

ha-kol

הקול

br. 137
studen/prosinac 2014.
hešvan/kislev/tevet 5775.

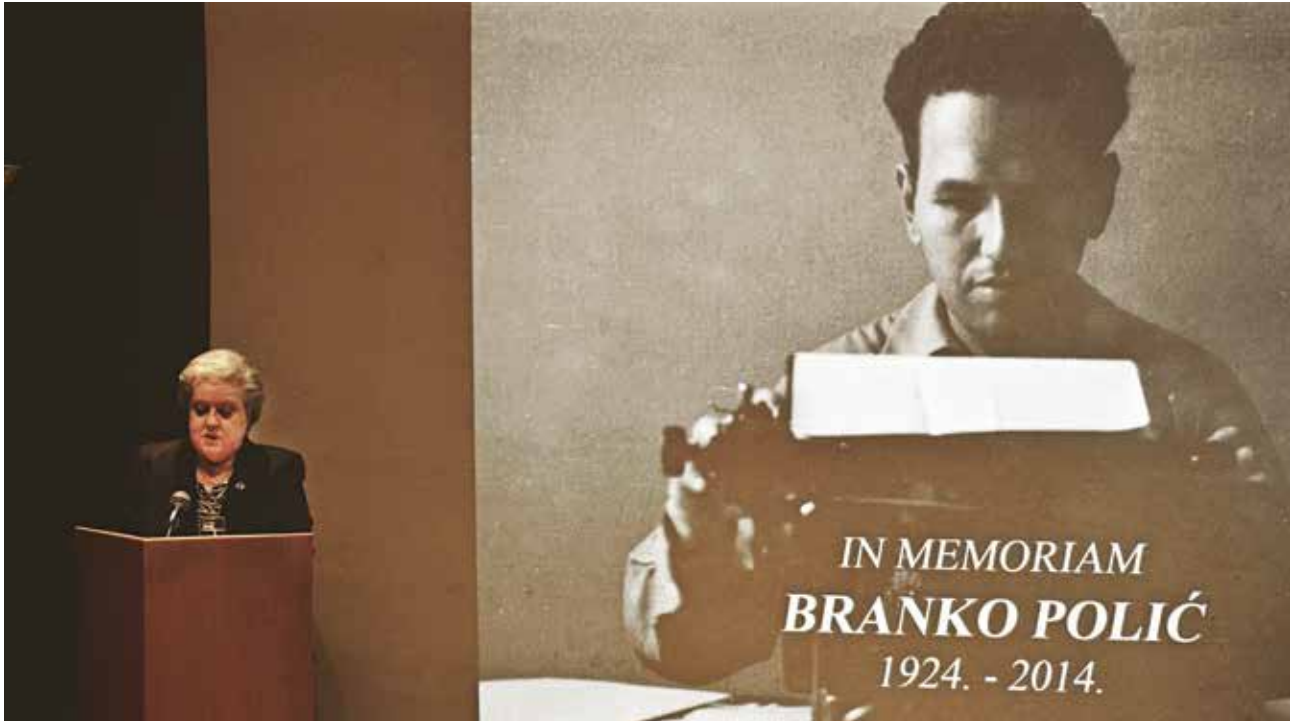
**BRANKO
POLIĆ**

24.4.1924.

-

9.11.2014.

KOMEMORACIJA BRANKU POLIĆU

Na komemorativnoj svečanosti, održanoj 2. prosinca u sjedištu Židovske općine Zagreb, o životu i djelu Branka Polića govorila je i njegova dugogodišnja suradnica na Hrvatskom radiju Marija Barbieri

Uz članove porodice, komemoraciji su prisustvovali mnogi Polićevi suradnici, prijatelji i poštovaoci

- 04 Svima će nam nedostajati
 10 Predstavljen plan izgradnje Židovskog centra u Praškoj
 12 Dežmanova 6 naknada za Amruševu 8
 Kulturna događanja privukla mnogobrojnu publiku
 14 Hanuka – jedan od najvažnijih židovskih blagdana
 15 Središnji događaj proslave – koncert Amira Gwirtzman
 17 Šest desetljeća Pjevačkog zbora „Lira“
 18 Nezaobilazna tema – Ana Frank
 19 Praznik svjetlosti u društvu gostiju
 20 Održana izložba: Ana Frank – povijest za sadašnjost
 21 Posjet izraelske veleposlanice
 Uz rasprave o budućnosti, pjesme iz prošlosti
 24 U posjetu beogradskim slavljenicama
 26 Neprocnjenjiv dio sačuvane nam prošlosti
 27 Zapaženi eksponati o obitelji Weinberger
 29 Nekoliko vrhunskih ostvarenja
 34 Jedan od najvećih pisaca 20. stoljeća
 35 Što znači „biti Židov“?
 37 Spašeni iz Zagreba
 39 Jom Kipur
 40 Žuži – život Žuži Jelinek
 41 U spomen na čarobnjaka nota
 45 Henryju Kissingeru nagrada Theodor Herzl
 46 Otvoren novi postav velikog Židovskog muzeja
 47 Novčana kazna prijevozniku u logore smrti
 48 Jad Vašem među najboljim muzejima u svijetu
 Otkriveno skriveno blago
 50 Muzej brodova za obećanu zemlju
 51 Četvrtina najbogatijih u Rusiji su Židovi
 52 Židovi u svijetu vrhunske mode
 54 Izložba o Amy Winehouse
 Veliko arheološko otkriće
 55 Odlazak Mikea Nicholasa
 56 „Ako priznate Palestinu, to će naškoditi odnosima s
 Izraelom“
 58 Izrael se muči s vlastitim identitetom
 60 Pokušava li Obama potajno smijeniti Netanyahu?
 62 Dobrovoljni prilozima

Ha-Kol 137
 studeni/prosinac 2014.
 hešvan/kislev/tevet 5775.

Glavni i odgovorni urednik

Živko Gruden

Uredništvo

Nataša Barac, Nives Beissmann, Tamara Indik-Mali

Oblikovanje i priprema za tisak

Hendrih Feldbauer

Ha-Kol

glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Izdavač

Židovska općina Zagreb
 Palmotićevo 16, 10000 Zagreb p.p. 986
 tel: 385 1 49 22 692
 fax: 385 1 49 22 694
 e-mail: jcz@zg.t-com.hr
 uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača

dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-Kola financijski potpomaže
 Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Pretplata

100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna
 Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:
 2360000-1101504155
 Židovska općina Zagreb

Devizni račun:

Account owner: Židovska općina Zagreb
 Bank: Zagrebačka banka d.d.
 Account number: 1500260173
 IBAN: HR4923600001500260173
 Swift: ZABAHR2X

Tisak

Offset tisak NP GTO d.o.o.

Str. 1.: Branko Polić
 24.4.1924.- 9.11.2014.

Str. 2.: Komemoracija Branku Poliću

Str. 63.: Tjedan Izraela u Zagrebu

U realizaciji ovog broja svojim su prilozima sudjelovali:

Nataša Barac, Ivan Bauer, Nives Beissmann, Zoran Bošnjak,
 Milivoj Dretar, Dean Friedrich, Suzana i Sandra Glavaš,
 Siniša Jurica, Nenad Polimac, Narcisa Potežica, Veronika
 Rešković, Melita Švob

Toda raba!

KOMEMORACIJA BRANKU POLIĆU

SVIMA ĆE NAM NEDOSTAJATI

GLAZBENA PUBLICISTKINJA MARIJA BARBIERI PAMTI BRANKA POLIĆA KAO UREDNIKA GLAZBENIH EMISIJA OBORUŽANOG VELIKOM KULTUROM, ZNANJEM TEMELJITOŠĆU I PAMĆENJEM, POVJESNIČARKA UMJETNOSTI SNJEŠKA KNEŽEVIĆ KAO UREDNIKA NA TREĆEM PROGRAMU HRVATSKOG RADIJA KOGA SU ZBOG NJEGOVE BESKRAJNE AGILNOSTI, ALI ISTODOBNO I LEŽERNOSTI, SVI OBOŽAVALI, A AKADEMIK AUGUST KOVAČEC KAO GLAVNOG UREDNIKA JEDNOG OD NAJDOSLJEDNIJE, NAJSTABILNIJE I NAJBOLJE UREĐIVANIH KULTURNIH ČASOPISA U HRVATSKOJ

U povodu smrti novinara, publicista i glazbenog kritičara Branka Polića, 2. prosinca je u sjedištu ŽOZ-a u Palmotićevoj 16 održana komemoracija koju su zajednički priredili Židovska općina Zagreb i Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiberg“. O životu, liku i djelu Branka Polića tom su prigodom govorili glazbena publicistkinja Marija Barbieri, povjesničarka umjetnosti Snješka Knežević i akademik August Kovačec. Istaknuli su značaj Polićeva djelovanja, koje je ostavilo duboki trag u kulturnom životu Hrvatske i ovdašnje židovske zajednice, posebno Židovske općine Zagreb i Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“. Poslije njihovih izlaganja prikazan je film Mire Wolf o životu i djelu Branka Polića, snimljen dijelom u lipnju ove godine u njegovu domu na zagrebačkom Gvozdu. Branko Polić umro je 9. studenog, u 91. godini, u Zagrebu.

Branko Polić

U kratkoj uvodnoj riječi Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i predsjednik Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj, pošto je zahvalio svima koji su došli na komemorativni skup, rekao je, među ostalim: „Nažalost, u posljednje dvije-tri godine opraštamo se od najznačajnijih ljudi ove zajednice. U generaciji koja je najviše dala ovoj zajednici u zadnjih 70 godina, svakako je Branko Polić. Nosio je Društvo Šalom Freiberg, obnovio je Omanut, bio je intelektualac par excellence. Takvih kao što je bio Branko, danas ima još jako malo“, rekao je Kraus.

Marija Barbieri: Bio je izvrsni mentor mladih

Nekadašnja urednica na Radio Zagrebu Marija Barbieri, suradnica Branka Polića, prisjetila se Polića kao svestrano obrazovanog čovjeka, kolege i mentora, nezaobilazne ličnosti u razvoju Hrvatskog radija. „O Branku je i lako i teško govoriti. Lako je zbog toga što se ima što reći, a teško zbog toga što takvih kao što je Branko Polić ne poznajem. Takvih nema baš mnogo niti će ih jako mnogo biti. Branko Polić je sigurno jedna od najvažnijih osoba u povijesti Hrvatskog radija. Iako je Radio, naravno, prije svega informativna ustanova, u njemu važno mjesto ima kultura, kultura uopće, kojoj je Branko dao vrlo veliki doprinos“, rekla je Marija Barbieri.

Naglasila je da je Branko Polić bio svestrano obrazovana ličnost. Poznao je savršeno nekoliko jezika – francuski, na kojem je studirao, njemački, koji je govorio i kod kuće, engleski, koji je također studirao, a znao je i ruski i talijanski. Marija Barbieri istaknula je dva njegova ciklusa muzičko-govornih emisija na Hrvatskom radiju, koje su se godinama emitirale. „Branko Polić je u svom radu napravio nekoliko ciklusa, temeljnih u povijesti nekadašnje Povijesno-muzičke redakcije. To je, svakako, ciklus „Shakespeare i glazba“. Ne znam bi li itko drugi mogao tako zlački napraviti taj ciklus. Imao je jednako poznavanje glazbe i književnosti. Takav je i ciklus „Interpreti i njihova ostvarenja“. Bio je oboružan velikom kulturom, znanjem, temeljitošću i pamćenjem. Poznao je mnoge umjetnike širom svijeta. S njima je

Marija Barbieri

snimao razgovore, vrlo temeljite razgovore, u trajanju od sat vremena, u kojima su Polić i umjetnici bili ravnopravni sugovornici. Ostavljao je izvrstan dojam na te umjetnike, svoje sugovornike, tako da je s mnogima od njih ostao u trajnom kontaktu, dopisivali su se i posjećivali“, prisjećala se Marija Barbieri.

Branko Polić bio je i utemeljitelj fonoteke na Radio Zagrebu, što je, po ocjeni Marije Babieri, bilo izuzetno važno ne samo za Radio nego za našu kulturu uopće. „Fonoteka je krenula od prvih starih snimaka otkad je počela diskografija u svijetu početkom 20. stoljeća. Branko Polić je to jako brižljivo skupljao. Odlazio je tamo gdje su govorili da postoje nekakve ploče i utemeljio fonoteku. Naravno, neki su mu pomogli, među njima Ivan Bosnar“, rekla je Marija Barbieri.

Pored tih stožernih stvari - muzičko-govornih emisija i fonoteke – iza Branka Polića ostali su i ljudi koje je obučavao. „Bio je izvrsni mentor mladih. I ja pripadam tim tada mladim suradnicima koji su, kada su došli na Radio, bili na neki način pod njegovim okriljem. Znao nas je upućivati. Imao je povjerenja u nas. Volio je istaknuti Dragu Britvića i Slobodana Šelebaja. To nipošto nije bio uski pogled ni na glazbu ni na umjetnost uopće, nego znatno širi pogled. Znao je mlade ljude nadograđivati, davati im podstreka, ali i itekako teške zadaće. Bio je urednik mojih dviju knjiga, „Hrvatski operni pjevači“ i monografije o Josipu

Gostiću. To su bili moji prvi radovi. Uvijek je znao davati prave savjete, točno prodrijeti u bit stvari“, naglasila je Marija Barbieri.

Istaknula je i jednu važnu osobinu Branka Polića, kojom se izdvajao od ostalih. „Mislim da je njegova izrazita osobina bila – skromnost. Bio je iznimno skroman čovjek. Ne znam je li uopće bio svjestan koliko vrijedi. Mislim da nije. Barem to nije pokazivao. Mislim da je Branko Polić bio stijena znanja na Radiju. Bez takvih ličnosti, kakakv je on bio, teško je govoriti o razvitku neke kulture i naroda. I zato, što se mene osobno tiče, zahvalna sam mu do groba za sve što sam od njega naučila. Jako će mi nedostajati“, rekla je na kraju svoga izlaganja Marija Barbieri.

Snješka Knežević: Nastojao je pomiriti sve ukuse, smjerove i stilove

O svojim sjećanjima na Branka Polića govorila je zatim povjesničarka umjetnosti Snješka Knežević. Prisjetila se dijela anegdota koje je proživjela s Brankom Polićem kroz njihov dugogodišnji profesionalan i kolegijalan odnos. „Ima sjećanja koja se oslanjaju na egzaktnu podatke, na izvore. Imaju sjećanja koja se oslanjaju na podatke sabrane na različite načine, koji nisu egzaktni i koja zbog toga nisu osobito pouzdana. Moja sjećanja zasnivaju se na pamćenju, a pamćenje je nešto neizmjenljivo fluidno. Pamćenje je nešto što se mijenja. Pamćenje je nešto što se transformira tokom života.

Snješka Knežević

nastavak na sljedećoj strani

S kiparicom Verom Fišer

Uvijek se stvari gledaju unatrag malo drugačije. Čovjek kad stari čak i idealizira. I zato će ovaj moj oproštaj od Branka biti vrlo subjektivan“, rekla je na početku Snješka Knežević.

Prvi put je srela Branka Polića prije više od pedeset godina, krajem 1950-ih, u mladosti, kada je glumila u radio-emisijama koje je producirao Austrijski kulturni centar. „Tamo je bio jedan direktor, doktor Marek, koji je bio beskrajno ambiciozan, beskrajno agiln, malo smiješan, stariji gospodin. Organizirao je i pisao emisije za školski radio na njemačkom jeziku. Od šeste godine sam učila njemački i ne znam na koji način je on došao do mene, ali znam da je tamo bila Saša Novak naša spikerica kasnije na Radiju, onda Eva Sedak i još mnogo ovakve dječurlije. I mi smo glumili u tim emisijama. Silno smo se zabavljali. Gospodin doktor Marek bio je dobar s Brankom, koji je tamo bio muzički suradnik. Te su emisije bile igrane, glumljene. Bilo je nešto interpoliranih tekstova i dosta muzike. Branko je bio, kao što je rekla Marija Barbieri, vrlo benevolentan, vrlo simpatičan, vrlo širokogrudan. On se zapravo s nama zafrkavao, igrao. Bio je stalno prisutan. Na svakom snimanju je bio“, prisjetila se Snješka Knežević prvih radijskih koraka u Šubićevoj ulici, gdje su se u „nemogućim uvjetima, u uskim studijima, zapravo dosta zabavljali“.

Ponovno je susrela Branka Polića nešto kasnije, kada je već surađivala u različitim omladinskim časopisima i novinama. „Tada sam nekako dospjela u tu muzičku

redakciju. Radila sam neke emisije. Literatura, muzika, tako nešto... I tu sam opet srela Branka. Vrlo me ljubavno dočekao i rekao ‘Gle, ova mala je odrasla. Jel se tebi sviđa radio? Misliš ti raditi na radiju?’. Ja sam rekla ‘Ni u snu!’, a na koncu sam ipak završila na tom Radiju“, rekla je Snješka Knežević.

Opet su se sreli kada se zaposlila na Radio Zagrebu, u Dramskom programu, kao asistent režije. „Radila sam s nekim vrlo važnim i istaknutim radijskim režiserima, od kojih većine više nema. Branko je vrlo često tamo dolazio. To je bilo doba kad nije bilo striktno podjele rada. Bio je tzv. muzički suradnik, birao je muziku koja se koristila u dramama. I tada smo se opet sreli, opet smo razgovarali. Opet je on bio neprestano u toj fonoteci o kojoj je govorila Marija Barbieri. Tada je fonoteka bila dobro organizirana. To je velika, krasna fonoteka. Ona i danas postoji, ali danas je potpuno nepristupačna i netransparentna, kao što bi se danas reklo. Teško se snalaziti u njoj. Toliko je golema i toliko je danas sve birokratizirano. Međutim, tada je bila familijarna atmosfera. Mi smo se muvali po toj fonoteci. U jednoj maloj niši u kojoj je bio magnetofon slušali smo muziku. Branko je sabirao arhivske snimke. One su nas sve interesirale. Bili smo mladi, bili smo zainteresirani“, ispričala je Snješka Knežević.

Pamti i svoj rad s Brankom Polićem u Jurišićevoj ulici, njegov profesionalni zanos, ali i opuštenost kojom je plijenio. „Kad sam onda došla raditi u Jurišićevu ulicu, Brankova pojava mi je bila ugodna. Tada su se još

uvijek po tim hodnicima i stubama šepirili kojekakvi komesari koji su imali svoju partizansku povijest, koju smo svi mi poštovali, ali oni nisu baš bili ugodni u kontaktu. Uvijek se nešto moralo paziti što se smije, a što se ne smije reći. Branko je u toj atmosferi bio beskrajno ležeran. Govorio je kajkavski. Svi su ga obožavali. Urednik Kulturno-zabavnog programa bio je tada Ervin Peratoner, jedna izuzetno interesantna ličnost, jedan mali mršavi suhi gospodin koji je zapravo držao konce, ali na jedan decentan način. Kad je konceptuiran Treći program, onda su Branko Polić i Eva Sedak došli kao muzički urednici i oni su zapravo bili stup toga muzičkog dijela Muzičkog programa Trećeg programa. Naravno da su tamo svi surađivali. Bili smo zgurani u nekoj nemogućoj maloj sobi. Međutim, to nas sve uopće nije smetalo. Zapravo smo tamo živjeli. Družili smo se. Imali smo kafiće u koje smo odlazili, u kojima smo se susretali. Branko Polić je bio sa svima dobar. Sa svima se šalio, svima je imao nešto reći“, prisjećala se Snješka Knežević Polićeve druželjubivosti, ali i njegove nevjerovatne memorije, „kad god je bilo što trebalo, on se apsolutno svega sjećao“.

Rad na Trećem programu bio je poticajan, s ljudima raznolikih interesa u muzici. Branko Polić u tome je, također, pokazao iznimnu agilnost. „U tom, Trećem programu, na tim redakcijskim sastancima koje smo imali, dosta smo polemizirali. Nismo svi zamišljali muzički dio onako važnim kao što je bio zamišljen. Tu je bila vrlo avangardna, vrlo modernistička Eva Sedak. Tu je bio Branko, koji je bio na svoj način tradicionalist, ali koji je htio pomiriti apsolutno sve, sve ukuse, sve smjereve, sve stilove. Ono čemu sam se divila - to je spomenula i kolegica Marija Barbieri - to je bila njegova nevjerovatna agilnost. Tada je u Zagrebu bilo beskrajno mnogo gostovanja. Onda još nije bilo 'Lisinskoga'. To se sve odvijalo u dvorani 'Istra' i u Glazbenom zavodu. Branko je vječno s velikim magnetofonom trčao u pazuci ili poslije koncerta da razgovara s tim umjetnicima. On je s njima stvarao poznanstva, čak i prijateljstva. Oni su se javljali. Imao je izrazitu socijalnu inteligenciju. Družio se s ljudima. Drago mu je bilo družiti se s ljudima. Pokušavao je taj krug stalno širiti i povećavati. I to s različitim ljudima“, ispričala je Snješka Knežević.

Imala je prilike Polića upoznati i u njegovoj kući na Gvozdu, gdje je živio „sa svojom gospođom mamom, koja je zapravo bila prava 'generalica', koja je držala tu kuću i Branka čvrstom rukom, ali je bila i vrlo šarmanтна i zgodna gospođa“. „Ima mnogo takvih uspomena, ali ispričat ću jednu epizodu kad je bio jedan Brankov rođendan i kad smo mi bili pozvani na Gvozd. Ne samo mi, nego i veći dio Muzičke redakcije, njegovi prijatelji... Čitav vrt i čitava kuća je vrvila od ljudi. Neću zaboraviti to prekrasno popodne, prekrasno ljetno, ljetnu večer. Slušali smo muziku, plesali i zafrkavali se. Svega i svačega je bilo. Na kraju, kad se društvo

počelo razilaziti, a mi smo neki bliži ostali, rekla sam Evi 'Idemo mu pomoć'. Branko je bio malo nespretnan, svi znamo da je bio nespretnan. Rekla sam 'Idemo mu pomoći da se to, ipak, malo pospremi'. Bilo je beskrajno puno suđa. U čitavoj kući se odvijala fešta. I kad smo došli u kuhinju, vidjela sam da on ima vrhunski porcelan koji je bio pomiješan s kojekakvim običnim stvarima. I on je, naravno, kontrolirao onako sa strane 'Cure nemojte, pa došla bu sluškinja...'. Rekla sam mu 'Branko, pa ti tu imaš stvari koji su muzejski predmeti. Ne smiješ to pustiti da to ide u sudoper sa svim ostalim'. Eva i ja smo izabrale te predmete, pažljivo smo ih oprale, pažljivo osušile, pažljivo slagale. Hodale smo jedan sat po toj kući i pospremale to vrijedno posuđe. Dakako, mi smo sve uredile. Sve je bilo na mjestu. Već je bila noć i Branko je rekao 'Cure, sad vam moram zahvaliti'. Uzeo je škare i narezao nam širokogrudno dva ogromna buketa iz prekrasnog vrta“, prisjetila se Snješka Knežević.

Pamti ga i iz Židovske općine u koju je došla surađivati potkraj 1980-ih godina. Tu ga je srela u drugoj ulozi. „Nismo bogzna koliko komunicirali, ali smo se uvijek ljubazno pozdravljali. Smatrala sam ga nekom vrstom familije, tako smo se familijarno ponašali, tako smo se i susretali, tako smo i razgovarali. Branko je pokazao golemu energiju, nevjerovatan optimizam i nevjerovatnu agilnost u obnovi vrlo važnih institucija Židovske općine. Sjećam se jako dobro Vlaste Kovač u tom momentu i tim atmosferama, sjećam se Alfreda Pala... Oni su bili pravi protagonisti, oni su sudjelovali. Ja sam to, dakako, gledala sa strane, kao neka vrsta statista. Međutim, nekoliko puta sam rekla Branku: 'Uopće ne vjerujem da će se to održati'. On je rekao: 'Vidjet ćeš, to će se održati i poslije moje smrti'. Evo, to se i realiziralo“, naglasila je Snješka Knežević.

Prisjećanje na Branka Polića završila je dirljivom scenom na Radio Zagrebu kada se opraštala od tog radnog mjesta, tada već u Dežmanovoj ulici. „Imali smo jedan sastanak kada sam rekla 'Ja odlazim'. To je bilo 1989. godine. Kaže on 'Zakaj ideš? Kaj ti tu fali?'. Ja sam rekla 'Pa niš mi ne fali, ali naprosto hoću sada drugačije živjeti'. Nije bila nikakva fešta, nije bilo nikakvo opraštanje. Otišla sam iz te redakcije s jednim malim fasciklom. Tog momenta pogledam Branka i velim 'Branko, pa ti imaš dve različite cipele!', a on veli 'Pa kaj onda, kaj to znači?!'. Eto, to je bio Branko“, ispričala je na kraju Snješka Knežević.

August Kovačec: Časopis mu je bio širom otvoreni prozor u židovski svijet

Na nezaobilazan Polićev doprinos osnutku i radu Židovskog kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“ te pokretanju i vođenju časopisa Društva „Novi Omanut“, podsjetio je akademik August Kovačec. On

August Kovačec

je počeo surađivati s Polićem potkraj 1980-ih. Da bi oslikao to vrijeme, Kovačec je podsjetio kako se židovska zajednica, kao jedna zatvorena sredina, počela otvarati.

„Zajedništvo židovskih zajednica u bivšoj državi znatno je pridonosilo održavanju malih republičkih židovskih zajednica. Glavna briga židovskih općina bila je okupljanje i održavanje malobrojnih skupina Židova te njegovanje židovske kulturne tradicije i nacionalnih vrednota. Vjerska tradicija kao važna sastavnica židovstva bila je silom prilika znatno potisnuta. To je bilo prepušteno intimnoj odluci i brizi pojedinaca. U društvenim previranjima, pa i neizvjesnostima i strahovima, tijekom 1980-ih godina židovske zajednice u tadašnjoj državi, pa tako i židovska zajednica u Hrvatskoj, posebice u Zagrebu, sve se više počela otvarati. Istodobno, shvatila je da je za puno njegovanje židovskoga identiteta od iznimne važnosti i briga o vjerskoj sastavnici židovskoga života, ponajprije za one koji to smatraju važnim. Obnova vjerskih institucija potkraj 1980-ih i početkom 1990-ih godina znatno je pridonijela jačanju židovske svijesti među Židovima u Hrvatskoj“, rekao je Kovačec.

U takvim okolnostima, a posebno nakon raspada bivše države, valjalo je nanovo osmisliti organizaciju i djelovanje židovske zajednice. O tome se potkraj 1980-ih i početkom 1990-ih mnogo raspravljalo osobito unutar židovske zajednice, naglasio je Kovačec. „Branko Polić

bio je jedan od onih koji su neumorno promišljali ta pitanja i stalno tražili sugovornike koji mogu predložiti rješenja, pa tako i sugovornike među nežidovima. U tim se razgovorima došlo do zaključka da bi za konsolidaciju židovske zajednice u Hrvatskoj bilo važno i osnivanje židovskoga kulturnoga društva koje neće ostati zatvoreno nego će komunicirati sa širom sredinom, otvoriti se nežidovima koji se zanimaju za židovstvo, koji sa Židovima žele održavati odnose i upoznavati ih. Takvim potrebama odgovorio je osnutak Židovskoga kulturnog društva Miroslav Šalom Freiburger prije 26 godina. Branko Polić imao je jednu od najvažnijih uloga u osmišljavanju organizacije i rada društva“, rekao je Kovačec.

Idućih četvrt stoljeća, Društvo je sustavno upoznavalo same Židove s bogatom židovskom tradicijom, posebno nasljeđem Židova u Hrvatskoj. Organizirane su brojne tribine, koncerti, izložbe... Ujedno se i širom javnosti, posebno zagrebačkoj publici, predstavljalo mnogo toga iz židovske tradicije. „Predsjednik Branko Polić neprestano je promišljao mogućnosti poboljšanja djelovanja društva, savjetujući se s mnogobrojnim suradnicima. Rodila se i ideja o Židovskom biografskom leksikonu Hrvatske koji je, iako još nije objavljen, u potpunosti priređen za tisak. Polić ne samo što je osmišljavao organizaciju i djelovanje društva nego je to i provodio u djelo, osobito kao dugogodišnji njegov predsjednik“, rekao je Kovačec.

Pojavila se i potreba za tiskanim židovskim kulturnim glasilom. Posebno zato što su nakon raspada bivše države zajednička glasila zastala u izlaženju ili su postala teško dostupna. Kovačec je podsjetio na čijem je iskustvu nastalo novo glasilo. „Uzore nije trebalo daleko tražiti. U prvoj polovici XX. stoljeća Zagreb je bio važno židovsko središte, sa znatnom koncentracijom židovskoga stanovništva visoke kulturne i obrazovne razine, s brojnom židovskom inteligencijom. Sve do II. svjetskoga rata izlazilo je više židovskih glasila: ‘Židovska smotra’, ‘Židov’, ‘Gideon’, list za djecu ‘Ha-aviv’ i omladinski list ‘Ha-noar’, ‘Jevrejski list’ i dr. Posebno mjesto među židovskim listovima međuratnoga razdoblja zauzimaio je kulturni mjesečnik ‘Omanut’, koji je izlazio od 1936. do 1941. Ideja za pokretanje lista Židovskoga kulturnog društva Šalom Freiburger, koji bi i naslovom i namjenom značio obnovu predratnoga ‘Omanuta’, dakle ‘Novi Omanut’, pripada upravo glavnom uredniku Branku Poliću“, podsjetio je Kovačec.

Za Polića je rekao da je on, kao vrstan poznavalac židovske povijesti i kulture, prije pokretanja časopisa, raspravljao o koncepciji i naslovu takve publikacije s mnogim pojedincima, posebno s pokojnim slikarom Alfredom Palom, piscem Mirkom Mirkovićem, novinarkom Vlastom Kovač i mnogim drugima.

„Kada je izišao prvi broj kulturnog dvomjesečnika ‘Novi Omanut’ (najprije kao podlistak ‘Biltena’), njegova je fizionomija bila definirana: oslanjao se na predratnu tradiciju zagrebačkoga židovskog tiska, ali je slijedio i tendencije modernoga uređivanja. Iz broja u broj glavni urednik Branko Polić dotjerivao je prepoznatljivu fizionomiju lista, zajedno s brojnim suradnicima. Unatoč tomu što okolnosti u kojima se list pojavio i u kojima izlazi nisu ni izdaleka idilične, što povremeno iskrsavaju neprilike, može se tvrditi da je ‘Novi Omanut’ jedan od najdosljednije i najbolje uređivanih kulturnih časopisa u Hrvatskoj, zahvaljujući ponajprije znalačkomu pristupu uredničkomu poslu Branka Polića, njegovom beskrajnomu strpljenju i zadivljujućoj upornosti, dubokom poznavanju klasične glazbe, nekoliko jezika i književnosti. Uostalom, i sam Branko Polić bio je istaknuti književnik, na što bi dodatno trebalo upozoriti književnu javnost. Polić je pokazao veliko umijeće i upornost u okupljanju suradnika, ali je nerijetko lavlji dio posla umio iznijeti na svojim leđima“, naglasio je Kovačec.

Podsjetio je na razvoj prepoznatljive koncepcije ‘Novog Omanuta’ koju je Polić „pomno doradivao na temelju širokih konzultacija s članovima društva, Židovske općine i ljudi izvana“. Časopis donosi priloge posvećene povijesti židovske zajednice u Hrvatskoj, objavljuje i analizira dokumente o povijesti pojedinih zajednica, ali i svjedočanstva ljudi koji su preživjeli strahote Holokausta, prikazuje djelatnost istaknutih članova itd. Tu su i prilozi o životu židovskih zajednica u drugim zemljama, osobito susjednima, o odnosu prema Židovima i židovstvu u pojedinim zemljama, o tome kako se pojedine zemlje odnose prema događajima iz povijesti pa i iz povijesti Židova.

„‘Novi Omanut’ ima i dvije (uglavnom stalne) rubrike, REDIVIVA i EX LIBRIS NOVIS koje je osmislio upravo Polić. U rubrici REDIVIVA list redovito donosi tekst ili dokument iz prošlosti koji oslikava pojedine aspekte židovske povijesti i kulture. U rubrici EX LIBRIS NOVIS prikazuju se nove židovske publikacije iz svijeta, tako da čitateljstvo u Hrvatskoj bude obaviješteno o tom što se i kako se o židovskim temama piše u svijetu“, rekao je Kovačec.

Kao posebno važno istaknuo je to što je ‘Novi Omanut’ „od početka namijenjen njegovanju najboljeg iz židovske kulturne tradicije u Hrvatskoj (kako je to činio i stari predratni ‘Omanut’), da židovske kulturne

teme i probleme iz povijesti i iz suvremenosti predstavi široj kulturnoj sredini, da prati odnos šire zajednice prema židovstvu te da prikazuje one kulturne događaje u društvu koji su za židovstvo osobito važni“.

„Ta izvanredno važna satavnica lista, njegov širom otvoreni prozor u židovski svijet, ostvarivala se prije svega zahvaljujući maru i znanju njegova glavnog urednika i stalnih inozemnih suradnika koje je umio okupiti na zajedničkom poslu. ‘Novi Omanut’ pod vodstvom Branka Polića nastojao se prilagoditi novomu dobu i novim uvjetima u kojima živi židovska zajednica u Hrvatskoj. Uz potporu drugih članova uredništva, okupio je velik broj suradnika, i Židova i nežidova iz zemlje i inozemstva. Povremeno su se prevodili članci o židovskim temama iz svijeta ili ih je glavni urednik sam odabirao i prevodio. Za takav je posao potrebno golemo publicističko i prevoditeljsko iskustvo, široka kultura i biran ukus, enciklopedijsko znanje o Židovima i židovstvu“, naglasio je Kovačec.

Posebno značajnim Kovačec je istaknuo to što je Branko Polić „imao potporu vrsnih znalaca židovske povijesti i kulture koje je umio okupiti i iz židovske zajednice i izvan nje, što je uvijek imao sluha za sve one koji bi donijeli kakvu zanimljivu ideju i inovaciju“.

„‘Novi Omanut’ je imao veliku povlasticu što ga je vodio takav čovjek kao što je Branko Polić, koji je umio diskretno uključiti prave suradnike, poslušati prave savjete, ali uvijek je bio spreman lavlji dio posla ili gotovo sve iznijeti na svojim leđima, ako drugačije ne bi išlo, a to se u nekoliko navrata i dogodilo. Ta je povlastica ujedno i nedostatak časopisa, jer je teško vjerovati da bi netko drugi tako uspješno sam uspio izvesti ono što je Poliću mnogo puta polazilo za rukom. Na kraju, uz dragi spomen na Branka Polića, izrazimo mu zahvalnost za sve što je učinio za židovsku zajednicu u Hrvatskoj, za Kulturno društvo Šalom Freiburger i list ‘Novi Omanut’ te za proučavanje njezine židovske povijesti i kulture kao i suvremenoga života židovske zajednice“ rekao je na kraju August Kovačec.

Večer prisjećanja na Branka Polića zaokružena je 15-minutnim filmskim prikazom Mire Wolf, filmom koji je, kroz sjećanja samoga Polića, naracijom i dugim kadrovima iz njegova doma, oslikao svu jednostavnost, duhovitost i lucidnost tog nespornog erudite koji će zasigurno mnogima nedostajati. ✨

Veronika Rešković

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB

PREDSTAVLJEN PLAN IZGRADNJE ŽIDOVSKOG CENTRA U PRAŠKOJ

CILJ JE ŽIDOVSKE OPĆINE ZAGREB DA NA PROSTORU SRUŠENE SINAGOGE U PRAŠKOJ ULICI IZGRADI ŽIDOVSKI CENTAR KOJI BI U JEDNOM SVOM DIJELU SADRŽAJEM UDOVOLJAVAO POTREBAMA ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE ZA NOVOM SINAGOGOM I MEMORIJALNIM CENTROM, A U DRUGOM DIJELU POSTAO PRIVLAČNO OKUPLJALIŠTE ŠIREG KULTURNOG KRUGA GRAĐANSTVA U NAJSTROŽEM CENTRU ZAGREBA

Vijeće ŽOZ na sjednici održanoj 12. svibnja 2014. usvojilo je novi program gradnje u Praškoj ulici. Ta je odluka bila temeljem za izradu nove Prostorno planske studije i Studije izvodljivosti. Prostornu je studiju izradilo trgovačko društvo Urbane tehnike d.o.o. kao nastavak na programsku studiju Židovskog kulturnog centra iz 2006. U odnosu na prvobitnu studiju, kada je zgrada programski bila koncipirana primarno kao zgrada s kulturnim programima, osnova novog centra trebala bi biti sinagoga, koja bi, pored vjerske, imala i kulturnu funkciju, na način da bi dvorana sinagoge bila dimenzionirana na 200 mjesta, te bi time bila i alternativna dvorana postojećoj u prostorima Židovske općine u Palmotićevoj ulici (kapaciteta 110 posjetitelja). Dvorana sinagoge bi se koristila i za različita kulturna događanja (koncerti, predavanja, itd.). Uz sinagogu, plan je gradnja manjeg muzejskog prostora koji bi prezentirao povijest ŽOZ, te iskorištavanje foyera za galerijski i izložbeni prostor. Osim toga na lokaciji u Praškoj ulici predviđaju se i prostori Doma zaklade Lavoslava Schwarza i DV Mirjam Weiller. Vanjski prostori se predviđaju na krovu zgrade. U podzemnim etažama se predviđaju parkirališni prostori i prostori tehnike. Preostali prostor zgrade uredio bi se kao uredski prostor. Nova bi zgrada trebala imati sedam etaža bruto nadzemne površine 5950 m² te 3 podzemne etaže bruto površine cca 4.650 m². Koncipirana je kao niskoenergetski objekt s alternativnim izvorima energije s najvišom razinom unutarnje opremljenosti. Izgradnja Židovskog centra (ŽC) u Praškoj ulici u Zagrebu projekt je Židovske općine Zagreb (ŽOZ), gradski i državni projekt. Izgradnjom ŽC-a, Židovska općina Zagreb bi trebala dobiti značajno mjesto memorije i kvalitetnih programa židovskog identiteta u Zagrebu, a Grad i Republika Hrvatska dobivaju jedan od sadržaja koji će doprinijeti atraktivnijoj slici Zagreba u svjetskoj mreži gradova. Osim dužne memorije na nasilno srušenu sinagogu, nova građevina bi uz novi židovski hram integrirala programe obrazovanja, socijalne skrbi i kulture.

ŽC je novi urbani sadržaj Zagreba koji će u mreži različitih gradskih programa postupno upisivati Zagreb u mrežu značajnih svjetskih destinacija. Grad Zagreb i Država Hrvatska su logični partneri u realizaciji projekta tako koncipiranog centra. U tri podzemne etaže predviđa se parkirališni prostor i prostori tehnike. U sklopu zgrade predviđeni

su i uredski i ugostiteljski prostori. Ovom studijom izvodljivosti autori, trgovačko društvo Consilium Expert d.o.o., imalo je zadatak utvrditi optimalni scenarij ulaganja, u uvjetima strukture sadržaja ŽC-a, ograničenja koje pred projekt postavlja lokacija i prostorno-planska dokumentacija, te okruženja u kojem treba izvršiti analizu funkcioniranja centra i njegovu ekonomsko-financijsku evaluaciju.

U postupku istraživanja optimalnog scenarija prethodno su utvrđeni sudionici u realizaciji projekta i to:

- Židovska općina Zagreb kao investitor
- Grad Zagreb i RH kao strateški partneri
- Financijske institucije (banke, investicijski fondovi i dr.)

Cilj Židovske općine Zagreb je da na prostoru srušene sinagoge u Praškoj ulici izgradi novi Židovski centar, koji bi, u jednom svom dijelu po sadržaju objedinio potrebu židovske zajednice za novom sinagogom i za memorijalnim centrom kroz realizaciju memorijalnog prostora i uspomenu na sve stradale u Holokaustu, a u drugom dijelu, kroz realizaciju drugih sadržaja i događanja, postao privlačan širem kulturnom krugu građanstva i njihovo omiljeno okupljalište u najstrožem centru Zagreba. U sadržaju ŽC-a, u želji da se ostvari dio koristi od položajne rente projekta, planirani su prostori namijenjeni komercijalnim sadržajima i to tako dimenzionirani, da se ni na koji način ne naruši ideja zgrade kulture u najstrožem dijelu grada Zagreba. Namjera ŽOZ-a je izgraditi profitabilan i likvidan projekt u svim fazama njegovog nastajanja, a to pretpostavlja, pored poznatih modela financiranja (equity/debt), prikupljanje donatorskih sredstava nužnih za njegovu realizaciju i to:

- Od grada Zagreba i RH kao strateških partnera Židovske općine u realizaciji sadržaja centra komplementarnih sadržajima u promicanju grada i RH na regionalnom i svjetskom nivou
- Cilj grada Zagreba i RH trebao bi se očitovati u spremnosti utvrđivanja praga ulaganja u realizaciju projekta kroz donaciju. Pretpostavljen prag donacija za grad Zagreb je 5.700.000 €, kao i za RH, odnosno 11.400.000 €, a u vlasnički ulog planirana su samo

ulaganja ŽOZ-a i to u zemljištu u vrijednosti od 608.000 €.

Cilj financijskih institucija je plasman sredstava uz prihvatljive rizike, koji se kod ovog tipa projekta kreću u vrijednostima DSCR \geq 1,25. Židovski centar zamišljen je kao javno dobro, te kao takav treba nastojati biti koristan svima bez obzira na etničko, kulturno, religijsko ili političko opredjeljenje. Centar treba orijentirati na korisno i upotrebljivo znanje, na formiranje ciljeva izvan puke predaje informacija, na nastojanje na moralnom i odgovornom proizvodu muzeja te na ostale otvorene aktivnosti. Centar se treba referirati na teme izvan lokalnog i regionalnog, na identitet izvan matičnog, posebice na vrijednosti židovskog identiteta koje drugi lako posvajaju ili čak smatraju svojim vrijednostima.

Sadržajno centar je podijeljen u nekoliko kompatibilnih programa i to:

- Sakralni (sinagoga, prostorije rabina i prateći prostori) u površini do 476 m² BRP-a. Dvorana sinagoge u neto površini od 340 m² imat će kapacitet 200 posjetitelja, svijetle visine 10 metara. Pored primarno vjerske, dvorana sinagoge bi trebala imati i kulturnu funkciju, te bi se koristila za različita kulturna događanja (koncerti, predavanja). Kao prateći sadržaji predviđeni su ured rabina i spremište za potrebe sinagoge, te spremište za potrebe tehnike i rekvizita za ostale moguće programe.
- Kulturni (muzej, foyer i depo za umjetnine) u površini do 420 m² BRP-a. Muzejski prostor, koji bi prezentirao povijest ŽOZ, predviđa se u neto površini od 150 m². Foyer bi se koristio za galerijski i izložbeni prostor.
- Dječji vrtić Mirjam Weiller u površini do 641 m² BRP-a. Dječji vrtić u sklopu ŽC-a dimenzioniran je za 50-ero djece, uređen prema najvišim standardima. Radi osiguranja dnevnog svjetla i insolacije skupnih soba u kojima borave djeca, predviđa se smještaj skupnih jedinica vrtića na više etaže zgrade s mogućnošću smještaja i na zapadnoj fasadi. Na krovu zgrade se predviđa uređenje vanjskog prostora s dječjim igralištima. Za potrebe dječjeg vrtića predviđa se zajedničko korištenje kuhinje u sklopu doma za starije i nemoćne osobe (Dom zaklade Lavoslava Schwarza).
- Dom zaklade Lavoslava Schwarza u površini do 2.017 m² BRP-a. Dom za starije i nemoćne osobe prve kategorije dimenzioniran je za maksimalno 50 korisnika, a sve prema važećim Pravilnicima za dimenzioniranje i kategorizaciju domova za starije i nemoćne osobe.

Predviđa se smještaj soba korisnika doma na gornjim etažama zgrade, dok je pomoćne i prateće prostore doma moguće smjestiti i na nižim etažama.

- Uredski prostori u površini do 1.528 m² BRP-a. Zbog atraktivnosti lokacije u sklopu zgrade se predviđaju i uredi koje je moguće smjestiti na nižim etažama, orijentirani prema sjeveru, istoku i zapadu. Predviđa se mogućnost uređenja uredskih etaža prema specifičnim načinima korištenja uredskog prostora budućih korisnika (otvoreni zajednički prostor ureda, ured organiziran na 'koridorskom' principu s radnim sobama i kombinacija tipologija uredskog prostora). Površina i koncept uredskog prostora u cijelosti ispunjava i potrebe Židovske općine Zagreb te je moguća i opcija izmještanja svih službi iz sadašnjih prostorija u Palmotičevoj ulici br. 16.
- Ugostiteljstvo (ugostiteljski i trgovački prostori) u površini od 270 m² BRP-a. Caffe bar i prodajni prostor tipa knjižare ili kao prateći dućan muzeja predviđeni su u sklopu prizemne etaže zgrade.
- Servisi zgrade (uprava, marketing / press, spremišta, garderobe, zajednički prostori, infrastruktura zgrade i grada) u površini do 4.700 m² BRP-a. Na nivou prizemne etaže predviđeni su servisni prostori u sklopu kojih su prostori za garderobu i sanitarije posjetitelja zgrade, prostori potrebni za smještaj kotlovnice, te ostale tehničke prostorije i spremište. Predviđaju se i prostorije za potrebe osiguranja, domara i čistačice.
- Garaža - U servisne se prostore ubraja i prostor garaže koja se predviđa na tri podzemne etaže. Za potrebe programa predviđenih u zgradi potrebno je sukladno GUP-u grada Zagreba osigurati prema prosječnoj vrijednosti 60 parkirališnih mjesta, te prema maksimalnoj vrijednosti lokalnih uvjeta 100 parkirališnih mjesta. Garaža se predviđa u tri podzemne etaže, ukupnog kapaciteta 130 mjesta, dok se pristup garaži planira iz Praške ulice putem dvosmjerne rampe.

Ukupna vrijednost investicije je 13.423.948,00 EUR.

16. prosinca 2014. projekt Židovskog centra prvi je put i predstavljen javnosti na sastanku predstavnika ŽOZ i Grada Zagreba, kojem su u ime ŽOZ nazočili prof.dr.sc. Ognjen Kraus, predsjednik i Dean Friedrich, glavni tajnik, a ispred Grada Zagreba zamjenica gradonačelnika, dr.sc. Sandra Švaljek sa suradnicima. Zaključeno je da će nadležne službe Grada Zagreba ispitati parametre prostora i izgradivosti te razmotriti mogućnosti sudjelovanja u projektu. Izgradnja centra će do kraja 2014. biti prezentirana i Vladi RH. ☆

Dean Friedrich
glavni tajnik
Židovske općine Zagreb

POVRAT IMOVINE

DEŽMANOVA 6 NAKNADA ZA AMRUŠEVU 8

ZAHTJEVU ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB ZA POVRATOM ZGRADU U AMRUŠEVOJ 8 - KOJU JE ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB PRIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA IZGRADILA ZA POTREBE HEVRE KADIŠE - NAKON 17-GODIŠNJE PRAVNE BITKE NAPOKON JE UDOVOLJENO, I TO NA NAČIN DA, KAO NAKNADU ZA NEKADAŠNJU ZGRADU HEVRE KADIŠE U AMRUŠEVOJ 8, ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB DOBIVA NEKADAŠNJU ZGRADU HRVATSKE RADIOTELEVIZIJE U DEŽMANOVOJ 6

Zgradu u Amruševoj 8 u Zagrebu izgradila je Židovska općina Zagreb za potrebe Hevre Kadiše. Nekretnina je oduzeta od strane vlasti Nezavisne Države Hrvatske 24. lipnja 1941. godine, da bi po završetku rata, zabranom djelovanja društva od 10. srpnja 1947., proglašena opće državnom imovinom i predana na upravljanje Židovskoj općini Zagreb. Međutim, već 9. kolovoza 1947. zgrada je ponovno oduzeta, postaje općenarodnom imovinom i predaje se na upravljanje Poduzeću državnih stambenih zgrada u Zagrebu. 1956. godine kao organ upravljanja upisuje se Glavni savez poljoprivrednih zadruga Narodne RH i Zagreba. 1962. godine zgrada se uknjižuje kao društveno vlasništvo s pravom korištenja Privredne komore SR Hrvatske. 1975. godine uknjižuje se pravo korištenja u korist Zadružnog saveza Hrvatske. Židovska općina Zagreb, 1997. godine, temeljem Zakona o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine, podnosi zahtjev za povrat, a rješenjem Općinskog suda u Zagrebu od 6. lipnja iste godine nekretnina postaje vlasništvom Hrvatskog poljoprivrednog zadružnog saveza čime se faktički povrat dovodi u pitanje. Nakon 17 godina pravne bitke, Židovska općina Zagreb s predstavnicima Ministarstva pravosuđa, Državne agencije za upravljanje držav-

nom imovinom, Državnog odvjetništva i Vlade RH iznalazi rješenje ovog predmeta. Vlada RH donosi 15. svibnja 2014. Odluku o darovanju nekretnine u Dežmanovoj ulici br. 6, a ŽOZ istu ne može prihvatiti zbog odredbi kojima bi se za uzvrat odrekla svih zahtjeva za povrat. Stoga Vlada RH na sjednici održanoj 10. srpnja 2014. donosi Izmjenu odluke o darovanju nekretnine kojom ukida spomenute odredbe, a ŽOZ se odriče isključivo zahtjeva za povrat Hevre Kadiše u Amruševoj 8. U periodu od srpnja do prosinca 2014. Ured ŽOZ radi na usuglašavanju teksta Ugovora o darovanju između Ministarstva pravosuđa RH i ŽOZ. Konačno, 3. prosinca 2014. predsjednik ŽOZ, prof.dr.sc. Ognjen Kraus, i glavni tajnik Dean Friedrich, na sastanku s ministrom pravosuđa, g. Orsatom Miljenićem ovjeravaju Ugovor čime zgrada u Dežmanovoj ulici br. 6 postaje vlasništvom ŽOZ.

Zgrada ima šest etaža bruto površine 2.244 m² te cca 440 m² dvorišnog prostora. Izgrađena je 1927. godine, a od 1930. je u vlasništvu obitelji Klein koju vlasti NDH odvođe Auschwitz gdje biva ubijena. Društveno vlasništvo upisano je 1950. godine. Zgradu je niz godina koristila HRT, a istoj je oduzeta zbog neplaćenih poreznih obveza. ✨

Dean Friedrich
glavni tajnik
Židovske općine Zagreb

TJEDAN IZRAELA

KULTURNA DOGAĐANJA PRIVUKLA
MNOGOBROJNU PUBLIKU

OVOGODIŠNJI, ŠESNAESTI PO REDU TJEDAN IZRAELA, KOJI PRIREĐUJE ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB, GLAZBENIM, LIKOVNIM I KAZALIŠNIM PRIREDBAMA, OD KOJIH SU NEKE ODRŽANE I U ČAKOVCU I KOPRIVNICI, DAO JE NOV DOPRINOS PROBLIŽAVANJU ŽIDOVSKJE KULTURE HRVATSKOJ PUBLICI

Već šesnaestu godinu zaredom Židovska općina Zagreb organizira Tjedan Izraela. To je kulturna manifestacija s ciljem približavanja izraelske i židovske tradicije i kulture hrvatskoj publici. Tako su se tijekom godina prezentirali različiti glazbeni, kazališni, filmski, književni, gastronomski i druge programi, koji su publici omogućili upoznavanje s najrazličitijim aspektima židovske tradicije te s ponekim od najeminentnijih svjetskih umjetnika. Do sada je projekt

predstavio najbolje židovske izvođače i izvedbe iz Hrvatske te renomirane goste iz više zemalja (Srbija, Slovačka, Italija, Izrael, Poljska, Francuska, Slovenija, Njemačka).

Na početku je Tjedan Izraela bio koncipiran kao skup događanja tijekom jednog tjedna (unutar židovske sedmice od nedjelje do šabata, u petak) i to samo u Zagrebu, ali se postupno program povećavao čak do desetak dana (na gotovo

Ravnateljica Gliptoteke Ariana Kralj, predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus i izraelski fotograf Gilad Benari na otvaranju izložbe njegovih fotografija u zagrebačkoj Gliptoteci pod nazivom „Drugačiji pogled na Izrael“

dva tjedana!) i sve češće uključivao kazališne predstave i u drugim gradovima u Hrvatskoj, među ostalim, u Čakovcu, Sisku, Dubrovniku, Koprivnici, Virovitici, Osijeku. Ove su godine, uz program u Zagrebu, dva kulturna događaja priređena u Čakovcu i Koprivnici.

Ovogodišnji Tjedan Izraela otpočeo je u Zagrebu svečanim koncertom, koji je održan 26. studenog u prekrasnoj Ilirskoj dvorani na Gornjem gradu. Nastupili su Gudački kvartet Rucner u sastavu Ivana Penić Defar (violina), Ana Paula Knapić Franković (violina), Dragan Rucner (viola), Snježana Rucner (violončelo) i, kao poseban gost, Bruno Philipp (klarinet), koji su svojim repertoarom i izvedbom oduševili publiku u prepunoj dvorani. Uz glazbu Bele Kovaca, Felixa Mendelssohna, Josepha Baermanna, Setbana Nichifora i Emila Cossetta, na kraju je izveden tradicionalni Klezmer za klarinet za gudački kvartet, a kao dodatak odsvirana je svima prepoznatljiva melodija iz mjuzikla „Guslač na krovu“.

Sljedećeg dana, 27. studenog, u Gliptoteci HAZU otvorena je izložba fotografija izraelskog autora Gilada Benarija, pod naslovom „Drugačiji pogled na Izrael“. Na otvorenju je govorila Ariana Kralj, ravnateljica Gliptoteke, koja je i selektorica postavljene izložbe. Izložbu je otvorio dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb, a publici se obratio i sam autor, poznati izraelski fotograf Gilad Benari, koji je prezentiranim radovima izrazio svoje viđenje Izraela kakav je danas. Svojim fotografijama dao je nekoliko različitih pogleda na život u toj zemlji - svakodnevicu u kojoj je rat ipak stalno prisutan, prirodne ljepote, kontraste i zanimljivosti ove zemlje koja je sve poželjnija turistička destinacija. Poslije kratkog predaha uz degustaciju košer vina, u velikoj dvorani Gliptoteke održan je glazbeni program s jazz koncertom Trija Matije Dedića, u kojem su nastupili Matija Dedić na klaviru, Borko Rupena na bubnjevima i Luka Veselinović

kontabasom. Oni su naročito oduševiti publiku izvođenjem, na samom početku jazz koncerta, nekoliko obrađenih židovskih melodija.

U subotu, 29. studenoga, u VIP klubu na Trgu bana Josipa Jelačića nastupilo je nekoliko vrhunskih glazbenika: uz Mateja Meštrovica (klavir), neobičnom kombinacijom instrumenata sudjelovali su Goran Gorše (vibrafon i darabuka), Filip Merčep (marimba i timpani), Nicolas Sinković (glockenspiel, ksilofon, tubulatna zvana), Josip Blašković (bas, udaraljke, tambura, tubularna zvana) i Luka Pešutić (bubnjevi, udaraljke i marimba). Upoznavanje ovih neobičnih instrumenata bilo je svakako zanimljivo.

U programu Izraelskog tjedana i ove su godine organizirana i kulturna događanja izvan Zagreba. Tako je 2. prosinca u Čakovcu, u Dvorani Scheier održan „Inhale-Exale“ koncert, performans uz nastup Amira Gwitznama iz Izraela. U petak, 5. prosinca, u koprivničkom Domu mladih prikazana je predstava „Ljubav, samo ljubav“, pretpremijera po predlošku M. Finemana, koja je najavljivana kao „vrhunska zabava uz zvijezdu glumišta“, u kojoj su nastupili Jelisaveta Sablić i Bane Vidaković.

Istom kazališnom predstavom 6. prosinca u dvorani Akademije dramske umjetnosti u Zagrebu, pred mnogobrojnom publikom, uz dugotrajni pljesak sjajnoj glumici Jelisaveti Sablić, zaključen je ovogodišnji Tjedan Izraela.

I kao što je na pozivnicama i programu Tjedna Izraela bilo napisano, da je Tjedan Izraela „najbolja prezentacija židovske kulture u Hrvatskoj“ (iz ankete provedene u 2014. godini), ta je ocjena potvrđena i ove godine, što je pokazano i izvrsnim odazivom i oduševljenim reakcijama mnogobrojne publike. ✨

JUDAIZAM

HANUKA – JEDAN OD NAJVAŽNIJIH ŽIDOVSKIH BLAGDANA

HANUKA ZNAČI VJEČNO PREPOZNAVANJE ŽIDOVSTVA U SVEMU ŠTO NAS OKRUŽUJE – ISTAKAO JE, MEĐU OSTALIM, RABIN LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ, GOVOREĆI UOČI HANUKE NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER

Započinjući predavanje o Hanuki, rabin Luciano Moše Prelević zapalio je svijeću

Hanuka je jedan od najvećih židovskih blagdana iako ona, za razliku od većine drugih židovskih praznika, nije zapisana u Bibliji. Zašto je Hanuka samo u Knjigama o Makabejcima, a nije u židovskom kanonu? Tko je tako odlučio? Zašto je Hanuka uopće postala blagdan? Na ta je pitanja ponudio odgovore Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj, na predavanju „Tko je izostavio Hanuku?“ koje je 16. prosinca priredilo Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiburger“.

Predavanje je održano dan uoči prvog dana Hanuke tako da je rabin svoje izlaganje započeo prigodnim pozdravom „Hanuka Sameah“. Zapalio je i prvu Hanuka svijeću na menori, odnosno hanukiji.

Uvodno je rabin Prelević dao širi prikaz povijesti nastanka Hanuke. Podsjetio je na borbu Židova protiv helenizacije, da bi na kraju u 3. st. p. n. e. oslobodili Jeruzalem od grčkih osvajača i ponovno posvetili Hram.

„Prema predaji, Židovi su zatekli opustošen Hram, Grci su sve vrijedno odnijeli. Prema Knjigama o Makabejcima, oni Hram očiste i ponovo ga posvete. Ta posveta traje osam dana. Nakon nekog vremena uspostavili su praznik Hanuka“, ispričao je rabin Prelević.

Hanuka zapravo znači ‘posvećenje’. Čudo koje je bilo povod za uspostavljanje blagdana Hanuke nije bilo neko božje čudo, što je obično kod židovskih blagdana koji su zabilježeni u židovskom kanonu, nego – kako je objasnio rabin Prelević - ratna pobjeda, kada je mala grupa Židova pobijedila mnogo veću sirijsko-grčku vojsku.

„U molitveniku koji su pisali rabini u 1. i 2. st., uz Hanuku piše ‘vojna pobjeda’. Uopće se ne spominje svjetlo, kao ni u Knjizi o Makabejcima. Čudo svjetla prvi put se spominje u Talmudu - da su Židovi u Hramu našli svjetlo koje je gorjelo osam dana“, rekao je rabin.

Za Hanuku se, tijekom vremena, počinje vezivati priča o ulju, a ne priča o ratnoj pobjedi. Drugim riječima, kako je objasnio rabin Prelević, rabini ne vole stavljati naglasak na vojnu pobjedu nego je zamjenjuju s pričom o čudu ulja i osmodnevnog svjetla, kako bi se tome dala dodatna dimenzija.

„No, ni to čudo svjetla, pa ma koliko dugo gorjelo, u židovstvu ne čini da samo po sebi postane blagdan. Da bi nešto bilo blagdan mora postojati ‘transformacijsko iskustvo’, da nosi jednu promjenu u ponašanju, u karakternim osobinama pojedinaca i čitavog naroda. Tako postoji pet židovskih biblijskih blagdana: Pesah (sloboda), Šavuot (uputstvo), Su-

kot (sreća), Roš hašana (stvaranje) i Jom Kipur (pomirenje)“, objasnio je rabin zašto Hanuke nema u Bibliji. Jedna od teorija zašto Hanuka nije u Bibliji je zapravo svjetonazorski obračun u vremenu kada se radila kanonizacija, pojasnio je rabin Prelević.

Danas Hanuka, ipak, ima vrlo važno mjesto u židovskoj tradiciji i, uz Pesah, jedan je od najvažnijih židovskih blagdana.

„Danas čitav svijet slavi Hanuku. I reformni i nereformni, i ateisti i agnostici, apsolutno svi. Hanuka je postala jedan od najpopularnijih i najljepših blagdana. Hanuka zapravo

znači početak, vječno prepoznavanje židovstva u svim stvarima koje se događaju oko nas, povratak judaizmu“, rekao je rabin Prelević.

Za vrijeme Hanuke običaj je da se menorah pali ispred kuće, a u Europi - zbog nekadašnjih progona - pali se i u kući na prozoru, jede se hrana koja se spravlja u ulju, poput krapfni ili fritula, a djeci se poklanjaju novčići, pravi ili od čokolade. Mališani se igraju zvrkom na kojem pišu četiri slova – N-G-H-Š (Nes gadol haja šam, „Čudo veliko dogodilo se tamo“), a ako žive u Izraelu na zvrku piše N-G-H-P (Nes gadol haja po, „Čudo veliko dogodilo se ovdje“). ☆

Veronika Rešković

HANUKA U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB

SREDIŠNJI DOGAĐAJ PROSLAVE – KONCERT AMIRA GVIRTZMANA

MEĐU MNOGIM UGLEDNIM GOSTIMA NA PROSLAVI HANUKE U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB BILA JE I VELEPOSLANICA IZRAELA U HRVATSKOJ ZINA KALAY KLEITMAN

Peljenjem pete svijeće Ognjen Kraus i Luciano Moše Prelević otvaraju glavnu svečanost proslave Hanuke u Židovskoj općini Zagreb

Paljenjem pete svijeće – prva je upaljena 16. prosinca – predsjednik Židovske općine Zagreb Ognjen Kraus i glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević otvorili su 20. prosinca svečanost proslave Hanuke u sjedištu Židovske općine Zagreb. Uz članove Općine i mnoge goste – predstavnike Grada Zagreba, vjerskih zajednica, ministarstava i diplomatskih predstavništava

- svečanosti je prisustvovala veleposlanica Izraela u Hrvatskoj Zina Kalay Kleitman.

U Židovskoj općini Zagreb i ove su godine Hanuku proslavili svi, od najmlađih do najstarijih. Tako su u Dječjem vrtiću “Mirjam Weiller” mališani izrađivali hanukije. Tu je ispričana priča o čudu ulja i u utorak, 16.

nastavak na sljedećoj strani

prosinca, zapaljena prva svijeća. Hanuka je poznata kao festival svjetla. U tjednu Hanuke pale se svijeće na posebnim osmerokrakim svijećnjacima – hanukijama - i to tako da se svake večeri, počev od Erev Hanuke, zapali jedna svijeća na tom svijećnjaku. Tako je i ove godine bilo i u Domu zaklade Lavoslava Schwarza, gdje je glavna proslava održana predvečer 16. prosinca. Stolovi su bili prostrti za prigodnu večeru, čekali su se gosti - rodbina i prijatelji. Stigli su, naravno, i predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus i glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević. Poslije rabinova kraćeg podsjećanja na značenje ovog blagdana, upaljena je prva svijeća u osmerokrakom svijećnjaku. Kao i uvijek u svečanim prigodama, u Domu se zapjevalo, uz dirigiranje Šarike Danon i klavirsku pratnju Eve Akerman.

No, glavna proslava Hanuke u Židovskoj općini Zagreb održana je u subotu, 20. prosinca, u sjedištu Općine. Sve okupljene u Klubu ŽOZ-a, članove Općine i njihove mnoge goste, pozdravio je predsjednik ŽOZ-a dr. Ognjen Kraus, koji je, također, upalio petu svijeću na hanukiji.

ma: čas svira saksofon, čas klarinet, za trenutak uzima veliku trubu, pa onda frulicu, da bi na kraju, na bis oduševljene publike, zasvirao na gajdama. Gwirtzman spaja tradicijske napjeve s modernom glazbom, od klasične glazbe do kubanskog jaza, od suvremenog jaza do klezmera, od zvukova romskih pjesama do melankolične harmonije keltskih napjeva. Prepoznajemo Kondorov let, Ravelov "Bolero" i Beethovenovu "Odu radosti". Ovog izvanrednog glazbenika inspiriraju podjednako zvukovi Bliskog istoka, kao i američka kultura, a u svoj jedinstveni performans unosi jazz iz New Orleansa, balkanski narodni melos s primjesama romske glazbe, pa se vraća na klezmer, provlačeći tako ideju zajedništva u različitosti, što podrazumijeva mir i suživot među narodima. Svojim virtuoznim umijećem da jednako dobro svira na dvadeset instrumenata oduševljava slušateljstvo. Završivši koncert, nakon što je nagrađen dugotrajnim pljeskom prisutnih, Gwirtzman je uputio riječi zahvale tajniku ŽOZ-a Deanu Friedrichu što ga je angažirao za ovaj nastup, a i našem tehničaru Siniši Jurici na tehničkoj pomoći u ostvarenju zahtjevnog glazbenog programa.

S koncerta Amira Gwirtzmana

Zatim je u auditoriju održan koncert izraelskog glazbenika Amira Gwirtzmana, koji je izvođenjem svoje svjetske uspješnice pod nazivom Inhale-Exhale zabavio i zadivio sve prisutne. Ovaj umjetnik iz Tel Aviva i te je večeri pokazao svoje izvanredno umijeće, svirajući na dvadesetak različitih puhačkih instrumenata: bili su to egipatski argul, bliskoistočni nej, armenski duduk, afričke vuvuzele, azijska zorna... Kombinirajući tradicijsku glazbu i modernu tehnologiju, Amir Gwirtzman se suvereno i vješto koristi mnogim instrumenti-

Poslije koncerta održan je tradicionalni domjenak: poslužen je falafel, a kao slastice krafne i fritule - sve prženo u ulju - što ima simbolično značenje prigodom Hanuke.

A na poziv rabina u ŽOZ-u se iz dana u dan palila po jedna svijeća, i tako osam dana, sve dok nije zasjala cijela hanukija, unoseći svjetlo u prostor oko nas, ali i u nama. ☆

Mr.sc. Narcisa Potežica

JUBILEJI

ŠEST DESETLJEĆA PJEVAČKOG ZBORA „LIRA“

U PROTEKLIH ŠEZDESET GODINA ZBOR ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB „LIRA“ BIO JE ISTAKNUTI PROMICATELJ NE SAMO ŽIDOVSKJE GLAZBE NEGO I HRVATSKE KULTURNE BAŠTINE

Zbor „Lira“ s dirigentom Robertom Homenom

Mješoviti pjevački zbor Židovske općine Zagreb „Lira“ ove godine obilježava 60. obljetnicu svoga djelovanja. Osnovana ga je Židovska općina Zagreb 1954. godine s ciljem da se, nakon Holokausta, sačuva od zaborava svekoliko bogatstvo židovskih pjesama (sinagogalno-liturgijskih, jidiš, španjolsko-sefardske romanse i hebrejskih folklornih napjeva). U proteklih 60 godina Zbor „Lira“ bio je promicatelj ne samo židovske glazbe, već i hrvatske kulturne baštine. Među ostalim, organizirane su mnoge turneje i nastupi na četiri kontinenta i u dvadeset metropola - dva puta u SAD-u (New York, Washington, Pittsburgh, Cleveland itd.), u Kanadi (Toronto), Australiji (Melbourne, Cambeta, Sydney) i šest puta u Izraelu.

Zbor je dobitnik mnogih međunarodnih i domaćih priznanja i nagrada na natjecanjima i festivalima. Godine 1996. dobio je Nagradu grada Zagreba, a na jubilarnom, Dvadesetom svjetskom festivalu pjevačkih zborova 2004. u Jeruzalemu „Lira“ je dobila najpovoljniju stručnu kritiku „Jerusalem Posta“, najprestižnijeg lista Izraela i židovske dijaspore.

Zbor je snimio velik broj LP ploča, kasete, DVD-a i CD-a u Zagrebu, Subotici, Novom Sadu, Parizu, Lyonu, Birminghamu, te u Italiji (Lorretto) i Šanjolskoj (Vitorria).

Zborom su dirigirali istaknuti dirigenti Hrvatske. Tako je 44 godine njegov umjetnički voditelj bio dirigent i skladatelj Emil Cossetto, koji je dobio nagrade za životno djelo „Vladimir Nazor“ i „Porin“, a poznat je i po tome što je veliki broj pjesama obradio za zbornu pjevanje. Poslije njega Zbor je četiri godine umjetnički vodio dirigent i skladatelj Tomislav Uhlík, profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i dobitnik nagrade za glazbu „Josip Slavenski“. Sadašnji dirigent Robert Homen vodi „Liru“ već više od deset godina, a 2003. ostvario je uspješne nastupe sa Zborom u Bernu i Ženevi.

Dugogodišnji predsjednik Zbora bio je Mihael Mišo Montiljo, a sada je predsjednik Đuro Fabjanović, koji je na jubilarnom koncertu Mješovitog pjevačkog zbora „Lira“ 19. prosinca u „Mimari“ predstavio dosadašnje djelovanje Zbora, nakon čega je održan koncert u povodu 60. obljetnice pod naslovom „Od klasike do folklor...“ ✨

EDUKATIVNI PROJEKT „ZNAJEM PROTIV MRŽNJE“

NEZAIBILAZNA TEMA – ANA FRANK

ODGOJNI PROJEKT „ZNAJEM PROTIV MRŽNJE“ NAMIJENJEN UČENICIMA I NASTAVNICIMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE, KONCENTRIRAN NA UČENJE O TOLERANCIJI, DISKRIMINACIJI, RASIZMU I KSENOFOBII, OVE JE GODINE KAO SREDIŠNJU TEMU IMAO ANU FRANK, O KOJOJ JE OKUPLJENIM UČENICIMA I NASTAVNICIMA GOVORILA I VELEPOSLANICA NIZOZEMSKJE U HRVATSKOJ ELLEN BERENDS

Treću godinu zaredom stručno-edukativni projekt „Znanjem protiv mržnje“, namijenjen učenicima i nastavnicima osnovnih i srednjih škola u Varaždinskoj županiji, uspješno okuplja sve zainteresirane za učenje o toleranciji, diskriminaciji, rasizmu, ksenofobiji i drugim oblicima ljudske mržnje. I ovog je puta skup održan u povodu Međunarodnog dana borbe protiv antisemitizma, fašizma i ksenofobije.

Središnja tema ovogodišnjeg skupa bila je posvećena Ani Frank (1929.-1945.), najpoznatijoj žrtvi Holokaušta. Ona je prije točno 70 godina, 1. kolovoza 1944., zapisala posljednje riječi u svoj Dnevnik, nakon čega je njeno skrovište otkriveno te je deportirana u logor smrti. Njezin Dnevnik ostao je vrijedno svjedočanstvo o događajima tijekom Drugog svjetskog rata i danas je obvezna lektira u mnogim školama diljem svijeta.

Stoga je to bila prigoda da se u goste pozove Ellen Berends, veleposlanica Nizozemske u Hrvatskoj. Sudionike je upoznala s ostavštinom Ane Frank, s Muzejem u kući u kojoj je bilo tajno skrovište, s odnosima Nizozemaca i Nijemaca nakon završetka Drugog svjetskog rata.

„Nizozemska je u ratu izgubila 250.000 ljudi, od toga 100.000 nizozemskih Židova. Nasljeđe Ane Frank nam je jako bitno, pa je Dnevnik, kao živo svjedočanstvo o ratu, postao sastavni dio lektire u mnogim državama. Preveden je čak na 76 jezika. Kuću Ane Frank svake godine razgledaju tisuće posjetitelja, ne samo nizozemskih školaraca, već i turista iz mnogih zemalja. Da, Nijemcima smo oprostili. Ni poslije 1945. nismo ustrajali na velikim kaznama. Smatrali smo da je mir i dobra međususjedska suradnja najbolje rješenja za budućnost naših odnosa. Nadam se da će i narodi bivše Jugoslavije pronaći slično rješenje za svoje odnose“, izjavila je veleposlanica Berends.

Učenicima se lako poistovjetiti s Anom, budući da je njena dob odgovarala dobi učenika koji čitaju Dnevnik za lektiru. O Dnevniku i Ani Frank govorio je i mladi Mislav Mraz, učenik Osnovne škole „Petar Zrinski“ Jalžabet, nakon čega je emitiran film „Anne Frank: Short Life“.

O pružanju otpora fašizmu tijekom rata, govorio je Milivoj Dretar, osvrnuvši se pritom na nedovoljno znan

pokret „Bijela ruža“ u Njemačkoj, na masovnu akciju spašavanja Židova u Danskoj, na misiju Hane Senes i na hrvatske Pravednike među narodima. U drugom dijelu skupa predstavile su se ostale škole – suradnici projekta.

Učenici Gospodarske škole Varaždin opisali su svoj posjet Spomen-području Jasenovac, gdje se nalazio najveći logor smrti u NDH. Ta škola već godinama sudjeluje u projektu „Šafran“, a svoja su istraživanja proširili na židovske obitelji u Varaždinu, pa su na taj način upoznali i Evu Akerman, najstariju Židovku s varaždinskog područja koja je preživjela Holokaust.

Učenici Osnovne škole Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz Ivanca predstavili su tematiku osoba s poteškoćama u razvoju s naglaskom na Operaciju T4. U sklopu te nacističke operacije ubijeno je za vrijeme Drugog svjetskog rata nekoliko desetaka tisuća osoba s invaliditetom.

Sonja Poljak održala je izlaganje o antifašističkoj spomeničkoj baštini ivanečkog i lepoglavskog kraja s pozivom na daljnje održavanje spomenika. Posebno se osvrnula na ostatke logora u Lepoglavi, gdje su zadnja ubojstva zatočenika izvršena krajem travnja 1945.

Zadnje izlaganje na skupu pripalo je učenicima Srednje škole Maruševac, pobjednicima natječaja „Sjene prošlosti“. Zadatak tog natječaja bio je da učenici prikupe informacije o nestalim židovskim obiteljima u njihovom zavičaju, da prikupe njihove osobne fotografije, pronađu kuće, grobove, osobne predmete. Maruševčani su obavili istraživanja u Ivancu i Lepoglavi i, kako su zadatak odlično odradili, za nagradu su sudjelovali u prvoj Ljetnoj

školi mira u Savudriji. Svoje su dojmove s dvotjednog ljetovanja prezentirali ostalim sudionicima.

„Naš projekt ‘Znanjem protiv mržnje’ ide dalje. Imamo potporu Varaždinske županije i školskih ustanova te je interes svake godine sve veći. Cilj je da svake godine uključimo sve više škola i da se poruka o toleranciji i poštivanju građanskih prava širi. Ovakvih skupova nedostaje, a vje-

rujem da će naredni projekti zainteresirati učenike“, izjavio je prof. Milivoj Dretar, autor projekta i koordinator Udruge za edukaciju i promicanje ljudskih prava.

Skupu je prisustvovala Dubravka Biberdžić, predsjednica Skupštine Varaždinske županije te Čedomir Bračko i Bran-ko Putarek, zamjenici gradonačelnika Ivanca, ravnatelj škole, predstavnici civilnih udruga i mnogi nastavnici. ✨

M.D.

OSIJEK

PRAZNIK SVJETLOSTI U DRUŠTVU GOSTIJU

Dječak Marko Majnik, uz pomoć rabina Luciana Moše Prelevića, pali svjećicu

Članovi Židovske općine Osijek ovu su Hanuku proslavili izvan svojih prostorija, odabравši prekrasan prostor restorana „Corner“. Uz goste iz Pečuha i Bosne i Hercegovine, članove tamošnjih židovskih zajednica, ugostili smo i plesače starijeg sastava plesne grupe „Or Hašemeš“ iz Zagreba pod vodstvom Nede Wiesler. Svojim nas je posjetom počastio i obradovao i Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj.

Program proslave započeo je izraelskim plesom, pa su prisutni imali priliku vidjeti kako s plesom napreduju naši mali polaznici Nedjeljne škole, a poslije su im se pridruži-

li i gosti iz Zagreba. Nakon podjele poklona najmlađima, što je izazvalo posebno veselje, Marko Majnik je uz pomoć rabina zapalio svjećice, a rabin Luciano upoznao nas je s nekim manje poznatim činjenicama vezanim uz Hanuku.

Poslije ručka na red je došla druga vrsta glazbe za ples. Uz bend „Džuboks“, čiji članovi često sebe zovu „Jewbox“, i našu mladu klarinetisticu Emmu Štern, zabava je bila neizbježna. Naši mali plesači bili su preslatki i tako neumorni da su na plesni podij izveli gotovo sve prisutne.

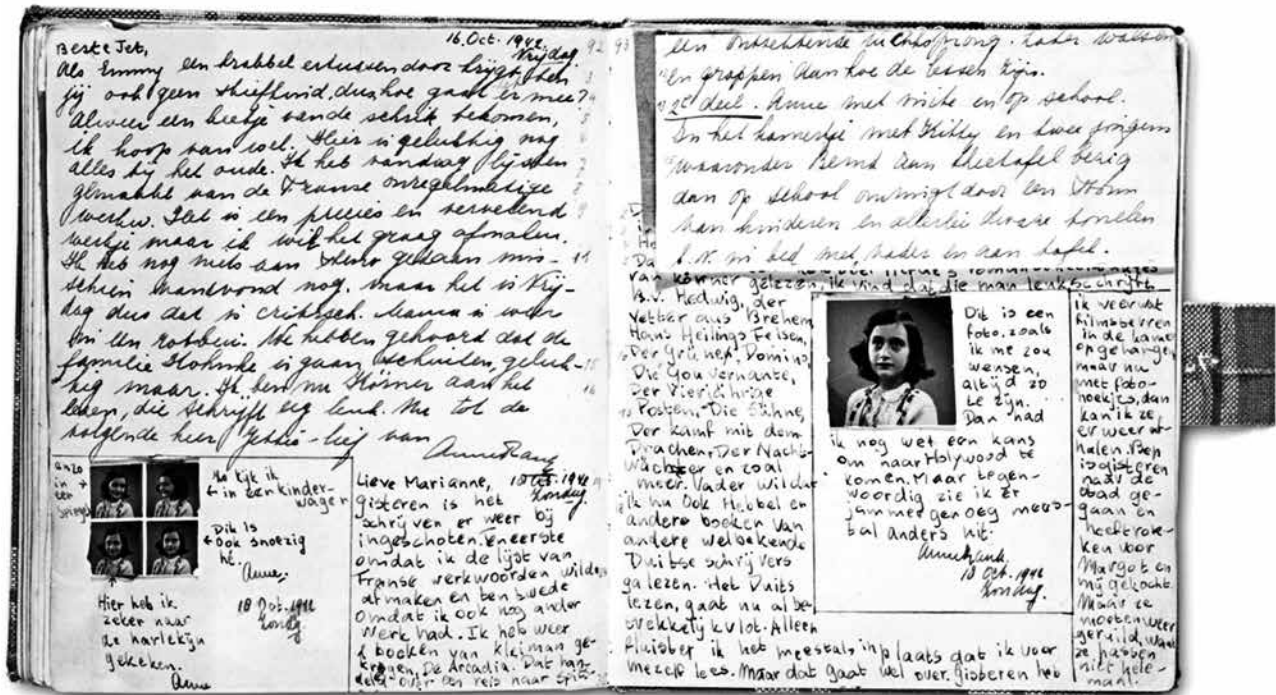
Sve u svemu, bila je to vrlo vesela proslava Hanuke. ✨

Nives Beissmann

VRGORAC

ODRŽANA IZLOŽBA: ANA FRANK – POVIJEST ZA SADAŠNJOST

PUTUJUĆU IZLOŽBU O ANI FRANK, INSPIRIRANU NJEZINIM DNEVNIKOM, POGLEDALI SU MNOGI UČENICI OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA IZ SPLITKO-DALMATINSKE I DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE

Putujuća izložba “Ana Frank – povijest za sadašnjost” bila je tijekom studenoga postavljena u galeriji osnovne škole Vrgorac, gdje su ju posjećivali učenici osnovnih i srednjih škola iz Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Izložba je u Vrgorcu postavljena u suradnji s Kućom Ane Frank iz Amsterdama i Hrvatskom edukacijskom i razvojnom mrežom za evoluciju sporazumijevanja (HERMES).

Posjetitelji su na 36 izložbenih panela mogli vidjeti mnoge detalje iz života židovske djevojčice i njezine obitelji s kraja Drugog svjetskog rata, a na otvorenju je prikazan i 25-minutni dokumentarni film o njezinu kratkom životu.

O izložbi su na otvorenju govorili organizator, urednik Vrgoračkih novina Branko Radonić i Tvrtko Pater, a postav je otvorio ravnatelj Osnovne škole Vrgorac Krešimir Kuran.

Izložbu koja se temelji na Dnevniku Ane Frank, svjetskom bestselleru prevedenom na 67 jezika i prodanom u više od 30 milijuna primjeraka, u Vrgorcu su vodili za tu priliku

posebno obučeni učenici-volonteri Osnovne škole ‘Vrgorac’ i Srednje škole ‘Tin Ujević’.

Djevojčica Ana Frank, u cijelom svijetu poznata kao simbol dječje žrtve Holokausta, rođena je u Frankfurtu na Majni 1929. godine. Četiri godine kasnije, nakon što u Njemačkoj na snagu stupaju protužidovski zakoni, seli s obitelji u Amsterdam.

Početak okupacije Amsterdama, obitelj Frank i njihovi prijatelji sele u tajno skrovište, gdje Ana tijekom dvije godine piše dnevnik. U kolovozu 1944. zabilježen je posljednji zapis u njezinu dnevniku. Nakon što je otkriveno skrovište u kojem se obitelj skrivala, nacisti su ih odveli u koncentracijski logor. Jedini preživjeli član obitelji bio je njezin otac Otto Frank, koji je nakon rata, u spomen na svoju kćerku, ali i patnje Židova tijekom Holokausta uopće, objavio njezin dnevnik.

Izložba je već bila održana u četrdesetak zemalja, a u Hrvatskoj je, prije Vrgorca, bila u Zagrebu, Rijeci, Splitu, Osijeku, Čakovcu i Bjelovaru. ☆

VUKOVAR

POSJET IZRAELSKE VELEPOSLANICE

ZINA KALAY KLEITMAN, VELEPOSLANICA IZRAELA U HRVATSKOJ, RAZGOVARAJUĆI S VUKOVARSKO-SRIJEMSKIM ŽUPANOM BOŽOM GALIĆEM, IZRAZILA JE NADU U RAZVOJ SURADNJE NA PODRUČJU POLJOPRIVREDE

Izraelska veleposlanica u Republici Hrvatskoj Zina Kalay Kleitman boravila je u studenome, uoči obljetnice pada Vukovara, u svom prvom posjetu ovom gradu i tom je prigodom o mogućnostima suradnje razgovarala i s vukovarsko-srijemskim županom Božom Galićem.

Izrazivši zadovoljstvo posjetom Vukovarsko-srijemskoj županiji, veleposlanica Zina Kalay Kleitman kazala je da je dirnuta onime što je čula o stradanjima u agresiji koju je Vukovar i dio županije pretrpio 1991. godine. "Optimistična sam i nadam se da ćemo razviti konkretniju suradnju na području poljoprivrede. Ovaj prostor, s obzirom na tragične ratne događaje, zaslužuje poseban tretman", rekla je izraelska veleposlanica te dodala kako bi Hrvatskoj, kao članici EU, u obnovi i unaprijeđenju života i rada u Slavoniji trebala pomoći i Europska unija.

Božo Galić podsjetio je da je Županija u proljeće ove godine potpisala ugovor o suradnji s izraelskom Tahal

grupom, koja je pokazala zanimanje da vukovarsko-srijemskim poljoprivrednicima prenese svoja iskustva u navodnjavanju poljoprivrednih površina.

Uz župana Galića, na sastanku su bili i gradonačelnici Vukovara Ivan Penava te Vinkovaca Mladen Karlić.

Gradonačelnik Penava upoznao je izraelsku veleposlanicu s tragičnim događajima u Vukovaru tijekom Domovinskog rata.

Vinkovački gradonačelnik Mladen Karlić kazao je da su Vinkovci, uz ulaganja u poljoprivredu, zainteresirani za suradnju s Izraelom na poboljšanju informacijskih tehnologija.

Za vrijeme boravka u Vukovaru izraelska veleposlanica Zina Kalay Kleitman položila je cvijeće i zapalila svijeću na Memorijalnom groblju žrtava iz Domovinskog rata u Vukovaru. ☆

T.R.

BUDVA

UZ RASPRAVE O BUDUĆNOSTI, PJESME IZ PROŠLOSTI

NA KONFERENCIJI U BUDVI, KOJU JE ORGANIZIRALA JEVREJSKA ZAJEDNICA CRNE GORE, A NA KOJOJ JE, MEĐU TRISTO SUDIONIKA, BILO NJIH PEDESETAK IZ HRVATSKE, ZANIMLJIVIM DISKUSIJAMA O SUTRAŠNJICI USLIJEDIO JE VRLO PRIVLAČAN ZABAVNI DIO – KONCERT ZAGREBAČKOG PJEVAČKOG ZBORA „LIRA“ S BOGATIM PROGRAMOM STARIH, ALI NEZABORAVNIH ŽIDOVSKIH PJESAMA

Jevrejska zajednica Crne Gore organizirala je od 23. do 26. listopada u Budvi konferenciju pod nazivom MAHAR 2014., što u prijevodu znači SUTRA, što će reći da je tema konferencije bila - budućnost. Naime, sadržaj predavanja, a nakon njih panel-rasprava, bio je koncentriran na sagledavanje sadašnje situacije i, polazeći od nje, na postavljanje pitanja "Kakva nam je budućnost?" i "Što nam je svima činiti, kakve korake poduzeti?"

Sudionici konferencije došli su u Hotel Avala u Budvi 23. listopada u poslijepodnevni satima i predvečer je bilo svečano otvaranje konferencije. Poslije pozdravnih riječi Jaše Alfandarija, predsjednika Jevrejske zajednice u Crnoj Gori i Luciana Moše Prelevića, glavnog rabina u Republi-

Predsjednik Jevrejske zajednice u Crnoj Gori Jaša Alfandari i glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević

nastavak na sljedećoj strani

Pogled iz hotela Avala u kojem se održavala konferencija u Hrvatskoj i vrhovnog rabina Jevrejske zajednice u Crnoj Gori, pozdravni govor održao je Julius Meiula, predsjednik Euroazijskog jevrejskog kongresa. On je odmah potom Jaši Alfandariju uručio odlikovanje za njegove zasluge u osnivanju židovske zajednice u sredini u kojoj do sada takve zajednice, pa ni manjih, općinskih zajednica, nije bilo. Prvi dan je završio druženjem svih učesnika, uz glazbu, u "Staklenoj dvorani" hotela.

Drugi je dan konferencije započeo predavanjem dr. Sanje Tomović-Šundić, savjetnice predsjednika Crna Gore, ujedno zadužene za pitanja manjina, koja je redovna profesorica na Fakultetu političkih nauka i autorica nekoliko knjiga s područja filozofije, antropologije i estetike. Tema njezina predavanja bili su korijeni antisemitizma u suvremenom svijetu. Sljedeće predavanje, o istoj temi, održao je dr. sc. Mihael Členov, generalni sekretar Euroazijskog židovskog kongresa i potpredsjednik Svjetskog židovskog kongresa. Uslijedila je panel diskusija o temi predavanja, tj. o antisemitizmu u suvremenom svijetu.

Tema poslijepodnevne rasprave bio je "Problem asimilacije". Uvodnu riječ održao je Jakob Finci, predsjednik Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine, koji je od 1991. godine bio jedan od inicijatora obnove židovskog kulturnog, prosvjetnog i humanitarnog društva La benevolencija i njegov prvi potpredsjednik. U panel diskusiji o problemima asimilacije sudjelovao je i Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj i vrhovni rabin Crne Gore.

Navečer je, nakon paljenja svijeća i molitve, Mješoviti pjevački zbor "Lira" Židovske općine Zagreb održao svečani koncert. Uoči koncerta rečeno je da se ove godine navršava 60. obljetnica od osnivanja ovog zbora. Na programu su bile poznate židovske tradicijske pjesme: „Erev šel Šošanim“ (u obradi Emila Cossetta), „Jismah Moše“ (u obradi Tomislava Uhljaka), „Ose šalom“ (u obradi Nurit Hirša), „Kol Nidre“ (u obradi Emila Cossetta), uz pratnju solista Tvrтка Stipića, te tradicijska „Jom le Israel“ (obrađa Dudley Cohen), uz sopranisticu Mirtu Horvat. Drugi blok bile su „Pjesme židovskih partizana iz Litve“ (obrađa Emil Cossetto i Robert Homen). Uslijedile su poznate "Va pensiero" zbora iz opere "Nabucco" Giuseppea Verdija, te "Adio Querida" (u obradi Emila Cossetta) i solo prat-

nju Tvrтка Stipića. Na oduševljenje publike u prepunoj dvorani nastavljen je program: „Jerušalaim šel zahav“, pa „Hava nagila“ i „Durme, durme“ uz Kristinu Owais, solo sopran, te „Shluf mein kind“ i „Hora Ali“ (u obradi Emila Cossetta) Ane Lice solo soprana. Na kraju je izvedena partitura „Sefardica“ (obrađa Emila Cossetta).

Koncert je završio s „Hevenu Šalom Alehem“, tradicijskom pjesmom u obradi N.Deutschmanna.

Dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb, izrazio je zadovoljstvo što se ostvario nastup Zbora "Lira" Židovske općine Zagreb, kojima je čestitao jubilej i naglasio da je ponosan što ovaj zbor iz Hrvatske doprinosi upoznavanju i promicanju židovske kulture.

Prijepodnevnih sati trećega dana Konferencije sudionici su iskoristili za razgledavanje Bokokotorskog zaljeva, Kotora i njegovih spomenika. Popodne je održana rasprava o temi "Liderstvo u jevrejskim zajednicama", u kojoj su sudjelovali i Davor Salom, konzultant za civilno društvo, dr. Eli Tauber, savjetnik za kulturu jevrejske zajednice u Bosni i Hercegovini i predstavnik Jevrejske zajednice Albanije Amos Dojoka.

Posljednjeg dana Konferencije, gost je bio Jozef Levi, veleposlanik Izraela u Srbiji i „nerezidentni ambasador“ u Crnoj Gori, koji je govorio o temi "Jevrejska emigracija danas - odlasci iz Evrope za Izrael", o kojoj se nakon njegova izlaganja vodila zanimljiva rasprava.

S nastupa u Budvi zbora „Lira“ Židovske općine Zagreb

Na konferenciji je sudjelovalo tridesetak članova Židovske općine Osijek i dvadesetak članova Židovske općine Split. Iz Zagreba su, uz predsjednika ŽOZ-a Ognjena Krausa i rabina Luciana Mošu Prelevića, sudjelovali još samo Darko Fischer, koji je dao vrijedan prilog panel-diskusijama i autorica ove informacije.

Konferencija MAHAR 2014. bila je organizirana pod pokroviteljstvom Euroazijskog jevrejskog kongresa i Jevrejske zajednice Crne Gore. Za tristotinjak sudonika bilo je to korisno iskustvo, a uspostavljeni su i prijateljski međusobni odnosi, koji su i podloga za daljnju suradnju. ✨

Mr.sc. Narcisa Potežica

ŽIDOVSKA OPĆINA OSIJEK

PROSLAVA SUKOTA UZ TRADICIONALNO DRUŽENJE

U ORGANIZACIJI ŽIDOVSKJE OPĆINE OSIJEK I OVE JE GODINE U EKOLOŠKOM SELU KARANAC ORGANIZIRANO OBILJEŽAVANJE SUKOTA UZ SUDJELOVANJE I DRUŽENJE ČLANOVA ŽIDOVSKIH OPĆINA IZ OSIJEKA, ZAGREBA, SUBOTICE, SOMBORA, ZEMUNA, NOVOG SADA, BEOGRADA I SLAVONSKOG BRODA

Riječi rabina Prelevića o Sukotu okupljeni su pažljivo slušali

Na blagdan Sukot Židovska općina Osijek ponovno je uspješno organizirala već tradicionalno „druženje Židova i Jevreja“. Poslije ugodne vožnje, sunčanog nedjeljnog jutra, 12. listopada, stigli su svi pozvani do ekološkog sela Karanac blizu Osijeka, gdje je sve okupljene, u ime domaćina, najprije pozdravio Željko Beissmann, predsjednik Židovske općine Osijek. Ove godine okupilo se 160 gostiju. Uz domaćine iz Osijeka, bili su tu gosti iz Zagreba, Subotice, Sombora, Zemuna, Novog Sada, Beograda i Slavenskog Broda. U znak dobrodošlice postavljene su na stolovima košare sa slanim kiflicama i uz piće je uslijedilo međusobno pozdravljanje dugogodišnjih prijatelja i starih poznanika.

Sukot je blagdan koji se slavi poslije dva velika blagdana - židovske nove godine, Roš Hašane, i Jom Kipura, dana pomirenja i praštanja. Ove godine započeo je 9. listopada Erev Sukot, koji je završio 17. listopada, a slavi se, prije svega, izgradnjom kolibe (suke), pa se zove i Blagdanom sjenica. To je, na svoj način, poljoprivredni festival, pa je izvanredno dobro odabrano da se proslava održi u baranjskom selu, u prirodi. Sukot se, naime, izvorno smatra praznikom zahvale za berbu voća, a gradnjom suke (sjenice) simbolizira se način na koji su Židovi živjeli tijekom 40 godina puta kroz pustinju, nakon izlaska iz Egipta. Kao privremeni stan, koliba (sukkah) izgrađena od granja i lišća, također simbolizira činjenicu da je naše postojanje krhko i zato je Sukot blagdan kada cijenimo utočište u našim domovima i duhovno u našim tijelima.

Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj, za ovu je prigodu došao iz Zagreba. Poslije njegovih riječi o značenju Sukota, bio je, uz suku ukrašenu plodovima voća, nezaobilazni lulav od palme (koji je stigao iz Izraela), a poslije molitve i blagoslova ispijena je čaša košer vina.

Za lijep ugođaj pobrinula se plesna grupa „Haverim Šel Izrael“ („Prijatelji Izraela“), koja postoji i djeluje već 16 godina u okviru Židovske općine Osijek, okupljajući članove različite dobi. Ova plesna grupa njeguje izraelski folklor, odnosno plesove na židovsku glazbu koju su doseljeni Židovi donosili iz različitih krajeva svijeta, čuvajući pritom svoje izvorne običaje. Voditeljica plesne grupe Nives Beissmann i ovaj put je adekvatnim izborom plesova razveselila sve prisutne koji su dugim pljeskom iskazali svoje oduševljenje prigodnim programom. Za glazbeni ugođaj uz to je bio zadužen osječki sastav glazbenika, a prepoznali smo i starog poznanika Krunoslava Šterna, člana Osječke židovske općine koji se pobrinuo da, uz dobre i poznate pjesme, čujemo i židovski melos.

U prelijepom ambijentu, na otvorenom, u vrtu ili pod romantičnim krovovima, poslije ručka svi su počašćeni bogatim izborom kolača i uz ugodne razgovore i dogovore za sljedeće susrete u Budvi i Subotici brzo je došao čas rastanka. Neki su još prošetali kroz selo do živopisne „kućice Ivce i Marice“, a najmlađi su u igri okitili svoju malu suku. Na kraju nas je agilni i svima dobro znani tajnik Židovske općine Osijek Drago Kohn, koji godima organizira ovakve prekrasne susrete, srdačno ispratio i pozdravio riječju „Šalom!“.

ŽENSKA SEKCIJA ŽOZ-A

U POSJETU BEOGRADSKIM SLAVLJENICAMA

ODAZVAŠI SE NA POZIV IZ BEOGRADA, PREDSTAVNICE ŽENSKE SEKCIJE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB PRISUSTVOVALE SU IZVANREDNO ZANIMLJIVOM I BOGATOM PROGRAMU PROSLAVE 140. GODIŠNJICE OSNIVANJA BEOGRADSKOG JEVREJSKOG ŽENSKOG DRUŠTVA

Na dolasku u Beograd: dio gošći iz Zagreba – Mira Altarac Hadji-Ristić, Narcisa Potežica i predsjednica Ženske sekcije ŽOZ-a Sida Ozmo Steiner – u društvu s predstavnicom domaćina Hanom Gašić-Montiljo

Na proslavu 140. godišnjice osnivanja Jevrejskog ženskog društva u Beogradu, koja se održala 16. i 17. prosinca, krenulo je nas osam iz Ženske sekcije Židovske općine Zagreb. Vratile smo se oduševljene dobrom organizacijom boravka u Beogradu, predivnom proslavom - od predavanja do kulturno - umjetničkog programa - posjetom Jevrejskom istorijskom muzeju, upoznavanjem s jevrejskim Beogradom, a iznad svega gostoljubivošću domaćina, organizacijskog tima proslave velikog jubileja, s predsjednicom Ženske sekcije Jevrejske opštine Beograd dr. Verom Lukić na čelu. Posebno smo zahvalni Hani Gašić-Montiljo, koja je s nama bila od našeg dolaska do odlaska i koja nam je pokazala grad u predblagdanskome sjaju, a svojom spretnošću i topline nastojala da nam cijeli boravak ostane u što ljepšem sjećanju.

Od dobivanja poziva za prisustvovanje proslavi u Beogradu, brigu za naš odlazak - od nabavke autobusnih karata do rezervacije smještaja u hotelu - preuzela je predsjednica Ženske sekcije Židovske općine Zagreb dr. Sida Ozmo Steiner, a u svim dogovorima, kao i u dosadašnjoj međunarodnoj suradnji, sudjelovala je dr. Melita Švob, s veli-

kim iskustvom i ugledom u Međunarodnoj uniji židovskih žena.

Iz Zagreba smo krenule u ponedjeljak, 15. prosinca ujutro i, nakon ugodne šestosatne vožnje autobusom, stigle u Beograd. Smjestile smo se u Hotel Royal, koji je na odličnoj lokaciji i u neposrednoj blizini Jevrejske opštine. Poslije šetnje središtem grada, koji nas je ugodno iznenadio okićenošću, kako zbog "samita" s Kinezima, a, dakako, i posebno za ovo prosinačko predblagdanskome vrijeme. Uslijedila je organizirana večera u restoranu "Mentalitet", gdje smo imale priliku, uz druženje s

gostoljubivim domaćinima, upoznati neke od gošća, kao na primjer, predstavnice iz Rumunjske.

Treba napomenuti da su, uz Žensku sekciju Jevrejske opštine Beograd, u organizaciji obilježavanja 140. godišnjice sudjelovali Jevrejska opština Beograd, Savez Jevrejskih opština Srbije i The American Joint Distribution Committee.

Proslava velikog jubileja - poslije okupljanja u svečanoj sali u Sinagogi "Sukat Šalom" već od 9,30 sati i nakon osvježjenja i raznih slanih specijaliteteta - otpočela je u 11 sati svečanim otvorenjem skupa. Sve uzvanike je pozdravila dr. Vera Lukić, a uslijedio je pozdravni govor dr. Rubena Fuksa, predsjedni-

Prvu svjećicu, u povodu Erev Hanuke, zapalili su rabin Isak Asiel i Hana Gašić-Montiljo

Nastup Hora „Braća Baruh“, najstarijeg pjevačkog zbora u dijaspori

ka Saveza jevrejskih opština Srbije, koji se osvnuo na vrijeme kada je prije 140 godina, 1874., osnovano Jevrejsko žensko društvo u Beogradu. U to doba, u 19. stoljeću, počinje emancipacija žena koje otada sudjeluju u društvenom životu, a u to vrijeme Židovi izlaze iz geta i iz neke vrste samoozolacije, pogotovu žene, koje nisu imale pravo da samostalno odlučuju, pa je tim značajnije osnivanje upravo Jevrejskog ženskog društva. Uz uspješan i plodan rad, zaželio je da se u ovom sastavu sastanemo i na 150-oj obljetnici.

Usljedili su službeni pozdravi predsjednika Jevrejske opštine Beograd Danijela Bogunovića i predsjednika Bnei Brit lože Srbije Branka Šnapa. Zatim su se pozdravima obratile gošće, najprije iz Rumunije, a Barbara Panić iz Jevrejskog historijskog muzeja preuzela je sliku, poklon autorice Mirjane Lehner-Dragić. U ime Ženske sekcije Židovske općine Zagreb dr. Sida Ozmo Steiner predala je prigodne poklone, kao i dr. Melita Švob. Poslije toga su pozdravile skup i ostale predstavnice općina - Ana Lebl iz Splita pa predstavnice iz Makedonije, Sarajeva, Subotice, Novog Sada, Osijeka, a sve je pozdravila Miroslava Panić-Kon, predsjednica Saveza ženskih sekcija Srbije.

U skladu s programom, najprije je dr. Vera Lukić održala zanimljivo predavanje pod naslovom “Jubilej: 140 godina od osnivanja prvog Jevrejskog ženskog društva u Beogradu - 1874. godine”, uz power point prezentaciju. Riječju i slikom predstavila je značajne ličnosti i fotografije prvih predsjednica i razvojni put Društva, čija je aktivnost započela humanitarnim radom, koji se u početku sastojao u pružanju pomoći siromašnim udavačama i porodiljama, dok se danas ostvaruju projekti Claims-a, uključujući i rekreaciju

u toplicama namijenjenu u prvom redu preživjelim žrtvama Holokausta. Osnovana je i Košer kuhinja te Dnevni centar u kojem se jednom tjedno organiziraju susreti. Uz socijalnu službu polagala se pažnja obrazovanju, a žene su bile “važan stup obrazovanja”.

Drugo predavanje održala je Jelena Kalderon; tema je bila “Inventivnost žena u Bibliji”; govorila je o tumačenjima iz Biblije i Tore, o ulozi žene u priči o Hanuki, a posebno se osvrnula na heroinu Jehudit i inspiraciju koju nam daje u suvremenom životu. U tjednu proslave Hanuke, u sinagogama širom svijeta se čitala parašat Veješev, pa priča o Josifu i njegovoj braći donosi i priču o Judi i Tamari, čije su inicijative i poznavanje Zakona i njegovog duha, pomogli da se uspostavi ravnoteža pravde i preuzme odgovornost za budućnost.

Treće je bilo predavanje rabina Isaka Asiela, koji je rekao da “kada posljednja nada utihne - žene preuzimaju inicijativu” te upozorio na ulogu žene u prenošenju nasljeđa i da je “nasljeđe veće od svega bogatstva na svijetu”. Još je rekao da “veliki broj mješovitih brakova nije opasnost, već asimilacija” te dodao da trebamo “biti ponosni što smo različiti” i da je privilegija što smo drugačiji.

Poslije ova tri najavljena predavanja, prema programu je bio ručak s mnogobrojnim jelima koja su bila pripremljena u košer kuhinji, a sve je bilo prekrasno servirano s cvijećem i voćem.

Sat-dva, kao mali predah, mnogi su iskoristili za odlazak na šetnju po Beogradu ili u neku kupovinu, a onda smo se svi

nastavak na sljedećoj strani

sakupili da bi u pola pet prisustvovali svečanom trenutku - paljenju prve svijeće za Erev Hanuku.

Nastavljeno je s kulturno-umjetničkim programom: prvo je izvedena glazba W. A. Mozarta "Duo za čelo i fagot", a nastupili su Ladislav Mezei, čelo i Goran Marinković, fagot. Druga točka je bila „Stara sefardska poezija - pet pjesama Psalam 137“, koje je u prijevodu Eugena Vebera čitao Dejan Čavić, dramski umjetnik. Zatim su „Sefardske pjesme“, uz sviranje na gitari, pjevali Drita Tutunović i Nikola Salačanin.

Nikola Salačanin svirao je i pjevao sefardske pjesme

U očekivanju sljedeće glazbene točke, Branka Cvejić Mezei, predsjednica Hora "Braća Baruh", pročitala je dio teksta Reli Alfandari Pardo "To je bio samo piknik". S nekoliko poznatih pjesama održan je Mali koncert Hora "Braća Baruh", dirigent kojeg je Stefan Zekić. Ovaj poznati Zbor je najstariji u dijaspori; njeguje repertoar tradicijskih židovskih pjesama, ali uz promošenja židovske baštine uklopio se u sredinu gdje djeluje i nastupa širom svijeta s velikim uspjehom.

Poslije toga ponovno je pjevao i svirao Nikola Salačanin, a onda su - u skladu s tradicijom za Hanuku - stigle krafne. Na samome kraju, sve koji su ostali oduševila je Grupa Simha (u prijevodu Sreća): aškenaske pjesme pjevali su Milena-Sara Sablić, uz gitaru, Jovana Gacin, violina, Miloš Lončar, harmonika i Filip Pantelić, bas.

Tako je cijeli dan bio ispunjen prekrasnim programom, pa, uz bogata posluženja, ljubazne domaćine i prijatelje-

ske susrete, razgovore i druženja, ni večernja jesenja kiša nije narušila dobro raspoloženje i zadovoljstvo što smo bile na ovoj značajnoj proslavi velikog jubileja.

Trećega je dana bio organiziran odlazak u Jevrejski istorijski muzej, u kojem je prikazan povijesni put Židova na području Jugoslavije. Uz odlično vodstvo stručnjakinje Čedomile Mile Marinković, koja je objašnjavala postav i nakon toga zainteresiranu grupu vodila kroz Dorćol, pričajući o nekadašnjem židovskom Beogradu.

I tako, na samom kraju rastali smo se uz zajednički ručak, a proslavu 140. obljetnice i Žensku sekciju Jevrejske opštine Beograd - njenu povijest i sadašnjost - dugo ćemo pamtit i s nadom da će i budućnost biti uspješna i donijeti lijepe susrete i suradnju. ✨

Mr.sc. Narcisa Potežica

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ U BEOGRADU

NEPROCJENJIV DIO SAČUVANE NAM PROŠLOSTI

MUZEJ NAM PRUŽA IZUZETNO ZANIMLJIV UVID U NEKADAŠNJE ŽIDOVSKJE ČETVRTI, GETA, MAHALE, GROBLJA I SINAGOGE NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE

Piše Melita Švob

Posjet Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu za mene je bio značajni dio programa Ženske sekcije Beograda prilikom proslave Jubileja jevrejskih ženskih društava održanog 16. i 17. prosinca.

Za nas, koji istražujemo prošlost (a i sadašnjost) Židova na ovim prostorima, nezaobilazan je posjet Muzeju i Arhivu u Beogradu, koji su sada pod ingerencijom Saveza Jevrejskih opština Srbije, a nekada su bili (i osnovani su) od Saveza je-

vrejskih opština Jugoslavije te se u njima nalaze materijali i dokumenti sakupljeni iz cijele židovske zajednice nekadašnje Jugoslavije.

Tako je, odmah nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1945. godine, obnovljeni Savez tražio od svih židovskih opština (koje su opstale) da prikupe podatke o Holokaustu i NOB-u. U Zagrebu je osnovan Muzejsko-povijesni odsjek koji je sistematski prikupljao arhivsku građu. Taj je mate-

rijal 1952. godine preseljen u Beograd, koji je nastavio sa sakupljanjem građe koja je upotrijebljena za stalni muzejski postav (1959. godine). Na dan 19. svibnja 1960. otvoren je Muzej Saveza jevrejskih opština Jugoslavije. Kasnije je naziv promijenjen u Jevrejski istorijski muzej – JIM. Prvi direktor Muzeja bila je Vidosava Nedomački (1969.). Nakon raspada Jugoslavije, Muzej i pripadajući Arhiv su dio Saveza jevrejskih opština Srbije.

Sada, kada istražujemo i trebamo dokumentaciju, obraćamo se ili posjećujemo Muzej i Arhiv u Beogradu, a njihovo susretljivo osoblje nam nastoji pomoći.

Upravo je nevjerojatno da se na tako relativno malom prostoru Muzeja moglo prikazati tako mnogo materijala.

Iako se ovaj muzej u Beogradu ne može usporediti sa suvremenim, tehnički opremljenim muzejima u svijetu, on je naš „vremeplov“, neprocjenjiv dio sačuvane nam prošlosti - poredane kronološkim redom - pretežno u panoima i fotografijama i s relativno malo artefakata (tora i njezini ukrasi, etnološka zbirka, odjeća, predmeti za šabat, molitvenici i drugi predmeti judaике).

Zabilježeni su i dokumentirani gotovo svi važni događaji od prvih dolazaka Židova na ove prostore - karta je na početku izložbe - pa do kraja Drugog svjetskog rata i poslije njega.

Muzej nam omogućuje uvid u nekadašnje židovske četvrti, geta i mahale, groblja i sinagoge na području bivše Jugoslavije, prikazuje nam rukopise od srednjeg vijeka nadalje, dokumente, knjige i pisma. Predočava nam prve organizacije i udruženja u 19. i 20. stoljeću i njihovo djelovanje u Hrvatskoj (Zagrebu), Srbiji i drugim dijelovima bivše Jugoslavije. Izloženi su i neki portreti važnih ličnosti te nekoliko kipova, među kojima se ističe kip Mojsija (autor Slavko Bril).

U Muzeju se nastojalo prikazati društveni, politički, umjetnički i kulturni život Židova do Drugog svjetskog rata, židovske škole, umjetnička, sportska i cionistička društva i pjevačke zborove.

Posebno me je, naravno, zanimalo kako su prikazane ženske židovske organizacije – „Jevrejsko žensko društvo“ u Beogradu koje sada slavi 140. godišnjicu osnivanja i Izraelsko gospojinsko društvo „Jelena Prister“ osnovano 1887. godine u Zagrebu. Prikazane su i druge ženske organizacije i njihova djelatnost koja je od 1958. do 1992. godine imala zajedničko rukovodstvo i programe u Koordinacionom odboru ženskih sekcija pri Savezu jevrejskih opština. I danas, iako više nismo u toj organizaciji, imamo mnogo zajedničkog, tako da Unija Židovskih žena Hrvatske usko surađuje s ostalim ženskim organizacijama i zajedno su članovi međunarodne krovne organizacije Internacional Council od Jewish Women, koja je ove godine imala veliku konvenciju u Pragu.

U Muzeju su neizbježne i slike iz ratova, počev od Balkanskih, 1912. godine, pa Prvog i Drugog svjetskog rata. Prikazani su istaknuti komunisti, cionisti, partizani, zarobljenici i logoraši i strašna sudbina Židova Jugoslavije, kojih je, prema podacima u Muzeju, bilo 82.000, a ubijeno ih je oko 67.000, ili 82 posto ukupne populacije.

Često sam posjećivala Muzej i Arhiv u Beogradu i surađivala te svaki puta imala priliku pozdraviti i čestitati na novim izložbama i publikacijama koje je njihovo osoblje, u relativno teškim uvjetima, uspjelo organizirati. Ovaj puta sam mogla uspoređivati beogradski muzej s ustanovama i muzejima koje sam u međuvremenu posjetila u inozemstvu, ali, nažalost, ne sa Zagrebom, koji nema ni muzej ni arhiv, a i biblioteka je zatvorena. ✨

UZ IZLOŽBU “SESVETE I SESVETSKO PRIGORJE U PRVOM SVJETSKOM RATU”

ZAPAŽENI EKSPONATI O OBITELJI WEINBERGER

NA IZLOŽBI O SESVETAMA U PRVOM SVJETSKOM RATU NEKOLIKO JE EKSPONATA O NAŠEM PRADJEDU GUSTAVU WEINBERGERU, SESVETSKOM PODUZETNIKU I DOBROČINITELJU, KOJI JE S NAŠOM PRABAKOM HERMINOM GRAF IMAO PET KĆERI, OD KOJIH SU DVIJE NAJSTARIJE STRADALE U HOLOKAUSTU

Izložba “Sesvete i Sesevtsko prigorje u Prvom svjetskom ratu 1914.-1918.” svečano je otvorena 7. listopada u Muzeju Prigorja u Sesvetama kraj Zagreba, a posjetiteljima će biti dostupna do 7. veljače 2015. Na izložbi, koje je organizator i priređivač povjesničar Damir Fotić, istaknuto mjesto zauzimaju i računi te djelomična trgovačka prepiska Gustava Weinbergera, poduzetnika, trgovca i ugostitelja u Sesvetama prije i za vrijeme Prvog svjetskog rata.

Naš pradjed Augustin/Gustav Weinberger rodio se 27. rujna 1868. godine u Svetoj Heleni-Miholanec, na kućnom broju 174, u općini Novigrad, u podžupaniji Koprivničkoj Kraljevini Hrvatske i Slavonije, od oca Moritza Weinbergera i majke Henriette Neumann, rodom iz Nagykanizse (1837.-1919.). Muška djeca Moritza i Henriette iz Miholanca bila su još: Ervin (r. 9. VII. 1882.), Rudolf (r. 16. II. 1881.), Ignac (r. 28. II. 1887.), Paul (r. 9. I. 1873.), Max

nastavak na sljedećoj strani

Leon (nepoznata datuma rođenja). Kćeri su im bile: Hermina (r. 19. VI. 1878.) i Olga (r. 24. IV. 1874.).

Pučku školu Gustav Weinberger je pohađao u Miholjancu; iz nje je "odpušten" 26. studenoga 1883. godine "u svrhu polazka na nauk u trgovinu", kako izrijekom stoji zapisano na "Odpustnici" za Weinberger Augusta, učenika četvrtoga razreda, izdanoj od strane "Obće pučke škole u Miholjancu", Br. 48:

"Ima 11 godinah, Mojsijeva vjeroispovijedanja, polazio je veoma marlj. ovu pučku školu od 1. listopada 1875. do 25. lipnja 1879., ponašao se je u čudorednosti veoma pohvalno, te je naučio propisane predmete kako slijedi: Hrvatski jezik i to: Čitanje dobro, Slovicu dobro, Ustmeni i pismeni izraz mislih dobro, Računstvo veoma dobro, Zemljopis dobro, Poviest dobro, Prirodopis dobro, Fiziku dobro, Krasopis veoma dobro, Geometrijsko oblikoslovje dobro, Pjevanje dovoljno. Pošto je u isti ustanovi §. 54 zakona od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih školah zadovoljio te se odpušta iz ove škole u svrhu polazka na nauk u trgovinu. U Miholjancu dne 26. studeni 1883."

Gustav Weinberger

U Varaždinu je zatim Gustav krenuo u "Varaždinsku trgovačku učionu" o čemu svjedoči i njegova u obitelji sačuvana "Svjedočba Visokom oblastju odobrene trorzredne gremijalne trgovačke učione u Varaždinu", izdana u Varaždinu 27. srpnja 1884. godine: "Weinberger Gustav Sv. Helene u Hrvatskoj, mozaič učenik prvoga razreda dobiva ovim koncem školske godine 1884. svjedočbu prvoga reda, Čudorednost: pohvalna; Marljivost: ustrajna." Tu je "Trorzrednu gremijalnu trgovačku učionu u Varaždinu" Gustav završio dne 26. srpnja 1886. s pohvalnim uspjehom.

Naša prabaka Hermina Graf, rodnom iz Krapinskih Toplica (3. XII. 1880.) nadživjela je dobra tri desetljeća svog prerano preminulog supruga Gustava Weinbergera (Zagreb, 21. IX. 1917.), preminuvši u Zagrebu 18. veljače 1948. godine.

Gustav Weinberger je bio tridesetogodišnjak kad se vjenčao za našu prabaku Herminu Graf (u Zagrebu 1888.), te je s 31 godinom života postao sretni otac provorodene mu od pet kćeri, Drage Weinberger (Sesvete 8. II. 1899.), koja će kasnije kao liječnik (medicinu diplomirala u Beču 1926.) biti pogubljena u Jasenovcu u ožujku 1945. godine. Dragina je sestra Štefa (Sesvete, 1900.) sa suprugom Vladkom Katzom 1941. deportirana u Auschwitz. Drugi Svjetski rat preživjele su ipak tri mlade kćeri: Erna (Sesvete, 22. II. 1902.-Zagreb, 1990.), Olga (Sesvete, 26. VI. 1904.-Zagreb, 6. VII. 1995.) i Betty, naša baka (Sesvete, 28. VII. 1912.-Sesvete, 8. III. 1986.).

Naš pradjed Gustav poslovao je uspješno kao trgovac i poduzetnik u Sesvetama kraj Zagreba. Svjedoči o tome i dopisnica/visit-karta koju je, kao i prve razglednice Sesveta, s motivima vlastite kuće, crkve i željezničke stanice, osobno dao tiskati u "nakladi Gustav Weinberger". Na običnoj dopisnici/vizit-karti, bez motiva, pisalo je s prednje strane: "GUSTAV WEINBERGER, SESVETE. Trgovina mješ. robom, građevnim drvom i komisionalni posao vinom", dok se na poledini moglo pisati kao po klasičnoj dopisnici.

Gustav je bio i dobročinitelj, o čemu svjedoče i svježa istraživanja povjesničara Damira Fofića iz Muzeja Prigorja Sesvete, preko novinskih članaka u kojima je, među Izraeličanima koji su pružili ratnu pripomoć u Prvom svjetskom ratu, zabilježen i Gustav Weinberger (v. "Jutarnji list", 17. 10. 1914.). Njegova supruga Hermina Weinberger spomenuta je u članku iz istih novina dan ranije, 16. 10. 1916., kao osoba koja je darovala "šest snježnih kapa". U ratne svrhe, za prehranu siromašnih obitelji vojnika, Gustav, "trgovac iz Sesveta", darovao je također dva mjeseca kasnije i "jedan stakleni čup pekmeza te pet kilograma kave". (v. "Jutarnji list", 23. 12. 1914.). Svi ti članci izloženi su na izložbi u Sesvetama.

Uz našu, jedinu sesvetsku obitelj židovske vjeroispovijesti, na izložbi je spomenuta i kašinska židovska obitelj Kastl, jer „iz tiska toga vremena saznajemo o njihovim donacijama hrane i pića za prehranu siromašnih obitelji mobiliziranih vojnika“, kako je naglasio povjesničar Damir Fofić.

Za većinu materijalnih eksponata (oružje, vojna oprema, odlikovanja, značke za kapu, privjesci, medalje, plakete, kape, dijelovi odora, oznake činova, vojnički prstenovi, ratne dopisnice, slike, grafike, tiskovine, crteži, kipovi, fotografije i drugo) prof. Fofić se obratio

Izloženi poslovni dokumenti obitelji Weinberger iz godina Prvog svjetskog rata

privatnim zbirka Tomislava Aralice, Berislava Pervana, Borne Barca, ali i Biserki Glavaš, našoj majci, unuci Gustava i Hermine Weinberger.

Cilj izložbe, kako naglašava prof. Fofić, bio je približiti sesvetskoj javnosti ozračje Prvog svjetskog rata te ukazati na posljedice koje je rat ostavio na život ovdašnjih stanovnika. Među izloženim arsenalom oružja, vojnič-

ke odjeće i obuće, izložene su i mnogobrojne fotografije s imenima boraca i stradalih u tom strašnom ratu. Među njima i fotografija Paula Weinbergera, Gustavova brata, u austrougarskoj časničkoj uniformi na ispraćaju pred vagonom na dan odlaska u vojnu 1914. na sesvetskoj željezničkoj postaji (fotografija iz privatne zbirke obitelji Glavaš). ✨

Suzana i Sanda Glavaš

ŠESTI TJEDAN IZRAELSKOG FILMA U ZAGREBU

NEKOLIKO VRHUNSKIH OSTVARENJA

IAKO JE PRIKAZAO I NIZ IZVRJNIH DOKUMENATARACA, VEĆ SAMO DVA IGRANA FILMA - „RASTAVA VIVIANE AMSALEM“ I „BEZ MOTIVACIJA“ – BILA SU POSVE DOVOLJNA DA OVOGODIŠNJI ZAGREBAČKI TJEDAN IZRAELSKOG FILMA DOBIJE VISOKU OCJENU

Piše Nenad Polimac

Gledatelju koji ne pozna izraelsko zakonodavstvo u početku se teško snaći u filmu „Rastava Viviane Amsalem“. Na jednostavnim sudskim klupama sjede naslovna junakinja, ona već duže vremena pokušava dobiti razvod od svoga supruga Elishe Amsalema, uz nju je njezin odvjetnik, a na povišenju iznad njih je troje po-

starijih rabina, o kojima ovisi ishod brakorazvodne parnice. Osim njih, u prostoriji nema nikoga, zbog čega scena izgleda vrlo komorno. Čini se da će Viviane lako dobiti razvod, jer joj se suprug uporno ne pojavljuje, što rabinima itekako smeta: predbacuju mu nepoštivanje suda i na rubu su da ga proglašaju neodgovornim.

nastavak na sljedećoj strani

„Bez motivacije“: film o djevojkama koje služe vojni rok u izraelskim obrambenim snagama vidjelo je rekordnih 600 tisuća gledatelja, a kritičari su ga proglasili najboljim ostvarenjem godine

Ipak, ništa se ne dogodi. Protječu mjeseci i on se napokon pojavi u pratnji svoga brata, rabina Šimona, koji mu je i odvjetnik. Isprva ne govori ništa, no brat nastoji stvoriti dojam da je u tom braku sve u redu i da tko zna zašto Viviane traži razvod. I rabini je nagovaraju da se vrati kući i pokuša se pomiriti s mužem, no ona strpljivo – iako se u njezinu govoru i izgledu već naziru nagonilane frustracije zbog dugotrajnog procesa – objašnjava da je proteklih godina sve pokušala i da nema šanse da s Elišom ikad više živi pod istim krovom. Pojavljuju se i prvi svjedoci, odvjetnici ih rešetaju pitanjima, pa iako u prvi mah izgleda da bi prevagu mogla odnijeti Elišina strana, ispostavlja se da Viviane ima pravovaljane razloge za svoju odluku. Hoće li dobiti razvod? Nije to tako jednostavno, jer u Izraelu Židovi mogu sklopiti samo vjerski brak, a tijekom brakorazvodnog procesa najvažnije je da muž izjavi kako se slaže s time da žena ode iz njihova kućanstva. Ako iz bilo kojeg razloga on to ne želi, od razvoda nema ništa.

Završnica filma je dosta neočekivana: supruga odnosi samo djelomičnu pobjedu, no drugačije i nije moglo biti. Filmski je doživljaj iznimno intenzivan, jer se kamera u samo nekoliko navrata makne u predvorje sudnice, dok je cijelo vrijeme usmjerena na lica protagonista koji jedva susprežu bijes ili očaj. Promatrati tu agoniju punih 115 minuta nije lako, ali je gledalački doživljaj izuzetan. U većini scena dominira poznata izraelska glumica Ronit Elkabetz, ona igra Viviane, ali je s bratom Šlomijem i režirala film. Kako njih dvoje rade, otkrio je Sasson Gabai, dobitnik Europske filmske nagrade za veliki uspjeh izraelske kinematografije „Posjet orkestra“, gost Šestog tjedna izraelskog filma, koji glumi prefriganog rabina Šimona. Zajedno vode probe i pripremaju scenu, no kada se kamera uključi, Šlomi je taj koji ocjenjuje zahtijeva li pojedini kadar ponavljanje ili ne. Njima je ovo već treći zajednički film

i u svima se bave bračnim travavicama, čiji su protagonisti uvijek Ronit Elkabetz i njezin partner Simon Abkarian. Likovi koje tumače nisu isti, iako imaju ista imena, no moglo bi se reći da su vrlo slični: u filmu „Uzeti ženu“ (2004.) junakinja je izložena pritisku starije braće da se ne razvede od muža, a u „Sedam dana“ (2008.), prikazanom na zagrebačkom Festivalu tolerancije 2011. godine, koji se odigrava za tradicionalne šive, tjedna židovskog žalovanja za pokojnicima, njezina junakinja Viviane je također u neskladnom braku. „Rastava Viviane Amsalem“ dosad im je

najradikalniji film na tu temu i najveći uspjeh; film je dobio dvije nagrade Izraelske filmske akademije, između ostalog i onu za najbolje ostvarenje, proglašen je najboljim izraelskim filmom na Jeruzalem Film Festivalu i tamo dobio nagradu publike, prikazan je vrlo zapaženo u Cannesu u programu „15 dana redatelja“, a umalo se probio i na proširenu listu od devet naslova s koje će se odabrati pet nominiranih za Oscara u kategoriji najboljeg stranog filma. Ipak, možda je važnije da je u Izraelu pobudio veliku pažnju i da ga posvuda prikazuju kao dokaz da bi tamošnje bračno zakonodavstvo trebalo mijenjati. Kao što su se u Italiji svojedobno sklapali brakovi izvan te zemlje, kako bi se izbjegli strogi propisi Katoličke crkve o razvodu, tako i Židovi, državljani Izraela, iz istih razloga, ako su u mogućnosti, već dugo vremena zasnivaju bračne veze negdje drugdje: tako je Sasson Gabai u Zagrebu otkrio da je svoj drugi brak zasnovaio na Cipru.

„Rastava Viviane Amsalem“ nedvojbeno je najbolji izraelski film u 2014. godini, no u borbi za tu titulu itekako ga je ugrozilo debitantsko ostvarenje redateljice Talye Lavie „Bez motivacije“. Ovjenčano je sa šest nagrada Izraelske filmske akademije, između ostalog za režiju i scenarij, pobijedilo je i na uglednom njujorškom festivalu Tribeca, izraelski filmski kritičari nedavno su ga proglasili filmom godine, a u izraelskim kinima suvereni je šampion posljednjih desetljeća, vidjelo ga je 600 tisuća gledatelja. U pitanju je komedija iz vojničkog života, protagonistice su djevojke koje služe vojni rok u administraciji jedne velike vojarne (umjesto puškama i pištoljima one se bore prastarim kompjutorima, besmislenim registrima, papirima i spajalicama), neke od njih jedva čekaju da sve to završi, a neke pomišljaju na profesionalizaciju iz krajnje bizarnih razloga: jedna po svaku cijenu želi u Tel Aviv, pa makar to značilo da mora upisati tečaj za časnike. Talya Lavie začinila

je film osobnim iskustvima, i sama je svojedobno bila vojnkinja, pa se priča doima itekako autentično, no velika je vrlina što je sve to vrlo vješto režirano, likovi su sugestivno profilirani, a mlade glumice – među kojima je i nekoliko poznatih imena tamošnje kinematografije – odlične. Politika proviruje samo na marginama zbivanja, redateljici je puno važnije umetati zafrkantske feminističke naglaske (razodijevanje muškarca u najsmješnijoj sceni filma), što je valjda i razlog zašto je film tako popularan u Izraelu. Izvan matičnog tržišta najviše šanse ima na festivalima, u DVD distribuciji i na televizijskim programima.

Velika je vrlina njezina prvijenca što je napravljen bez komercijalne kalkulacije, a ipak je postao hit, što ne vrijedi za nekoliko filmova koje smo vidjeli u ovom programu u kojima je udvaranje publici polazna premisa. Tako u komediji „Kretanje pod ručnom“, krcatom izraelskim glumačkim zvijezdama, rutina jedne obitelji pretvori se u noćnu moru kada, nakon prometnog udesa, majka završi u komi. Suprug – plastični kirurg – mora prinudno u auto-školu, jer je ona dotad sve kontrolirala, pa i vožnju automobilom, sin – koji je nevoljko uletio u očevu profesiju – odgađa vjenčanje s izabranicom koja nije po očevoj volji, a kći – neuobičajeno zaludena arapskom glazbom i filmovima – odluči trčati maraton poput majke. Luckaste situacije, pomaknuti likovi, ušminkana produkcija i obilje poznatih glumaca trebali bi biti dobitna kombinacija u Izraelu, ali ne i izvan njegovih granica.

Slično je usmjerena komedija „Šošana“, koju bismo mogli opisati kao manje inventivnu verziju našeg velikog regionalnog hita „Parada“: protagonist je popularni nogometaš Ami Šušan, njegov klub „Sinovi Jeruzalema“ poznat je po homofobnim navijačima, pa je shvatljiv skandal kada on sazove konferenciju za medije i objavi da je gay. Nije to baš istina, na to ga je natjerao lokalni mafijaš, kao kaznu zato što se udvarao njegovoj djevojci (igra je Gal Gadot iz hollywoodskog serijala „Brzi i žestoki“, koju ćemo narednih godina gledati kao Wonder Woman u nizu blockbustera po stripovima DC Comicsa): nadimak mu postaje Šošana, međutim, i njegove će mučitelje u završnici zadesiti kazna, jer će biti prisiljeni izigravati transvestite. Za razliku od „Parade“, film se trudi biti politički korektan na skliskom terenu, što mu baš nije adut, no ciljnoj publici – poklonicima humora „na prvu loptu“ – to vjerojatno ne smeta.

Puno je zabavnija i razigranija komedija „Kolačići“ najpoznatijeg izraelskog gay filmaša Eytana Foxa, čija su se ostvarenja „Yossi & Jagger“ i „Yossi“ prilično ozbiljno bavila homoseksualnim romansama. „Kolačići“ su mozaična priča čijih je šestoro protagonista najrazličitijih seksualnih usmjerenja, od naočite lezbijke s gitarom i gay učitelja koji predškolsku djecu zabavlja preodjeven u ženu do pekarice koju je upravo napustio suprug i gnjevna je na čitav muški rod. Veselo društvanje u amaterskom zanosu spontano sklada i otpjeva pjesmu koju smatraju boljom od one koja ih treba zastupati na UniverSongu, pa stjecajem okolnosti uistinu postanu zvanični predstavnici svoje zemlje. Na finalu u Parizu ne pobjeđuju (Slovenija im nije dala odlučujući glas), ali su ostavili odličan dojam, a usput je i svatko od njih razriješio svoje emocionalne probleme. UniverSong, inače, uistinu postoji, samo što je to neusporedivo manje spektakularno natjecanje od EuroSonga, ali i primjerenije razmjerno skromnom budžetu „Kolačića“. Fox je vrstan filmaš, narativno vrlo spretan, zna se razmetati bojama, u čemu je sličan Španjolcu Pedru Almodovaru, jednom od svojih brojnih uzora, a film mu odlično prolazi na brojnim LGBT festivalima. Za nešto više valjda ni nije bilo ambicija.

Za razliku od ovih, Šesti tjedan izraelskog filma predstavio je i nekoliko ozbiljnijih ostvarenja, koja, međutim, nisu u potpunosti ispunila očekivanja. Redatelj Yossi Madmony s razlogom uživa visoku reputaciju u Izraelu, njegov odličan film „Dobro jutro, gospodine Fidelman“ sa Sassonom Gabaiem u glavnoj ulozi vidjeli smo prije tri godine na ovoj manifestaciji, no novo mu ostvarenje, „Mjesto u raju“, trpi od poprilično preuzetne premise. Radnja, naime, započinje u ranim danima izraelske države, kada ratni junak koji ne drži mnogo do religije mijenja svoje mjesto u raju s pomoćnim kuharom, i to za mjesec dana svakodnevn-

Dokumentarac „Zeleni princ“ ima za protagoniste sina šefa Hamasa i agenta Šin Beta koji ga je zavrbovao kao doušnika; proriču mu velike šanse u natjecanju za Oscara

„Varijanta Polgár“: tri sestre iz Mađarske postale su osamdesetih godina senzacija u šahovskom svijetu, no samo jedna od njih nastavila se natjecati

nog uživanja u kajgani. Poslije on zasnuje obitelj, jedva uspije dobiti sina po cijenu ženine smrti, no taj postaje ortodokсни vjernik i želi, kako zna i umije, promijeniti očev ugovor. U filmu iskrsavaju itekako zanimljivi motivi – u jednom razdoblju nekadašnjeg heroja napadaju da je svojedobno rezao genitalije s tijela ubijenih Palestinaca, fiksacija na muško potomstvo među Židovima nije predstavljena bez satiričnih žaoka, a odnosi muškaraca i žena intrigantno su problematizirani – međutim, cjelokupna dramska konstrukcija ipak se doima ishitreno. Vizualno vrlo kultiviran film lani je dobio deset nominacija Izraelske filmske akademije, ali s dosta razloga nijednu od njih nije potvrdio.

I „Operacija Suncokret“ mogla je ispasti puno bolje ostvarenje, ponajprije zbog efektne teme. Njezini su protagonisti nuklearni fizičari koji su pedesetih i šezdesetih godina po nalogu Mosada (zapravo je Ben Gurion osobno odobrio projekt) razvijali izraelsku atomsku bombu. Tim sastavljen od troje znanstvenika razdiran je suprotnostima, njegov vođa je homoseksualac koji mora šutke otpjeti kada mu likvidiraju ljubavnika, jedina žena među njima ne bi htjela proizvesti oružje koje će rezultirati strahotama poput onih iz holokausta, a treći član s najmanje dvojbi ulijeće u posao, ali i to se pokaže pogubnim. Politički kontekst iznimno je intrigantan, Izrael se u tom projektu veže uz Francusku, znajući da SAD nikad ne bi odobrile njegovo naoružavanje paklenom napravom, zakulisnih makinacija ima napretek, no u zakučastom scenariju malo toga je iskorišteno kako treba. Kriv je i format, da je priča razvijena kao mini serija, a ne kao cjelovečernji film prosječne dužine, zasigurno bi bilo puno više vremena i prostora da se napravi suvislija cjelina.

„Narančasti ljudi“ korektan su izdanak „world cinema“, režirala ga je Hanna Azoulay Hasfari, inače poznatija kao glumica, koja se na svoj debi odlučila u 53. godini i u njega unijela izvjesne autobiografske

elemente. Dramski fokus je usmjerila na marokansku zajednicu u Izraelu; u priči kojom dominira baka s navodnim vidovitim moćima ima i magičnog realizma, a redateljica je najvažnijeg suradnika našla u sjajnom direktoru fotografije Asafu Sudriju (između ostalog, snimio „Obećanu nevjestu“ i klaustrofobični „Beaufort“).

„Pod istim suncem“ je pak niskobudžetna fikcija čiju je produkciju potpomogla Europska unija, a protagonisti su joj židovski i arapski biznismen,

koji se upuštaju u projekt opskrbljivanja sunčevom energijom siromašnih palestinskih naselja i pobuđuju nepovjerenje na obje strane. Usprkos otporima, sve završava dobro, no vrijeme radnje je bliska budućnost, tako da filmaši nisu imali nikakvih obveza prema aktualnoj stvarnosti.

Vrlo jaka sekcija programa bili su dokumentarci. „Varijanta Polgár“ podsjetila je na tri šahistice koje su sedamdesetih i osamdesetih godina osvojile najprije Mađarsku, a zatim i svijet. Njihov otac László Polgár, mađarski Židov (gotovo cijela obitelj njega i njegove supruge Klare stradala je u holokaustu), imao je posebne odgojne metode, smatrao je da genijalnost nije bogomdani talent nego se stvara mukotrpnim radom, pa je svoje djevojčice od malena učio igrati šah. Nije mu bilo lako, vlasti nisu htjele ni čuti da kćeri odgaja kod kuće, a još manje da igraju protiv muškaraca, no malo pomalo ipak je bilo po njegovom, pogotovo zato što se s usponom njihovih karijera komunizam polako raspadao. Samo je Judit ostala u Mađarskoj i postala profesionalka, 2003. bila je osmi šahist svijeta, čak joj je i Yoko Ono čestitala kada je pobijedila Garyja Kasparova, koji je furiozno i bez pozdrava napustio sportsko poprište. Sofi se prva povukla iz šahovskog svijeta i udala za Izraelca, dok je Suzan otišla u New York, a njezin sin Tom je omladinski šahovski prvak. Na pitanje žale li za propuštenim djetinjstvom, sve tri su uvjerenе da su ga provele na najbolji mogući način, šahovska natjecanja su ih uzbudivala i nije im bilo teško vježbati i po 6-7 sati dnevno. Uzgred, László Polgár danas vodi muzej posvećen svojim kćerima. Redatelj filma Yossi Aviram zagrijao se za temu dok je prije četiri godine bio jedan od direktora fotografije na dokumentarcu „Djeca šahisti: posebno izdanje“ i tamo upoznao Judit Polgár.

Dokumentarac „Go-Go dečki: Istinita priča o Cannon Films“ dobio je popriličan publicitet kada je ovog pro-

ljeća prikazan izvan konkurencije na gala projekciji u Cannesu: poznata izraelska dokumentaristica Hilla Medalia napravila je portret Menahema Golana i Yorama Globusa, bliskih rođaka koji su osamdesetih godina uzbunili Hollywood hiperprodukcijom eksploatacijskih akcija sa Chuckom Norrisom i Charlesom Bronsonom, ali i ponekim ambicioznijim filmom kakav je bio „Odbjegli vlak“ Andreja Končalovskog, nominiran za tri Oscara. Golan i Globus zamislili su naizgled dobitničku kombinaciju, kompaniju koju bi financirali svjetski distributeri i prikazivači, ali se sistem urušio zbog sveopće neumjerenosti. Redateljica je osigurala punu suradnju svojih „junaka“, zahvaljujući tome dobila niz sjajnih filmskih ulomaka iz različitih razdoblja njihove karijere, no to je dosta otupilo oštricu njezina zasijecanja u razloge propasti Cannon Filma. Ionako se nešto kasnije pojavio dokumentarac Marka Hartleyja „Electric Boogaloo: Divlja neispričana priča o Cannon Films“, koji je to puno jezgrovitije obrazložio. Postrani od svojih producenških pothvata, sam Golan bio je itekako zanimljiv filmaš, „Operacija Grom“ o napadu izraelskih specijalaca na zračnu luku Entebbe nominirana je za Oscara u kategoriji najboljeg stranog filma, a dolazak u Cannes bio mu je posljednji boravak u inozemstvu: umro je početkom kolovoza, dok se nalazio u posjetu Jaffi.

Uz „Rastavu Viviane Amsalem“, dokumentarac „Zeleni princ“ bio je najbolji film programa. Njegova je tema gotovo nevjerojatna i po svoj prilici je nadahnula triler „Betlehem“, dobitnika šest nagrada Izraelske filmske akademije 2013., koji je također prikazan u ovom programu, ali kako je u pitanju repriza (prije toga smo ga vidjeli na Festivalu tolerancije), nema o njemu smisla posebno razglabati. Naslovni protagonist je Palestinac Mosab Hassan Yousef, sin šeika Hassana Yousefa, jednog od osnivača i vođe organizacije Hamas, optuživane za niz terorističkih akcija: on je još kao tinejdžer zavrbovan za izraelsku tajnu službu Šin Bet i godinama je balansirao između odanosti ocu i svom narodu i sprječavanja još goreg zla dojavljujući Izraelcima što se sprema. Uz Mosaba, ravnopravni protagonist je Gonen Ben Yithzak iz Šin Bena, koji otkriva kako je počela njegova suradnja s mladim Palestincem i kako je u nekoliko navrata riskirao karijeru, jer je smatrao da ne smije ugroziti svoga doušnika. Film je psihološki iznimno intrigantan jer Gonen detaljno objašnjava kako se pristupa potencijalnom dvostrukom agentu, koliko je važan instinkt i kako katkad o sitnici ovisi dobivate li pouzdanog suradnika ili ne, dok Mosab iz svoje perspektive otkriva što je bio spreman dojaviti, a na što nikako nije htio pristati. Gonenovi pretpostavljeni ponekad nisu imali pojma kako je to bila delikatna operacija, da je Mosab bio razotkriven, ne bi stradao samo on nego i mnogi drugi: bila je

to tek jedna od mnogih akcija koje su se vodile na obje strane, ali ova je bar detaljno dokumentirana.

Mosab je naposljetku otišao u Ameriku, odlučan da se više nikad ne vrati u domovinu, objavio je knjigu „Hamasov sin“, nakon koje ga se otac odrekao, a kada je američka vlada zaprijetila da će ga protjerati u Jordan kao terorista (što bi za njega značilo smrtnu presudu), Gonen je osobno posvjedočio istinitost njegove ispovijedi. Redatelj Nadav Schirman (izvrstan mu je bio dokumentarac „Šampanjski špijun“, prikazan 2008. na Festivalu tolerancije) oslanja se prvenstveno na svoja dva sugovornika, Mosaba i Gonena, spretno nalazeći povezne motive među njihovim iskazima; tu i tamo posluži se tehnikom lažnog dokumentarca (to je, međutim, danas uobičajena metoda), no film mu je u cjelini izvrstan, pa ne čudi što ga je Ceh američkih producenata odabrao među pet najboljih dokumentaraca u ovoj godini i što mu pričaju nominaciju za Oscara.

Samo da je prikazao „Rastavu Vivien Amsalem“, „Zelenog princa“ i „Bez motivacije“, Šesti tjedan izraelskog filma zavrijedio bi visoku ocjenu (posebne poene pribavio mu je i posjet Sassona Gabaia, dosad najatraktivnijeg gosta te manifestacije), no odličan je potez bilo uvrštavanje u program jednog filma starijeg datuma, „Gostiju za Sukot“ iz 2004. godine, koji je svojedobno prikazan u programu Panorama Sarajevo film festivala. Režirao ga je Giddi Dar (vrlo zapažena serija „Deus“ iz 2008.), glavne uloge sjajno tumače Šuli Rand i njegova supruga Michal Bat-Sheva Rand; oni igraju bračni par ortodoksnih Židova srednjih godina, koji bi osim djeteta poželjeli i malo više blagostanja. Igrom slučaja dobiju milodar od tisuću dolara, taman dovoljno da dolično proslave tradicionalni praznik Sukot, no glavni junak Moše Bellanga nije vičan s novcem, pa njegov znatan dio utroši na neprocjenjivi limun. Prije no što je postao religiozan, nije bio baš uzoran tip, što se ustanovi kada mu u posjet dođu dvojica kriminalaca (jedan od njih je s njim nekad bio u bandi), koji bi Sukot radije proveli s njim nego u zatvoru. Moše goste smatra božjim znakom, iako oni brzo počnu izazivati njegovo strpljenje, no valjda je to test kojem ga je svevišnji podvrgnuo.

Da nije nebodera koji se naziru u daljini iz četvrti u kojoj žive Moše i njegova supruga, pomislili bismo da se radnja odigrava u 19. stoljeću, no u tome je i vrlina ovog vrlo dopadljivog, detaljistički napravljenog filma (izvršni su kostimografija i scenografija), koji drže izvedbe četvoro glavnih glumaca. Samo je Šuli Rand dobio nagradu Izraelske filmske akademije, iako je priznanja i nominacija trebalo biti puno više. „Gosti za Sukot“ bili su dragocjen dodatak Tjednu, dodatak kakvih bi trebalo biti što više u njegovim narednim izdanjima. ✨

25 GODINA OD SMRTI DANILA KIŠA

JEDAN OD NAJVEĆIH PISACA 20. STOLJEĆA

Ove godine obilježava se 25. godišnjica smrti velikog pisca i intelektualca Danila Kiša. Tim povodom je Kulturno društvo „Miroslav Šalom Frajberger“ 9. prosinca priredilo književnu večer na kojoj su o današnjem životu knjiga i ideja Danila Kiša govorili sveučilišna profesorica i književnica Tatjana Jukić,

Tatjana Jukić

Zdravko Zima

Predrag Matvejević

književni kritičar i esejist Zdravko Zima i književnik i publicist Predrag Matvejević. Dugogodišnja spikerica Hrvatskog radija Vlatka Bjegović pročitala je dio intervjua koji je Danilo Kiš dao 1973. jugoslavenskom studentskom časopisu „Ideje“, dio u kojem je Kiš vrlo kritički govorio o nacionalizmu.

Danilo Kiš rodio se u Subotici 1935. godine, a umro je u Parizu 1989. godine. Sebe je uvijek definirao jugoslavenskim piscem. Mnogi ga smatraju jednim od najznačajnijih književnika 20. stoljeća. Najpoznatija njegova djela su roman „Peščanik“ (NIN-ova nagrada, 1972. g.), zbirka pripovjedaka „Grobница za Borisa Davidoviča“ (Nagrada Ivan Goran Kovačić, 1977. g.) i polemički tekst „Čas anatomije“.

Tatjana Jukić smatra da je danas još potrebnije govoriti o Danilu Kišu nego što je to bilo 1980-ih godina, koliko god to zvučalo paradoksalno. Trebalo bi ponovno čitati Kiša kako bismo od njega naučili, ne toliko o fantastici koliko o povijesti.

„Bilo je lakše čitati Kiša prije pada željezne zavjese nego kasnije, 1990-ih, prije svega zato što su opsesivni interesi njegove literature bili konoclogori i totalitarizmi. I dok nam se prije 1990-ih činilo da o tome ne znamo dovoljno, pa smo stalno iznova htjeli saznati više, poslije 1990-ih kao da smo stekli dojam da o tome znamo sve i da nam više nije potrebno nikakvo dodatno znanje, što mi se čini fatalnom pogreškom“, smatra Tatjana Jukić. Prema njezinom mišljenju, demagoška je aktualna retorika prema kojoj je Europa uspjela prevladati totalitarizam, a zapravo europske političke elite rade na homogenizaciji totalitarizama, pa tako, na primjer, komunizam i socijalizam stavljaju u isti koš kao nacizam. To je, ističe Jukić, nedopustivo i ugrožava sam projekt Europe.

„Kiš je u tom smislu korektiv i putokaz kako tome treba pristupiti. Kod Kiša

se na vrlo specifičan i promišljen način postavlja pitanje političkog angažmana. Kako nam pokazuju njegova djela, od ranih obiteljskih proza koje se bave nacizmom, preko „Grobnice za Borisa Davidoviča“ koja se bavi staljinizmom, nedopustivo je homogenizirati nacizam i staljinizam, jednako kao što je nedopustivo komunizam trpiti pod oznaku totalitarizma i staljinizma“, naglasila je Tatjana Jukić. Podsjetila je na Kišov odgovor u jednom razgovoru kad su ga pitali što je za njega politički angažman, kada je Kiš rekao: „Za mene je moj politički angažman rastao kroz moje pripovijedanje, pa sam tako u svojim ranim prozama govorio kao ‘ja’, a onda sam počeo govoriti ‘mi’, da bih na koncu počeo govoriti ‘oni’“. Prema mišljenju Tatjane Jukić, nove generacije propuštaju uočiti koje mjesto zauzimaju politika i trauma u djelima Danila Kiša.

Zdravko Zima naglasio je da je za njega Kiš danas veći nego u vrijeme kada je umro. U opširnom izlaganju, istaknuo je više kontroverzi, odnosno paradoksa vezanih uz djelo i osobnost Danila Kiša, upravo zato što on nije pisac jedne dimenzije. „Jedan od paradoksa je njegov odnos prema politici. Kiš nikada nije bio režimski pisac, nije bio ‘zaljubljen’ u Jugoslaviju, a još manje je bio ‘zaljubljen’ u komunistički Sovjetski Savez, ali, kada se trebalo legitimirati, onda je Kiš uvijek i ultimativno govorio da je jugoslavenski pisac. Jednom je kazao da je ‘možda zadnji jugoslavenski pisac’, rekao je Zima.

Jedna od kontroverzi tiče se i židovstva. „Kiš, naravno, nije bježao od židovstva. Naprotiv. Mogli bismo reći da je čitava njegova literatura potraga za ocem ili potraga za vlastitim identitetom, od prvih knjiga pa do zadnje godine života kada je otišao u Izrael i posadio stablo u spomen na oca. Unatoč tome što je za njega židovski identitet vrlo bitan, nikada se nije želio definirati židovskim piscem“, rekao je Zima.

Prema Ziminom mišljenju, paradoksalan je i odnos Kiša prema vjeri. Kiš se deklarirao kao ateist, ali je ipak, prema vlastitoj volji, pokopan po pravoslavnom obredu, kao spomen na majku koja ga je kao dijete pokrstila kako bi ga spasila od pogroma u Drugom svjetskom ratu.

Kao posebni paradoks, Zima je izdvojio odnos domaće i inozemne javnosti prema njegovoj knjizi „Grobnica za Borisa Davidoviča“. Dok je u zemlji Kiš trpio velike napade, pa i hajku, američko izdanje knjige pratili su hvalespjevi – Penguinovo izdanje potpisuje jedan od najvećih pisaca današnjice Thomas Pynchon, predgovor knjizi je napisao nobelovac Joseph Brodsky, Susan Sontag ga je proglasila jednim od trojice najvećih pisaca, Nadine Gordimer je govorila o Kišu kao o 'notornom geniju', a „Grobnica“ je uvrštena među sto najvećih knjiga svih vremena.

Zima je zaključno iznio i zanimljivu tezu o Kišu kao integrativnom piscu današnjice. „Danilo Kiš, koji je bio politički oponent u tadašnjoj zajedničkoj državi, danas je – kad je sve nestalo - je-

Danilo Kiš

dini pisac koji nas vezuje. Danilo Kiš je u svojoj borbi s nacionalistima pobijedio, ali nacionalisti djeluju i dalje. Oni su u zadnjih 25 godina inficirali ovo tlo i u svojoj raboti ne misle prestati. Nema nam druge nego da ponovno krenemo u istu bitku koju je vodio Danilo Kiš. U tu bitku moramo ići i zbog njega, ali i zbog sebe samih“, – zaključio je Zima.

Predrag Matvejević, bliski prijatelj Danila Kiša, prisjetio se teških vremena za Kiša, vremena kada su ga napadali i osporavali. „Kiš je bio antikomunist

anarhističkog tipa i to ga je skupo koštalo. 'Grobnica za Borisa Davidoviča' nije naišla na kritiku, ona je naišla na mržnju. Pisci su počeli aferu s političkim razlozima na gnjusnan način. Polemika oko 'Grobnice' nije potekla iz literarnih razloga, nego iz gramzljivosti za bolje pozicije. To je bila polemika književnih taština provincijalnih književnosti i provincijalnih ljudi. Kiš je teško podnosio napade, ali ga to nije pokolebalo“, naglasio je Matvejević i zaključio da je teško živjeti literaturu, ali da je Danilo Kiš živio literaturu. ☆

Veronika Rešković

TRIBINA

ŠTO ZNAČI „BITI ŽIDOV“?

SUDJELUJUĆI U RASPRAVI O TEMI ŠTO DANAS I OVDJE ZNAČI BITI ŽIDOV, KOJU JE NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ VODIO DR.SC. DARKO FISCHER, SUDIONICI IZ PUBLIKE ISTICALI SU I TO DA DANAS NIJE RIJETKOST DA SE OSOBA OSJEĆA I ŽIDOV(K)OM I HRVAT(IC)OM

„Biti Židov, prije svega znači priznavati i slijediti u praksi one osnove humanizma koji su izrečeni u Bibliji, osnove bez kojih ne može postojati zdravo i sretno društvo“, rekao je Albert Eibstein 1938. godine. Ovim citatom započela je tribina „Biti Židov“ koju je, na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“, 18. studenog vodio dr.sc. Darko Fischer, a njegovi sugovornici bili su Dona Danon i Vlado Obelić.

Kao potka razgovoru poslužio je popis koji je sastavio voditelj Fischer. Riječ je o 11 elemenata, odnosno okolnosti, koje su, prema Fischerovim riječima, mogle utjecati na nekoga židovskih korijena da se opredijeli za židovstvo. Posebno je to važno za one, naglasio je, koji imaju „dvostruko po-

rijeklo“, pa su se mogli odrediti i za „drugu stranu“. Na tom Fischerovom popisu mogućih čimbenika da osoba „židovskih korijena“ odluči biti Židovom jesu: stradanje predaka ili vlastita sudbina u Holokaustu, antisemitizam, židovska religija, tradicija, duhovnost, židovski doprinosi kulturi, umjetnosti i znanosti, cionizam, dostignuća države Izrael, okolina i prijatelji te aktivnost židovskih općina.

I sam voditelj je na početku ukratko objasnio kako se kod njega dogodilo da se počeo osjećati Židovom. „Rođen sam neposredno prije Drugog svjetskog rata. Moji roditelji su bili emancipirani, nereligiozni Židovi. Oni me u ranoj mladosti nisu odgajali kao Židova. Međutim, mi smo prošli strahote

nastavak na sljedećoj strani

Dona Danon, Darko Fischer i Vlado Obelić

Holokausta. Moj otac je stradao. Nakon Holokausta moja mati nije pokazivala neku naročitu želju niti je meni pokušala usaditi nekakav židovski identitet. Dakle, mogao sam se opredijeliti i da ne budem Židov. Odlučujuća točka koja me je uvjerila da mi je mjesto među Židovima bilo je jedno ljetovanje sa židovskom omladinom kad sam imao 16-17 godina“, ispričao je Darko Fischer. Naglasio je da je važno da mladi ljudi čuju priče starijih koji su se odlučili za judaizam, jer će im to biti putokaz da isto tako odgajaju svoje potomke“.

Prema mišljenju Done Danon, nema stroge definicije za to što se netko deklarira Židovom. „Koliko je individua, toliko je slučajeva zašto je netko izabrao osjećati se Židovom. Koliko života, toliko životnih priča“, rekla je Dona Danon. Za sebe je kazala da je iz miješanog braka: otac joj je sefardski Židov iz Sarajeva, rođen 1923. godine, koji se s obitelji, još prije Drugog svjetskog rata, preselio u Beograd, a majka joj je Dalmatinka. U slučaju židovstva Done Danon, ključna je bila upravo porodična situacija. „Otac je preživio Holokaust. Jedan je od rijetkih koji je uspio pobjeći iz Jasenovca. To je vrlo važna činjenica koja utječe na čitavu obiteljsku konstelaciju. Pogotovo ako ste druga generacija, ako ste odgajani od nekog tko je preživio Holokaust. Drugi važan element bio je što je majka bila vrlo naklonjena židovstvu i ideji da ja sudjelujem u židovskom životu, da dolazim u Židovsku općinu. Uvijek me na neki način poticala na to“, ispričala je Dona Danon, koja pripada generaciji rođenih 1970-ih godina. Posebno se prisjetila „zlatnih 1980-ih godina“, kada je mnogo mladih njezine generacije dolazilo u Židovsku općinu u kojoj je bilo mnogo aktivnosti. To je također utjecalo na njezino opredjeljenje.

„To je bilo doba socijalizma, bili smo definirani kao nacionalna manjina, a religijske prakse su bile minimalne ili nikakve. Tradicija je bila vrlo decentno protkana kroz aktivnosti Saveza židovskih općina. U tim je okvirima Savez uspio postići maksimum, a to je upravo djelovanje kroz socijalizaciju,

tj. tako da su ljudi, preko svih židovskih općina bivše Jugoslavije, bili izvrsno povezani, te su se stvarala prijateljstva, pa čak i brakovi, što traje sve do danas. Ti kontakti i veze su zapravo ono najdragocjenije“, objasnila je Dona Danon.

Voditelja Fischera posebno je zanimalo kakav je njezin odnos i odnos njezinih vršnjaka prema državi Izrael i cionizmu. Dona Danon je rekla da je riječ o raznolikim iskustvima i stavovima, od vrlo religioznih ili samo tradicionalnih do onih koji su kritičniji. „Mislim da je generaciji rođenoj od 1975. godine naovamo Izrael mnogo važniji, nego onima rođenim 1960-ih godina, pa da češće tamo putuju. Neki u Izraelu vide mjesto za budući život, gdje će možda na kvalitetniji način živjeti to svoje religiozno židovstvo. Ja nisam nešto osobito vezana za Izrael. Naravno, imam tamo familiju i posjećivala sam je, ali nemam osjećaj nekog svog centra u Izraelu“, objasnila je Dona Danon.

Vlado Obelić pripada, pak, starijoj generaciji, rođenoj prije Drugog svjetskog rata. Također je iz mješovitog braka: otac Hrvat, majka Židovka. „Onoga najranijeg što se sjećam jest da sam Židov i to u vrlo teškim uvjetima ratnog vremena“, rekao je Obelić. Prisjetio se kako se živjelo u Donjem Miholjcu, gdje je bila jaka i ugledna židovska zajednica, kojoj je pripadala i njegova obitelj. „Kad je došao rat, odjednom se sve promijenilo. Ja se, kao dijete od 4-5 godina, sjećam da je nestalo smijeha, počeli su sumorni razgovori. Sjećam se riječi 'logor', koja se stalno spominjala, sjećam se da su moji često noću bili budni osluškujući ide li patrola i hoće li stati ispred naše kuće. I ja bih osluškivao, a zaspao bih tek kada bih čuo da je bat koraka odmaknuo. Ipak, spavao sam kad su moju baku odveli, to nisam čuo“, prisjetio se Obelić. Mnogi su mu rođaci odvedeni i nikada se nisu vratili.

Nakon strašnog ratnog iskustva, Vlado Obelić je nastojao saznati što više o židovstvu i Židovima, što je, kako je rekao, otvorilo i nova pitanja, poput onog o promjeni prezimena ili

(privremenoj) promjeni vjere u teškim i opasnim vremenima za Židove. Ilustrirao je tu dilemu iskustvom svoga rođaka koji je promijenio prezime.

„Sjećam se, već sam završio i fakultet, kada sam jednog uglednog bliskog rođaka, liječnika, pitao zašto je židovsko prezime promijenio u hrvatsko. Većina njegove najbliže porodice stradala je u Holokaustu. Objasnio mi je da se on nije odrekao židovstva, da je on i dalje ostao Židov, ali da, znajući kako su Židovi kroz povijest stradavali, ne želi da se to ponovi njegovom sinu. Roditelji su me poslije izgrdili što sam ga pitao tako intimno pitanje“, ispričao je Obelić, dodajući da je saznanja o židovstvu stjecao i kroz mnogobrojne pozitivne primjere. „Mislim da biti Židov nije samo stvar porijekla, nego je važno i htjeti biti Židov. Ja sam za to da svatko prema svojoj volji odluči. Uspio sam unutar

porodice postići visok stupanj tolerancije, kako prema židovstvu, tako i prema ostalima“, istakao je Vlado Obelić.

U drugom dijelu tribine u raspravu o temi „Biti Židov“ uključila se i publika sa svojim raznolikim iskustvima. Tako su neki rekli da su Židovi „od rođenja“, ali da nisu odrasli u tradicionalnoj i religioznoj židovskoj obitelji. Istican je i osjećaj ponosa, ali nije neobičan niti rijedak ni „dvostruki identitet“, tj. da se osoba osjeća i Židovom, odnosno Židovkom, i Hrvatom, odnosno Hrvaticom. Govorilo se i o iskustvu antisemitizma nakon Drugog svjetskog rata i u 1990-ima, ali i o pozitivnim iskustvima tolerancije i o židovskoj solidarnosti. Nekima je prekretnica bila posjet Izraelu. Za održavanje židovskog identiteta, isticano je, važni su i susreti židovskih općina, a i susreti židovskih općina iz regije, poput druženja u Budvi i Subotici. ✨

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

SPAŠENI IZ ZAGREBA

SJEĆANJA TROJE ZAGREBAČKIH ŽIDOVA NA DOBA HOLOKAUSTA, SABRANA U KNJIZI „SPAŠENI IZ ZAGREBA“ PAULA SCHREINERA, NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ PREDSTAVILI SU, UZ AUTORA, PREVODITELJICA SUZANA GLAVAŠ, POVJESNIČAR TVRTKO JAKOVINA I UREDNIK SEID SERDAREVIĆ

O vremenu Holokausta, progonu Židova u Zagrebu i okolicama, njihovom skrivanju i borbi za život govori knjiga „Spašeni iz Zagreba“ Paula Schreiner. Riječ je o autentičnim svjedočenjima zagrebačkog Židova Paula Schreiner i dvoje članova njegove šire obitelji o godinama ustaške NDH koje su samo pukom srećom i uz pomoć bliskih ljudi uspjeli preživjeti. Knjiga je predstavljena 6. studenog na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“ u Židovskoj općini Zagreb. Uz autora na tribini su govorili Seid Serdarević, glavni urednik nakladničke kuće Fraktura koja je izdala knjigu, prevoditeljica dr.sc. Suzana Glavaš i povjesničar prof.dr.sc. Tvrtko Jakovina. Knjiga je izvorno objavljena 2012. godine na talijanskom jeziku - Paul Schreiner već dugi niz godina živi u Italiji - ali u samo pedesetak primjeraka, za potrebe obitelji i prijatelja. Hrvatsko izdanje objavljeno je uz potporu talijanskog Ministarstva vanjskih poslova.

Paul Schreiner rođen je 1928. godine u Zagrebu. Potomak je ugledne poduzetničke obitelji. Njegov djed Armin Schreiner bio je vlasnik tvornice keramike u Bedekovčini. Paul je jedan od rijetkih iz svoje obitelji koji je preživio Holokaust. Nakon Drugog svjetskog rata odlazi u Izrael, gdje dovršava školovanje za inženjera keramike. Nakon toga živi u Italiji, nastavljajući obiteljsku keramičarsku tradiciju. Knjigu „Spašeni iz Zagreba“ počeo je pisati u 80-oj godini života.

nastavak na sljedećoj strani

Tvrtko Jakovina, Paul Schreiner, Suzana Glavaš i Seid Serdarević

„Knjiga je iznimno važna, jedna je od rijetkih objavljenih i ukoričenih svjedočenja izravnih sudionika zbivanja Holokausta u Hrvatskoj. Knjiga je to koja je u današnje vrijeme prijeko potrebna. Vidimo ogroman rast desnih pokreta u cijeloj Evropi. I u našoj zemlji vidimo kako se užasi nacizma zaboravljaju. Nažalost, živih svjedoka iz toga vremena je sve manje i manje“, rekao je, predstavljajući knjigu, izdavač i urednik Seid Serdarević. Naglasio je da je riječ o izuzetno potresnoj knjizi koja govori iz tri različite perspektive – jedna je priča dječaka (Paula Schreiner), a dva su svjedočenja odraslih osoba (sjećanja Ive Reicha i Medee Brukner). Knjiga je u hrvatskom izdanju obogaćena i autentičnim dokumentima, pismima, obiteljskim fotografijama i porodičnim stablima autora. „Meni je prvi dio - svjedočenje Paula Schreiner - najzanimljiviji. On ukratko opisuje i svoj život nakon rata, svoj odlazak u Izrael, oduzimanje imovine koja obitelji još nije vraćena. „Nadam se da će ova knjiga potaknuti rasprave i o tim nepravdama“, istakao je Serdarević.

Prevoditeljica knjige Suzana Glavaš podsjetila je na svoj prvi susret s knjigom i s autorom. „Kad sam, zahvaljujući Živku Grudenu, došla do knjige, doslovno sam je progutala. Shvatila sam koliko je značajna, koliko je važno da knjiga ide u svijet, da dođe do pravog izdavača, da ne ostane samo u privatnoj nakladi. Taj element ‘sjećanja’ (zahor), njegovanje svojih korijena i prenošenje na nove generacije je tipičan za nas Židove“, rekla je Suzana Glavaš.

I za povjesničara Tvrtka Jakovinu knjiga je u dijelu sjećanja Paula Schreiner najjača, taj dio je, po njemu, najbolje napisan. „Vrijednost ove knjige je u tome što jasno pokazuje kako se odvođenje Židova odvijalo i u centru Zagreba, pred očima sugrađana“, naglasio je Jakovina. Prema njegovom mišljenju, takvih je svjedočenja premalo, a ona su bitna za suočavanje s prošlošću. „Suočavanje s prošlošću ne može biti parcijalno. Prošlost nećemo promijeniti, ali možemo biti kadri spriječiti da se u budućnosti ponavljaju neke stvari koje su se dogodile u prošlosti. Borba protiv

antisemitizma i ksenofobije u nekom društvu prije svega je odgovornost neželjivaca. U nekim elementima društva kao da krećemo ispočetka, kao da se ništa u ovih 70 godina nije ni čulo ni znalo“, rekao je Jakovina, posebno apostrofirajući važnost škole i obrazovanja.

I sam autor Paul Schreiner, govoreći na promociji, istaknuo je kako je važno da oni koji dolaze nakon nas znaju što je bilo, kako bi znali što se više ne smije dogoditi. „Antisemitizam se širi i u Hrvatskoj, a nitko na to ne reagira. Potrebno je da se o tome govori već od dječje dobi“, ističe Schreiner. Govoreći vrlo dobrim hrvatskim jezikom, donekle zagorskim dijalektom, koji nije zaboravio ni nakon šest desetljeća života izvan Hrvatske, ukratko je ispričao koliko je puta u doba Holokausta izmakao smrti – od odvođenja oca u prosincu 1941., skrivanja kod obitelji Glojnaric u zagorskom selu Mače i bijega iz škole u Zagrebu iz koje su odvodili Židove u logore smrti. Njegova majka Gretta i desetgodišnja sestra Helga ubijene su u logoru u Staroj Gradiški, otac Ferdo u Auschwitzu, a djed Armin u Jasenovcu. Od bliže porodice Schreiner ubijeno je 20 članova.

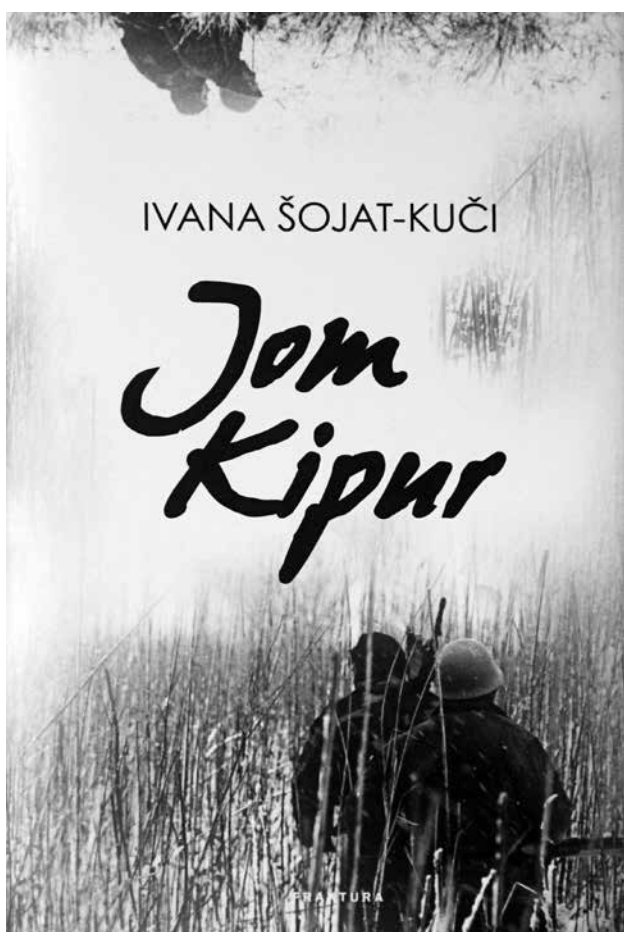
„Likvidacije u NDH nisu radili Nijemci nego Hrvati, ustaše. Uz likvidaciju Židova, razlog Holokausta bio je i otimanje njihove imovine. Moj djed, tvorničar, bio je među prvima koji je s obitelji odveden u logor, desetak dana nakon uspostave NDH, a njegova vrlo vrijedna imovina pripala je jednom ustaši“, ispričao je Schreiner. On još i danas pokušava vratiti oduzeto: od 1992. godine vodi postupak za povrat obiteljske kuće u Deželićevoj 30 u Zagrebu, ali do danas bez rezultata. Prema riječima obiteljske odvjetnice, uspješni su u prvom stupnju u kojem je grad Zagreb dozvolio povrat imovine, ali se Državno odvjetništvo žalilo i predmet je sad na Ministarstvu pravosuđa. „Ni med cvetjem ni pravice, rekao je Krleža, koji se svojim pisanjem borio za pravdu, a i mi se borimo i borit ćemo za pravdu“, zaključio je predstavljajući svoje knjige 86-godišnji Paul Schreiner. ✨

NOVE KNJIGE

JOM KIPUR

ROMAN „JOM KIPUR“ OSJEČKE SPISATELJICE IVANE ŠOJAT-KUČI, PREDSTAVLJEN 18. STUDENOGA U HRVATSKOM NARODNOM KAZALIŠTU U OSIJEKU, PRIČA JE O DOMOVINSKOM RATU KOJA POSTAVLJA PITANJE HOĆE LI I KADA SVANUTI DAN POMIRBE – JOM KIPUR – I TREBAMO LI SE PRIJE NJEGA POMIRITI SAMI SA SOBOM DA BISMO MOGLI POGLEDATI DRUGIMA U OČI

Novi roman poznate osječke spisateljice Ivane Šojat-Kučić predstavljeno je 18. studenog u prepunom svečanom foajeu Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku. Budući da autorica u romanu obrađuje problematiku Domovinskog rata, opisujući pri tome ponajviše događaje u Osijeku i Vukovaru, nije slučajno da je za promociju odabran baš dan pada grada Vukovara.

Ivana Šojat-Kučić uspješna je autorica nekoliko romana, od kojih je najpoznatiji „Unterstadt“, za koji je dobila niz prestižnih nagrada i po kojem je napravljena zapažena istoimena kazališna predstava u osječkom HNK-u. U Belgiji je diplomirala francuski jezik, tako da se bavi i prevodenjem knjiga s francuskog i engleskog jezika.

Promocija je započela interpretacijom ulomka iz romana koju su odlično odradili poznati osječki glumci Aljoša Čepl i Aleksandar Bogdanović. O romanu i samoj autorici govorio je urednik Seid Serdarević (nakladnička kuća „Frak-

tura“), istaknuvši da roman ima „veliku epsku snagu“ te da „odlično kombinira suvremenu temu s biblijskim motivima kazne i progona“.

Roman govori o hrvatskom branitelju Josipu Matijeviću, dragovoljcu Domovinskog rata, koji odlučuje povjeriti se mladom psihijatru Grguru Romiću i time dolazi

Ivana Šojat-Kučić

do prekretnice u njegovu životu. Matijević je ratnik koji je branio Osijek i Vukovar, u Vukovaru je dočekao pad grada nakon čega je odveden u logor i preživio je srpske logore. To je čovjek koji se ne može pomiriti s nepravdom, ali koji je također opterećen trenutnom političkom situacijom. Doktor Romić je, s druge strane, mlad, neiskusni i nepriznat od kolega. U razgovorima se često ne zna tko je liječnik, a tko pacijent. Kako autorica sama kaže, roman nije „nipošto samo faktografsko bilježenje događaja, nego prije svega razmatranje zla kao takvog,

nastavak na sljedećoj strani

kontemplacija stanja duše nakon velikih ratnih trauma, ali i slika vremena netom prije i tijekom rata, prikaz Slavonije koja je prije 22 godine gorjela.“

„Rat me fascinira kao trauma, nešto što nadilazi jedan mali ljudski život, jer ga jedan čovjek ne može ni zaustaviti, a ni pokrenuti, iako se to primjerice pripisuje Gavrilu Principu – da je pokrenuo Prvi svjetski rat jednim pucnjem. No to je bio samo povod ratu, jer je i taj, kao i ovaj naš Domovinski, imao mnogo dublje razloge od nekoliko balvana na cesti“, kaže Ivana Šojat Kuči. „Rat mi je opsesija, to je moj obračun s vlastitim demonima, osobni obračun s Domovinskim ratom. Fasciniraju me posljedice rata, njegov tijek i što otkriva u ljudima – nevjerojatno je kako u ratu ispliva ono najbolje i ono najgore od ljudi. Ovim romanom odajem počast svim ljudima koje sam poznavala i koji više nisu među živima“, ističe autorica koja je i sama bila dragovoljka Do-

movinskog rata, pa i sama vuče neke - kako kaže - „nerazjašnjene unutrašnje dileme“.

„Jom Kipur – Dan pomirenja – jedan je od najznačajnijih blagdana židovskog kalendara, simbol oprost, pomirenja žrtve i agresora – zločinca. To me se dojmilo, u svjetlu naših prilika i političke korektnosti, jer ono što vidimo oko sebe jest da se od žrtve traži i očekuje da oprašta i zaboravlja, a zločinac oprost i ne traži jer se to od njega i ne očekuje, što je paradoksalno. Jom Kipur je moguć, vjerujem, ali kako to da još uvijek zločinci ne traže oprost, jer čak i ako ga dobiju od žrtve, ne može se govoriti o pravom pročišćenju“, upozorila je autorica, naglašavajući da je roman pisala pod snažnom emocijom i da je naslov Jom Kipur odabrala zbog toga što je Jom Kipur praznik u kojem čovjek traži oprost od Boga, ali, što je još važnije, i od čovjeka kojega je povrijedio. ☆

Nives Beissmann

NOVE KNJIGE

ŽUŽI – ŽIVOT ŽUŽI JELINEK

KROZ CIJELU AUTOBIOGRAFSKU KNJIGU ŽUŽI JELINEK PROVLAČI SE ONO ŠTO JE ZA NJU NAJVAŽNIJE: LJUBAV – PREMA RODITELJIMA, DJECI, MUŠKARCIMA, ŠIVANJU...UKRATKO, PREMA ŽIVOTU

Nova knjiga Žuži Jelinek „Žuži – život Žuži Jelinek“ predstavljena je 4. prosinca u auditoriju Židovske općine Zagreb. Promociju su zajedno organizirali Židovska općina Zagreb i nakladnička kuća Nova knjiga Rast. Na predstavljanju je bila i sama autorica, legendarna zagrebačka stilistica, kojoj je ovo jedanaesta knjiga, ali prva izrazito autobiografska.

U prepunoj sali, u kojoj je dio posjetitelja morao stajati, publici se uvodno obratio Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb, pozdravljajući Žuži Jelinek i podsjećajući da je lani, prilikom izlaska njezine prethodne knjige, točno predvidio da će se ubrzo ponovno naći na novoj promociji njezine literature. Publiku i autoricu pozdravila je i Zina Kalay Kleitman, veleposlanica Izraela u Hrvatskoj. Govorili su i urednici knjige Nada Horvat i Ivica Tunjić.

Za razliku od prijašnjih knjiga, u kojima se Žuži Jelinek bavila modom i muško-ženskim odnosima, nova knjiga je priča njezina života. Pisana u prvom licu, knjiga počinje njezinim djetinjstvom i mladošću u Zagrebu i Budimpešti, životom s gluhoonijemim roditeljima i prvim krojačkim koracima kod tete u Mađarskoj. Nezaobilazna je i epizoda rada u pariškom salonu legendarne Nine Ricci. Slijedi rat, dramatični bijeg iz Zagreba i spa-

Žuži Jelinek

šavanje roditelja, odlazak u partizane s prvim suprugom i gubitak braće. Poslijeratno vrijeme donijelo je nove iza-zove - njezinu afirmaciju kao modistice, ali i iznenadni odlazak u Švicarsku. Kroz čitavu knjigu provlači se ono što je za Žuži Jelinek najvažnije – ljubav, prema roditeljima, djeci, muškarcima, šivanju... ukratko, životu.

Predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus pozdravlja Žuži Jelinek i promotore njezine knjige

U glazbenom dijelu večeri nastupao je Gudački kvartet Rucner s klarinetistom Brunom Philippom. Izveli su dva klezmera te poznatu melodiju „Kad bih bio bogat“ iz mjuzikla „Guslač na krovu“. Kao i lani u svibnju, i na ovoj promociji na klaviru je zaszvirao Davor Štern, a zapjevala je i Tereza Kesovija. ✨

V.R.

OD GERSHWINA DO DYLANA – GLAZBENICI ŽIDOVSKOG PODRIJETLA U AMERIČKOM JAZZU I POPULARNOJ GLAZBI

U SPOMEN NA ČAROBNJAKA NOTA

JEROME KERN JE JEDAN OD NAJZNAČAJNIJIH AMERIČKIH SKLADATELJA GLAZBE ZA KAZALIŠNU I FILMSKU SCENU, A MUZIKOLOZI GA DRŽE OCEM MODERNOG MJUZIKLA

Piše dr.sc. Ivan Bauer

Sljedeće godine u Sjedinjenim Državama obilježiti će se spomen na jednog znamenitog skladatelja židovskih korijena, vezan uz dvije značajne obljetnice - 130 godina od skladateljeva rođenja i 70 godina od njegove smrti. U spomen na tog čarobnjaka nota njegove će se skladbe izvoditi u okviru prigodnih koncerata, a neki od njegovih mjuzikla oživjet će ne samo na njujorškom Broadwayu nego i na drugim kazališnim pozornicama diljem Amerike. Tog sam skladatelja već spominjao u svojim predavanjima, ali mu već neko vrijeme namjeravam posvetiti čitavu jednu večer, imajući na umu upravo ove obljetnice. Jesenas sam tako došao na pomisao da mi ovdje, na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“, malo preduhitrimo naše američke glazbene prijatelje u obilježavanju tih godišnjica. Stoga sam četrnaesto predavanje u

okviru moga ciklusa „Od Gershwin-a do Dylana“, o američkim glazbenicima židovskih korijena u jazzu i popularnoj glazbi, održano 25. studenog 2014. godine, posvetio glazbeniku koji je svakako jedan od najznačajnijih američkih skladatelja glazbe za kazališnu i filmsku scenu, a muzikolozi ga drže ocem modernog mjuzikla.

Taj je skladatelj Jerome Kern (Jerome David Kern, New York, NY, 1885.-1945.). Kako sam to spomenuo u svom predavanju o Richardu Rodgersu, većina glazbenika o kojima sam govorio u dosadašnjim predavanjima djeca su ili unuci židovskih doseljenika u Sjedinjene Države u posljednja dva desetljeća 19. stoljeća, koji su izbjegli u novu domaju zbog pogroma Židova u istočnoj Europi, posebno u Carskoj Rusi-

nastavak na sljedećoj strani

Jerome Kern

ji. Jerome Kern, međutim, poput Richarda Rodgersa, jedna je od iznimaka. Potječe iz imućne američke židovske obitelji, otac je bio doseljenik njemačkih korijena, dok je majka, češkog podrijetla, rođena u Americi. U vrijeme Kernova rođenja otac je posjedovao konjušnicu. Svojom ergelom stekao je prvi imetak, a zatim u New Yorku otvorio veletrgovinu namještaja i glazbenih instrumenata. Imali su sedmero djece, sedam sinova, Jerome je bio šesti po redu. U to su vrijeme Amerikom očito harale svakakve boleštine - od sedmero braće tek su trojica doživjela zrelu dob. Majka je bila vrlo muzikalna i Jeromu pružila prvu poduku u sviranju glasovira. Unatoč očevoj želji da ga naslijedi u vođenju veletrgovine, Jerome je, zahvaljujući ponajviše majčinu poticaju, odabrao glazbu kao životni poziv. Studirao je glazbu na njujorškom College of Music te godinu, dvije u Njemačkoj, u Heidelbergu. Vrlo je rano počeo komponirati. Godine 1902. prvi je put posjetio Englesku, u koju će se u više navrata vraćati. Tom je prilikom nekoliko njegovih melodija izvedeno u okviru predstave „The Silver Slipper“. U Londonu je tako stekao prva kazališna iskustva, a uz Englesku je čitav život ostao emotivno vezan. Godine 1909., ploveći sa svojim prijateljima Temzom, u jednom je mjestancu na obali u lokalnom pubu za šankom ugledao kćer vlasnika puba. Bila je to ljubav na prvi pogled koja se pretvorila u doživotnu bračnu vezu.

Spona europske tradicije i brodvejskog stila

Vrativši se u Ameriku, Kern neko vrijeme radi kao ko-repetitor u brodvejskim kazalištima te kao vrsni pija-

nist u Tin Pan Alley, legendarnoj četvrti Manhattana koja je tada bila sjedište uglednih američkih glazbenih nakladnika. Ta je četvrt u novije vrijeme obilježena tek spomen-pločom u Zapadnoj 28. ulici, između 5. i 6. avenije. U doba dok još nije bilo gramofonskih ploča snimljenih električnim postupkom, Jerome Kern je, kao i njegovi suvremenici George Gershwin i Sammy Fain, svirajući glasovir poticao prodaju štampanih nota za nove melodije. Godine 1912. skladao je i postavio na brodvejsku scenu svoj prvi mjuzikl „The Red Petticoat“. Često bi svirao glasovir na privatnim zabavama svojih njujorških prijatelja, a ponekad bi se pridružio i kojoj partiji pokera. Jednom je zgodom, igrajući poker do kasno u noć, sutradan prespavao čitavo prijedopodne i zakasnio na parobrod kojim je trebao otploviti iz New Yorka u Englesku. Parobrod se zvao Lusitania i nakon šest dana plovidbe, 7. svibnja 1915., potonuo blizu irske obale, pogođen torpedom iz njemačke podmornice, povukavši u dubine, uz gotovo 1.200 putnika, i Kernova bliskog prijatelja, Charlesa Frohmana, američkog kazališnog producenta židovskog podrijetla. Kern je, izgleda, jedan od rijetkih kojima je poker donio sreću.

To je razdoblje Kernova života ipak ponajviše posvećeno onom što Amerikanci zovu musical theater, odnosno skladbama popularne glazbe namijenjenima kazališnoj pozornici. Boraveći u Engleskoj i Njemačkoj, Kern je upoznao europsku operetu, koja na njega

Jedan od mnogih plakata za filmsku ekranizaciju mjuzikla „Ploveće kazalište“, najpoznatijeg glazbenog djela Jeroma Kerna

ostavlja dubok dojam. Poučen tim iskustvom, Kern smatra da mjuzikl treba biti pravo umjetničko djelo, spoj glazbenih i literarnih vrijednosti, a ne tek parada songova i plesova, objedinjenih vrlo slabašnim sižeom, što je karakteriziralo mnogi brodvejski mjuzikl prvih dvadesetak godina 20. stoljeća. Kernovi će mjuzikli tako postati spona između europske operetne tradicije i brodvejskog glazbenog stila.

U potrazi za literarno vrijednom fabulom Kern je 1927. našao ono što je godinama tražio – to je bio roman „Show Boat“, književnice Edne Ferber. I tako je nastao mjuzikl „Show Boat“, čija je filmska ekranizacija 1951. u nas prevedena kao „Ploveće kazalište“. Taj je mjuzikl do današnjih dana ostao Kernovo najpoznatije glazbeno djelo. Libreto mjuzikla i stihovi songova djelo su Oscara Hammersteina II. Radnja mjuzikla zbiva se dijelom na putničkom parobrodu koji plovi rijekom Mississippi. Ploveći Mississippijem, glumci, pjevači i plesači zabavljaju putnike, ali i publiku u usputnim pristaništima, a tijekom višednevne plovidbe među protagonistima dolazi i do ljubavnih zapleta. Kao što će to dvadesetak godina kasnije učiniti Richard Rodgers u svom mjuziklu „South Pacific“, tako se i Kern u mjuziklu „Show Boat“ bori protiv rasnih predrasuda. Siže mjuzikla vrlo smiono dotiče jednu vrlo delikatnu temu: među glavnim likovima dvoje je glumaca koji su prema tadašnjim lokalnim zakonima države Mississippi u nezakonitoj bračnoj vezi – Steve Baker je bijelac, a Julie LaVerne djelomice afroameričkih korijena. Iz tog sam mjuzikla publici ponudio dva songa po kojima se taj mjuzikl i danas najviše pamti. To su „Ol’ Man River“, prema nadimku rijeke Mississippi, i „I Can’t Help Lovin’ That Man“.

Autor najboljeg songa svih vremena

Ohrabren uspjehom mjuzikla „Show Boat“, a zahvaljujući i vrlo poticajnoj suradnji s Oscarom Hammersteinom II, pjesnikom i libretistom po ocu židovskog podrijetla, Kern će u sljedećih nekoliko godina, skladajući glazbu za mjuzikle, osvajati američku publiku ne samo na Broadwayu već i na drugim kazališnim pozornicama, posebno na Istočnoj obali. Osim s Hammersteinom Kern je tijekom godina surađivao s još nekoliko renomiranih pisaca tekstova, među kojima su svakako najznačajniji Dorothy Fields, Ira Gershwin, Otto Harbach i Johnny Mercer. Ira Gershwin, Georgeov brat, i Dorothy Fields djeca su židovskih doseljenika u Ameriku, Otto Harbach je danskog podrijetla, a Johnny Mercer, tekstopisac, skladatelj i pjevač, po majci je hrvatskih korijena, djed mu se rodio na Lastovu.

Glazbu koju je Kern tridesetih godina prošlog stoljeća skladao za mjuzikle ilustrirao sam te večeri s nekoliko skladbi. Tri sam glazbena broja ponudio iz mjuzikla

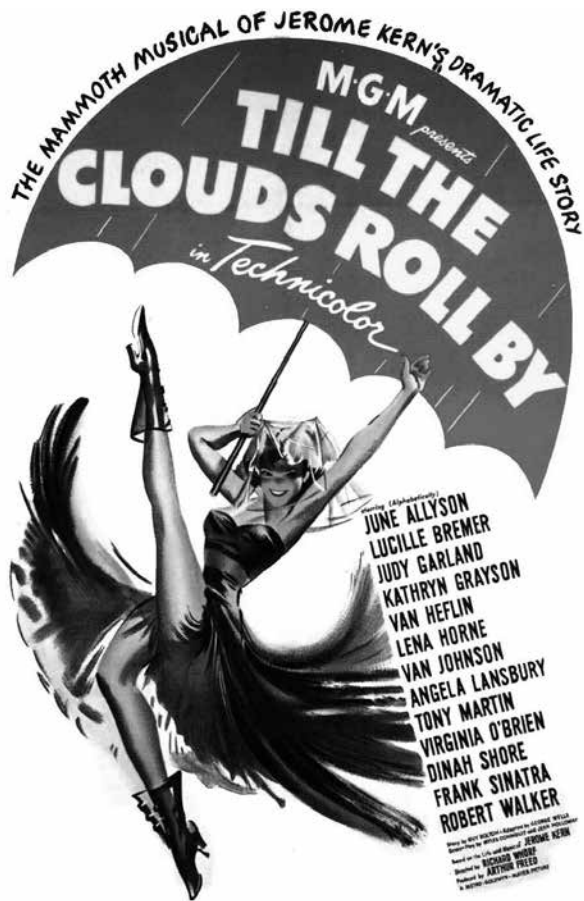
Fred Astaire i Ginger Rogers u filmu „Swing Time“, jednom od mnogih filmova u kojima je Jerome Kern briljirao svojom glazbom

„Roberta“. U nas je, osobito kad je riječ o publici zrelije dobi, godinama bila vrlo popularna pjesma „Smoke Gets In Your Eyes“. Pjesmu „Let’s Begin“ odjenuo je u ruho swinga poznati aranžer Nelson Riddle, a u izvedbi songa „I Won’t Dance“ publika je imala priliku uživati i u zvucima po mnogima najboljeg big banda svih vremena – orkestra koji je vodio pijanist Count Basie. Mnoge Kernove skladbe, skladane za mjuzikle, već su tada privlačile pažnju jazz muzičara, a to čine i danas. To sam potkrijepio i melodijom „The Song Is You“, iz mjuzikla „Music In The Air“, u izvedbi instrumentalnog trija francuskog jazz pijanista Jacquesa Diévala. U program sam uvrstio još dva glazbena broja iz Kernovih mjuzikla tog vremena. „She Didn’t Say Yes“ iz mjuzikla je „The Cat And The Fiddle“, a „All The Things You Are“ iz mjuzikla „Very Warm For May“. Nekoliko suvremenih američkih kompozitora smatra da je potonja skladba najbolji song ikad skladan. Slušateljstvu sam prepustio da o tome donese vlastiti sud, a svoje sam mišljenje zadržao za sebe.

Osvajač dva Oskara

Krajem tridesetih i početkom četrdesetih godina prošlog stoljeća Kern svoje najveće glazbene uspjehe duguje suradnji s Hollywoodom. Iz tog sam razdoblja odabrao skladbe koje su stekle veliku popularnost na

nastavak na sljedećoj strani

„Till the Clouds Roll By“, filmska biografija Jeroma Kerna u kojoj nastupaju Judy Garland i Frank Sinatra

filmskom platnu. Pjesmu „You Couldn't Be Cuter“ iz filma „Joy Of Living“, posvetio je, vele, svojoj supruzi Evi. Song „I'm Old Fashioned“ iz filma je „You Were Never Lovelier“, a „Long Ago And Far Away“ iz filma „Cover Girl“. Ovaj je song bio osobito popularan među američkim vojnicima u Drugom svjetskom ratu, na bojišnicama daleko od domovine. Kern je osvojio dva Oskara za najbolju izvornu pjesmu, Academy Award for Best Original Song; to su „The Way You Look Tonight“ iz filma „Swing Time“ i „The Last Time I Saw Paris“ iz filma „Lady Be Good“. Osobitu je slavu doživio film „Swing Time“, u kojem su plešući briljirali Fred Astaire i Ginger Rogers.

U kasnu jesen 1945. Kern počinje u New Yorku raditi na obnovljenoj izvedbi svoga mjuzikla „Show Boat“ te pisati glazbu za mjuzikl „Annie, Get Your Gun“. Libreto mjuzikla djelo je Dorothy Fields i njenog brata Herberta. Unatoč naslovu siže mjuzikla nije bio nimalo ratoboran, posvećen je legendarnoj Annie Oakley, koja je krajem 19. stoljeća svojim umijećem u gađanju puškom oduševljavala desetke tisuća gledatelja čuvenog Wild West Show Buffalo Billa. Producenti mjuzikla bili su Richard Rodgers i Oscar Hammer-

stein II. Nije nikakvo čudo da su Kerna odabrali kao autora mjuzikla - Rodgers je, naime, često govorio da je na njegovo skladanje dubok i trajan utjecaj imala glazba Jeroma Kerna, osobito Kernova ostvarenja u mjuziklima. Krutom igrom sudbine, međutim, nekoliko dana nakon što je počeo pisati glazbu Kern je, hodajući ulicom, doživio moždani dar. U bolnicu su među prvima došli Oscar Hammerstein i Irving Berlin. Hammerstein je, pun nade, uz Kernovo uzglavlje zapjevušio „I've Told Ev'ry Little Star“, pjesmu iz mjuzikla „Music In The Air“, Kernov najdraži song. Ali Kern to više nije čuo.

Sedam skladateljskih velikana

Saznavši za Kernovu smrt, američki predsjednik Harry Truman rekao je: „Kernove će pjesme još mnogo, mnogo godina živjeti u našim glasovima, a naša srca ispunjavati toplinom.“ Rodgers i Hammerstein tada su skladanje glazbe za mjuzikl „Annie, Get Your Gun“ povjerali Irvingu Berlinu. Siguran sam da bi se i Kern složio s odabirom Irvinga Berlina, jer ga je posebno cijenio. Taj se mjuzikl smatra najuspješnijim Berlinovim kazališnim ostvarenjem. Godine 1946. Metro-Goldwyn-Meyer snimio je biografiju Jeroma Kerna, pod naslovom „Till The Clouds Roll By“, prema naslovu jedne od Kernovih melodija. U tom se muzičkom filmu pojavljuju Judy Garland, Frank Sinatra, Dinah Shore i Lena Horn, pjevajući 22 Kernova songa. Kerna je glumio tada vrlo popularni glumac Robert Walker. 1970. Kern je posmrtno izabran u Songwriters Hall of Fame, Kuću slavnih skladatelja songova.

Istaknuo sam, naposljetku, jednu činjenicu, svakako vrijednu spomena. U razmaku, naime, od svega dvadeset godina, od 1885. do 1905., rođena su sedmorica američkih skladateljskih velikana židovskih korijena, koji su svojim postignućima uvelike obogatili svijet popularne glazbe, osobito imamo li na umu mjuzikl i muzički film, a njihove su skladbe sve do današnjih dana nepresušno vrelo poticaja brojnim instrumentalnim i vokalnim interpretima jazza širom svijeta. To su Jerome Kern, Irving Berlin, George Gershwin, Sammy Fain, Richard Rodgers, Harold Arlen i Jule Styne.

Kernove skladbe svojom su melodioznošću desetljećima privlačile čuvene vokalne izvođače. Te su večeri svojim glasovima i virtuoznom izvedbom Perry Como, Ella Fitzgerald, Frank Sinatra, Barbra Streisand, Dinah Washington, Susan Watson i engleski muški zbor The Cotswold Choir pružili prisutnima, vjerujem, izniman glazbeni užitek. ✨

SVJETSKI ŽIDOVSKI KONGRES

HENRYJU KISSINGERU NAGRADA THEODOR HERZL

PRILIKOM DODJELE NAGRADE PREDSEDNIK SVJETSKOG ŽIDOVSKOG KONGRESA RON LAUDER ISPRIČAO JE KAKO JE HENRY KISSINGER, ZA JEDNOG OD SVOJIH SLUŽBENIH POSJETA IZRAELU, TADAŠNJOJ PREMIJERKI GOLDI MEIR REKAO DA JE ON PRVO AMERIKANAC, ZATIM DRŽAVNI TAJNIK, A NA TREĆEM MJESTU ŽIDOV, NA ŠTO JE GOLDA MEIR PRIMIJETILA DA JE TO U REDU “BUDUĆI DA IZRAELCI ČITAJU S DESNA NA LIJEVO”

Henryju Kissingeru, nekadašnjem američkom državnom tajniku, Svjetski židovski kongres je polovicom studenoga, za njegovo “napredno razmišljanje i hrabre akcije koje je po-
duzimao”, dodijelio nagradu Theodor Herzl.

Nagrada je dodijeljena u New Yorku. Henry Kissinger, koji je navršio 91 godinu, bio je tijekom ceremonije dodjele nagrade vidno uzbuđen i dirnut.

Zahvalivši se na nagradi, Kissinger je u kraćem govoru među ostalim rekao da SAD moraju odlučiti koje mjesto žele imati u ovom svijetu u kojem revolucije brzinski mijenjaju zemljovide nacrtane prije nešto manje od sto godina. Govorio je i o prijetnjama s kojima se suočava Izrael, uključujući i “nuklearnu prijetnju”. “SAD se moraju odlučiti što je glavni cilj demokratskog razvoja drugih zemalja i koju cijenu ćemo zbog toga morati platiti. Amerika mora biti središnji i odlučujući igrač u tim pitanjima”; istaknuo je Kissinger. “Mi u SAD-u mislimo da je mir nešto što se može postići jednostavno i da je to nešto što je trajno. Ali moramo shvatiti da je stvaranje mira dugotrajno, a prijateljstvo između SAD-a i Izraela je jedan od ključnih elemenata za to”, dodao je.

Kissinger je tijekom svojih aktivnih političkih godina odigrao brojne povijesne poteze i sigurno je jedna od važnijih političkih figura 20. stoljeća. Između ostaloga, bio je i ključni igrač tijekom Jomkipurskog rata i u ponovnoj uspostavi čvrstih odnosa između Egipta i SAD-a.

Nagradu Theodor Herzl primio je u Hotelu Waldorf Astoria iz ruku poznate televizijske voditeljice i novinarko Barbare Walters, koja je okupljenima ispričala i nekoliko šaljivih epizoda koje su se dogodile tijekom intervjua koji je imala s Kissingerom dok je on bio državni tajnik. “Više puta sam ga morala moliti da ponovi svoje odgovore na moja pitanja jer sam ga zbog njegovog akcenta ponekad teško razumjela”, prisjetila se.

Henry Kissinger rođen je u Njemačkoj iz koje je pred nacističkom prijetnjom pobjegao 1938., kada je imao 15 godina. Nekoliko godina kasnije, nastavila je Barbara Walters, upoznala sam Kissingerova mlađeg brata Waltera, koji nije imao neobičan akcent. “Upitala sam ga kako to da on ne govori akcentom kao njegov brat, a on mi je odgovorio: ‘Zato što ja slušam’”, uz smijeh je ispričala Barbara Walters

Predsjednik Svjetskog židovskog kongresa Ron Lauder kazao je Kissingeru da bi netko poput njega i danas bio više

Henry Kissinger

nego koristan u Washingtonu. “Henry Kissinger je u ured američkog državnog tajnika donio neobičajenu kombinaciju znanja, briljantnosti i sposobnosti”, istaknuo je Lauder pred oko 500 okupljenih predstavnika političkog, kulturnog i javnog života SAD-a. “Tijekom jednog od svojih službenih posjeta Izraelu, Kissinger je tadašnjoj izraelskoj premijerki Goldi Meir rekao kako želi da stvari budu jasne i da je on prvo Amerikanac, zatim državni tajnik, a na trećem mjestu Židov. ‘To je u redu, odgovorila mu je Golda Meir, ‘budući da Izraelci čitaju s desna na lijevo’”, ispričao je Lauder.

Henry Kissinger rođio se 1923. u Bavarskoj kao Heinz Alfred Kissinger. Otac mu je bio učitelj, a majka je bila iz bogate židovske obitelji. Pred nacističkim progonom pobjegao je u SAD 1938. godine. Na Harvardu je završio studij političkih znanosti, a doktorirao je na temi iz povijesti. Predavao je na Harvardu kao sveučilišni profesor.

Bio je vrlo utjecajan političar u razdoblju od 1969. do 1977. godine. Obnašao je funkcije savjetnika predsjednika za nacionalnu sigurnost, a državnog tajnika za vrijeme Nixonove i Fordove administracije. Za svoj rad dobio je mnoga međunarodna priznanja, između ostalih i Nobelovu nagradu za mir, 1973. godine, zbog svoje uloge u okončanju Vijetnamskog rata. ✨

VARŠAVA

OTVOREN NOVI POSTAV VELIKOG ŽIDOVSKOG MUZEJA

OTVARAJUĆI NOVI POSTAV MUZEJA POLJSKI PREDSDJEDNIK BRONISLAW KOMOROWSKI REKAO JE DA SE POVIJEST POLJSKE NE MOŽE RAZUMJETI BEZ SAZNAVANJA O VELIKOM DOPRINOSU ŽIDOVA POLJSKOJ KULTURI I DA SU POLJSKI ŽIDOV I BILI PIONIRI U STVARANJU IZRAELA

Zgrada varšavskog Muzeja povijesti poljskih Židova

Poljska, na čijem je tlu nacistička Njemačka izvršila neke od najvećih zločina Holokausta, ponovno se pokušava povezati sa svojom ulogom u židovskoj povijesti, kao zemlja koja je tisuću godina bila dom jednog od najvećih židovskih zajednica na svijetu. Jedan od koraka koji bi trebao dovesti do tog cilja jest i Židovski muzej u Varšavi, izgrađen na mjestu nekadašnjeg geta. Na otvaranju stalnog postava Muzeja bio je izraelski predsjednik Reuven Rivlin.

“Ovo nije muzej o Holokaustu, već muzej o životu”, kazao je izraelski predsjednik na otvaranju stalnog postava, kojem je prisustvovao zajedno s poljskim predsjednikom Bronislawom Komorowskim.

Rivlin je u svom govoru Poljsku opisao kao mjesto koje je hranilo kreativnu dušu židovskog naroda. “Na našu veliku žalost, Poljska je također i najveće groblje židovskoga naroda”, istakao je. “Iako su Židovi bili uklonjeni iz Poljske”, nastavio je izraelski predsjednik, “Poljska nije nestala iz Židova. Ne možemo izbrisati prošlost, prošlost tako bogatu, tako bolnu”, rekao je, ističući da “priča židovskog naroda nije počela u Varšavi, ali nije ni završila u Auschwitzu. Priča židovskog naroda počela je u zemlji Izraela, i uvijek će ostati u Izraelu”.

Poljski predsjednik Bronislaw Komorowski u svom je izlaganju rekao da nitko ne može razumjeti povijest Poljske bez saznanja o velikom doprinosu Židova poljskoj kulturi. Istakao je da su poljski Židovi bili i pioniri u stvaranju Izraela,

te da je više od polovica zastupnika u prvom sazivu Knesseta govorila poljski.

Godine 1939. u Poljskoj je živjelo 3,3 milijuna Židova, što znači oko deset posto ukupnog poljskog stanovništva. Holokaust je preživjelo tek oko 200.000 poljskih Židova. Većina ih je nakon rata emigrirala.

Muzej povijesti poljskih Židova smatra se tehnološki najmodernijim u Europi. Glavna izložba, koja predstavlja tisuću godina povijesti poljskih Židova, počinje s legendom o dolasku prvih Židova u Poljsku u Srednjem vijeku. Muzej trenutačno djeluje i kao kulturni i obrazovni centar s bogatim kulturnim programima: ima privremene izložbe, organiziraju se projekcije filmova, rasprave, radionice, koncerti itd.

Izgradnja Muzeja stajala je više od 60 milijuna dolara. Novac je sakupljen iz privatnih donacija, od grada Varšave i od poljskih državnih vlasti.

Nema službenih procjena o tome koliko Židova danas živi u Poljskoj. Pawel Spiewak, direktor Židovskog povijesnog instituta, pretpostavlja da ih je oko 20.000.

Neki članovi poljske židovske zajednice smatraju da je Poljska – u kojoj je bio Varšavski geto i logori Auschwitz, Treblinka i Sobibor – danas bolja za Židove od nekih zapadnoeuropskih država.

“Danas je sigurnije šetati se s kipom na glavi ulicama Varšave nego po nekim dijelovima Pariza ili nekih drugih europskih gradova”, smatra dopredsjednik Židovske zajednice Varšave, Piotr Kadlczak.

“Jedna od stvari koje želimo napraviti s ovim muzejem jest da on postane prekretnica i da pomogne u oživljavanju židovskog života, te da pokaže onima u Poljskoj koji i danas skrivaju svoje židovsko podrijetlo, da se ne moraju bojati i da se nemaju čega sramiti”, rekla je Barbara Kirshenblatt-Gimblett, kuratorica muzejske izložbe. Njezin otac odrastao je Opatowu, gradu na jugoistoku Poljske, a zatim je, još prije Drugog svjetskog rata, emigrirao u Kanadu. Godine 1942, nacisti su deportirali sve Židove iz tog grada u logor Treblinku.

Barbara Kirshenblatt-Gimblett, dugogodišnja profesorica na Sveučilištu u New Yorku, pratila je svog oca na njegovu prvom putovanju u rodni grad 1988. godine.

Izložba govori i o tome kako su se Poljaci odnosili prema Židovima, s dobrim i lošim primjerima, tako da posjetitelj sam može donijeti svoje zaključke. U dijelu koji govori o Drugom svjetskom ratu, možemo tako vidjeti kako su neki Poljaci zarađivali za život tako što su Židove prokazivali Nijemcima, ali i priče o katoličkim časnim sestrama koje su riskirale svoje živote skrivajući židovsku djecu u sirotištima u Varšavi.

Muzej povijesti poljskih Židova u Varšavi zove se POLIN, a radi se ustvari o igri riječi: Poljska se na hebrejskom zove Polin, a dva samoglasnika koja tvore ovu riječ na hebrejskom također znače “ovdje živjeti” ili “ovdje imati dom”. Logo muzeja s velikim slovom P napravljen je tako da podsjeća na hebrejsko slovo Kuf koje također predstavlja “kehilu” – zajednicu, u spomen na zajednice uništene u Holokaustu. ☆

N.B.

FRANCUSKA

NOVČANA KAZNA PRIJEVOZNIKU U LOGORE SMRTI

NAKON DUGOGODIŠNJIH AMERIČKO-FRANCUSKIH PREGOVORA, FRANCUSKA DRŽAVNA ŽELJEZNIČKA TVRTKA, KOJA JE, PREVOZEĆI FRANCUSKE ŽIDOVE U LOGORE SMRTI, SUDJELOVALA U HOLOKAUSTU, PLATIT ĆE “ODŠTETE” PREŽIVJELIM ŽRTVAMA ILI NJIHOVIM POTOMCIMA KOJI ŽIVE U SAD-U

Francuska bi, prema novom dogovoru, trebala platiti 60 milijuna dolara SAD-u, kao odštetu američkim državljanima i državljanima drugih zemalja nastanjenim u toj zemlji, zbog uloge državne željezničke tvrtke SNCF u deportiranju žrtava u nacističke koncentracijske logore za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Sporazum su u prosincu potpisali dugogodišnji američki pregovarač o pitanjima vezanim uz Holokaust, Stuart Eizenstat i francuska veleposlanica za ljudska prava Patriziana Sparacino-Thiellay.

Eizenstat je kazao da sporazum, koji još treba odobriti francuski parlament, predstavlja “zakašnjelu i nesavršenu pravdu za strahote počinjene u jednom od najmračnijih povijesnih razdoblja”.

Žrtve i nasljednici žrtava Holokausta godinama ukazuju na odgovornost francuske državne željezničke tvrtke, SNCF-a, u Holokaustu, a mnogi među njima, koji odavno žive u SAD-u, tražili su odštetu.

Neke od žrtava kritične su prema sporazumu, tvrdeći da se on odnosi samo na preživjele, njihove bračne partnere i potencijalne potomke osoba koje su preživjele deportacije u logore.

Francuski višijevski režim surađivao je s nacistima u nastojanjima da se židovska populacija istrijebi iz Europe. Pri tom je oko 76.000 Židova do nacističkih logora smrti bilo transportirano francuskom državnim željeznicom.

Najavu SNCF-a da će se za svoja postupanja “ispričati”, žrtve Holokausta i njihovi potomci nisu prihvatili, ističući da bi takav potez bio uvreda za žrtve i za sjećanje na Holokaust.

Američka vlada trebala bi nadzirati isplatu odštete i Amerikancima i drugim ne-francuskim građanima.

Leo Bretholz iz Marylanda, koji je pobjegao iz vlaka SNCF-a kao dječak, bio je pokretač lobiranja protiv SNCF-a. On je preminuo u ožujku 2014. godine u dobi od 93 godine i nije doživio završetak pregovora.

Ovaj dogovor Francuske i SAD-a mora još odobriti francuski parlament, a to bi moglo potrajati nekoliko mjeseci.

Francuska vlada već je platila više od 6 milijardi dolara reparacije, ali samo francuskim državljanima.

SNCF će također tijekom sljedećih pet godina dati iznos od 4 milijuna dolara za financiranje spomenika i muzeja Holokausta u SAD-u, Izraelu i Francuskoj. ☆

T.R.

JERUZALEM

JAD VAŠEM MEĐU NAJBOLJIM MUZEJIMA U SVIJETU

MEMORIJALNI CENTAR HOLOKAUSTA JAD VAŠEM, KOJI GODIŠNJE RAZGLEDA VIŠE OD MILIJUN POSJETITELJA, SVRSTAN JE NA DESETO MJESTO MEĐU NAJBOLJIM MUZEJIMA SVIJETA

Dio zgrade Jad Vašema

TripAdvisor, najpopularnija specijalizirana internetska stranica za ocjenjivanje turističkih odredišta, restorana, hotela, muzeja i drugih turističkih mjesta, nedavno je Memorijalni centar Holokausta Jad Vašem stavio na popis 25 najboljih muzeja na svijetu.

“To je sigurno nešto što morate vidjeti”, napisano je u popisu TripAdvizora koji hvali “dirljive i informativne paneoe” u muzeju, ističući da je riječ o

“emotivnom, obrazovnom i inspirirajućem doživljaju”.

Ocjene i rang-liste TripAdvizora temelje se na iskustvima, zabilješkama, izvještajima i komentarima turista iz cijeloga svijeta.

Jad Vašem je dobio izvrsne ocjene posjetitelja. Direktor Jad Vašema Avner Šalev kazao je da su ocjene posjetitelja vrlo važne. “To što su posjetitelji sta-

vili Jad Vašem na tako visoko mjesto među muzejima u svijetu za nas ima veliku važnost: to pokazuje da je Holokaust bio strašan povijesni događaj za cjelokupno čovječanstvo, za cijeli svijet. To je i priznanje naporima svih djelatnika Jad Vašema”, rekao je Šalev.

TripAdvisor je Jad Vašemu dodijelo i Certifikat izvrsnosti za 2013. godinu, a taj se certifikat dodjeljuje institucijama koje su dobile ponajbolje ocjene i priznanja od posjetitelja.

Jad Vašem je tako deseti na popisu najboljih muzeja na svijetu. Prvi na tom popisu je Art Institute of Chicago. Popis je zanimljiv jer su rezultati djelomično iznenađujući. Tako na njemu, među prvih deset, nema pariškog Louvrea, najposjećenijeg muzeja na svijetu.

Jad Vašem godišnje posjeti oko jedan milijun ljudi. Vođene ture i audio-vođiči na mnogim su jezicima, uključujući engleski, hebrejski, njemački, francuski, španjolski, ruski i arapski. ✨

T.R.

NACIONALNA KNJIŽNICA U JERUZALEMU

OTKRIVENO SKRIVENO BLAGO

MEĐU ATRAKCIJAMA KOJE JE NACIONALNA KNJIŽNICA U JERUZALEMU NEDAVNO STAVILA NA UVID JAVNOSTI OSOBITU SU PAŽNJU PRIVUKLI BIBLIJSKI MANUSKRIPTI STARI TISUĆU GODINA, HEBREJSKI RJEČNIK OD DVADESETAK STRANICA KOJI JE ISPISAO FRANZ KAFKA, TEOLOŠKA RAZMIŠLJANJA ISAACA NEWTONA NAPISANA NJEGOVOM RUKOM I MOLITVENIK NA JIDIŠU IZ 13. STOLJEĆA

Nacionalna knjižnica u Jeruzalemu nedavno je novinarima otvorila svoje sefove i omogućila rijedak pogled na svoje skriveno blago. To je blago koje se ne vidi svaki dan: hebrejski rječnik Franza Kafke, prvi pisani dokaz o jidišu i kruna iz Damaska - Biblija koju je prije dva desetaka godina iz Sirije prokrijumčario špijun Mossada

u operaciji koja je godinama bila tako tajna da su samo rijetki znali da je uopće postojala.

Ove je jeseni Nacionalna knjižnica Izraela pokrenula pionirski pothvat digitalizacije svih postojećih hebrejskih rukopisa na svijetu. Za to će biti izgrađena i nova

Nacionalna knjižnica Izraela u Jeruzalemu

zgrada, u blizini izraelskog parlamenta, Knesseta. S ciljem promoviranja ove akcije u Francusku je poslan manuskript koji je napisao srednjovjekovni židovski filozof Maimonides.

“Neki od ovih rukopisa su stvarno jedinstveni, ali još u jedinstvenije priče kojima su obavijeni”, kazao je novinarima voditelj Aviad Stollman. Uslijedile su neke od tih priča.

Krone Damaska – a krunama se nazivaju biblijski manuskripti – pripadaju najstarijim manuskriptima hebrejske Biblije. Neki od tih manuskripata napisani su na Bliskom istoku, neki u Europi, prije 700 do 1000 godina, a stoljećima ih je čuvala drevna sirijska židovska zajednica u Damasku. Bivši sirijski predsjednik Hafez el-Asad ukinuo je zabranu, odnosno ograničenja putovanja za Židove, pa su se neki sirijski Židovi doselili u Izrael, a u tajnoj operaciji Mossada tada su u Izrael stigli i vrijedni manuskripti. Spremljeni u Nacionalnu knjižnicu, gdje su restaurirani i gdje se čuvaju u odgovarajućim uvjetima. Samo mali broj ljudi znao je za ovu operaciju, a izraelska javnost tek je 2000. godine saznala da se manuskripti nalaze u Izraelu. Najvredniji dio ove kolekcije je španjolska Biblija iz 13. stoljeća, koja je bila čuvana u staroj sinagogi Jobar u Damasku. Prošle godine ta je sinagoga uništena u sirijskome građansko-me ratu.

Kafkin hebrejski rječnik je tanak rječnik od svega 20 stranica na kojima su riječi na hebrejskome koje je velikim slovima ispisao Franz Kafka. Potkraj života Kafka je razmišljao o tome da napusti Prag i odseli se u Jeruzalem. Zbog toga je počeo učiti hebrejski, a učitelj mu je bio 18-ogodišnji student iz Jeruzalema koji je dvadesetih godina prošloga stoljeća u Pragu studirao matematiku. Kafka se nikada nije odselio u Jeruzalem, a njegov

je učitelj kasnije donirao rječnik svog slavnog učenika Nacionalnoj knjižnici.

Sir Isaac Newton svijetu je ostavio tri osnovna zakona gibanja. Ali on je imao i druge zanimljive teorije, između ostalog, i o apokalipsi. U rukopisu napisanom na engleskom, uz poneke hebrejske riječi, Newton je iskoristio svoj znanstveni um da izmjeri stari židovski hram u Jeruzalemu, a predvidio je također da će se kraj svijeta dogoditi 2060. godine. Ovi rukopisi trebali su biti čuvani na sveučilištu u Cambridgeu, budući da su tom sveučilištu Newtonovi potomci 1872. godine darovali većinu originalnih rukopisa uglednog znanstvenika. Ali Cambridge u tom trenutku nije pokazao zanimanje za Newtonova teološka razmišljanja. Godine 1936. Newtonovi zapisi trebali su biti prodani na aukciji u Sotheby'su. Ali čudnom koincidencijom, istoga dana se u drugoj londonskoj aukcijskoj kući, Christie's, održavala aukcija francuskih impresionista, što je pobudilo veći interes kupaca. Židovski znanstvenik Abraham Shalom Yahoda iskoristio je tu koincidenciju i kupio rukopise velikog znanstvenika i kasnije ih donirao Nacionalnoj knjižnici Izraela.

U njemačkom gradu Wormsu kantori su se stotinama godina služili golemim i teškim molitvenikom iz 13. stoljeća. Na jednoj stranici tog molitvenika nalazi se skrivena poruka na jidišu: “Neka dan bude dobar onome tko ovaj molitvenik odnese u sinagogu”. To je najstariji dosada poznati napis na jidišu, stoljetnome jeziku Aškenaza istočne i središnje Europe. Molitvenik se koristio sve dok sinagoga nije bila uništena 1938. godine u Kristalnoj noći. Djelatnik gradskog arhiva uspio je dva volumena ovog molitvenika uzeti iz podruma Gestapoa i sakriti ih u tornju gradske katedrale. Godine 1957. Njemačka je tijekom pregovora o reparaciji pristala dati Izraelu taj povijesni molitvenik. ✨

ANTWERPEN

MUZEJ BRODOVA ZA OBEĆANU ZEMLJU

U MUZEJU BRODOVA TVRTKE RED STAR LINE IZ ANTWERPENA, KOJI SU U ŠEZDESETAK GODINA POTKRAJ 19. I POČETKOM 20. STOLJEĆA ODVEZLI U AMERIKU VIŠE OD DVA MILIJUNA MIGRANATA, OD KOJIH SU ČETVRTINA BILI ŽIDOV, OČUVANE SU USPOMENE NA MNOGE OD NJIH, PA I NA ONE SLAVNE POPUT ALBERTA EINSTEINA, GOLDE MEIR I IRVINGA BERLINA

Muzej brodova u Antwerpenu

Brodovi tvrtke Red Star Line iz Antwerpena prevezli su u razdoblju od 1873. do 1934. godine više od dva milijuna migranata preko Atlantskog oceana. Od toga su Židovi činili jednu četvrtinu, a među njima su bile i mnoge ugledne povijesne ličnosti, poput Alberta Einsteina, Irvinga Berlina i Golde Meir.

Novi muzej otvoren u Antwerpenu posvećen je upravo tim brodovima koji su tijekom šezdeset godina, krajem 19. i početkom 20. stoljeća prevozili preko Atlantika ljude koji su se nadali da će tamo pronaći bolji život.

Velika većina migranata stizala je u Antwerpen vlakovima iz središnje i istočne Europe. Oni koji su stizali iz carske Rusije, obično su bježali od teškog života, siromaštva, pogroma ili služanja vojnog roka koje je ponekad trajalo i 20 godina. U posljednjim godinama velike migracije većina je bježala od nacista.

Sonia Pressman Fuentes, jedna od rijetkih putnica koja je još na životu, imala je samo pet godina kada se, 1934., ukrcała na brod Westernland zajedno sa svojim roditeljima, rođenima u Poljskoj, i devetnaestogodišnjim bratom. Oni su za sobom ostavili dućan s muškom odjećom u Berlinu. Nakon što su devet mjeseci pokušavali preživjeti u Antwerpenu, odlučili su pokušati sreću pronaći u Americi. "Kasnije

sam saznala da je u trenutku kada je brod isplovljavao, policija došla u naš stan jer su nas željeli deportirati u Poljsku. To putovanje nam je spasilo živote", priča Sonia Pressman Fuentes.

Ali put do obećane zemlje i boljeg života nije uvijek bio lak i ugodan. Posjetitelji u muzeju mogu vidjeti kako je izgledao prvi susret putnika s obećanom zemljom - putnici trećeg razreda morali su ostaviti svoju prtljagu koja je zatim bila sterilizirana u parnim sobama na Ellis Islandu u New Yorku, zatim su morali ući pod tuš gdje su 40 minuta bili tuširani kako bi se očistili od ušiju i dru-

gih nametnika. Na vrhu stepenica tada su ih čekali liječnici koji su provjeravali jesu li putnici dovoljno zdravi da mogu ući u SAD. Oko dva posto potencijalnih migranata taj ispit nije prošao: brodovi Red Star Line tada su morali sve one koji su bili odbijeni odvesti natrag u Europu.

Devetogodišnja Ita Moel bila je jedna od onih koja nije prošla kontrolu na Ellis Islandu u New Yorku 1922. godine jer je imala infekcijsku upalu oka. Njezin brat Morris u snimljenom intervjuu priča kako je njihova majka tada morala donijeti bolnu odluku da svoju kćerku pošalje samu natrag u Europu. Godinu dana kasnije Ita je ponovno pokušala i ponovno bila odbijena. Tek je treći pokušaj 1927. godine bio uspješan i obitelj je ponovno bila sjedinjena.

U razdoblju od 1815. do 1930. godine, oko 60 milijuna ljudi napustilo je Europu i krenulo prema Sjevernoj i Južnoj Americi, ili prema Australiji i Novom Zelandu. Red Star Line je zajedno s još dvije tvrtke, Canadian Pacific i Cunard Lines, prevezla oko 2,5 milijuna ljudi iz Antwerpena u Filadelfiju i kasnije u New York, Boston i kanadski Halifax. Većina putnika desetdnevno je putovanje provela na palubama i spavajući u malim prenatrpanim kabinama.

I Albert Einstein putovao je brodovima Red Star Line u Ameriku i iz nje, da bi na kraju, 1933., nakon što je saznao da su nacisti konfiscirali njegovu imovinu, emigrirao bro-

dom Westernland. U muzeju se nalazi i Einsteinovo pismo ostavke upućeno Pruskoj akademiji znanosti, napisano na papiru s memorandumom tvrtke Red Star Line.

Među uglednim putnicima bila je i mlada Golda Meir, koja je mnogo godina kasnije postala četvrta izraelska premijerka. Bio je tu i otac Freda Astaira, kao i petgodišnji Israel Ba-

line, koji će kasnije postati ugledni skladatelj Irving Berlin. "Putovanje koje je moj otac poduzeo iz Antwerpena u New York vjerojatno ga je inspiriralo za kompozitorsku karijeru", ispričala je njegov kćerka Linda Emmet i zatim odsvirala jednu od kompozicija svoga oca, na jednom od njegovih klavira koji se sada nalazi u muzeju u Antwerpenu. ✨

N.B.

MOSKVA

ČETVRTINA NAJBOGATIJIH U RUSIJI SU ŽIDOVİ

MEĐU DVJESTO NAJBOGATIJIH RUSKIH GRAĐANA, PREMA NEDAVNO OBJAVLJENOM, NESLUŽBENOM POPISU, ČAK JE 48 ŽIDOVA, KOJE PREDVODI MIHAEL FRIDMAN, DRUGI NAJBOGATIJI ČOVJEK U RUSIJI

Izveštaj objavljen nedavno na internetskoj stranici ruskog bankarskog sustava, u kojem se ističe da je 25 posto najbogatijih Rusa židovskog podrijetla, izazvao je pravu buru reakcija, a neki tvrde da se radi o pamfletu koji će izazvati val antisemitizma i ksenofobije u zemlji.

Gotovo jedna četvrtina od 200 najbogatijih ljudi u Rusiji su Židovi, piše u izvještaju objavljenom na jednoj internetskoj stranici, a u tom se izvještaju analiziraju i nacionalnosti svakog od 200 ruskih milijardera.

Aleks Tenzer, ugledni aktivist ruske židovske zajednice, upozorava da je objava takvog popisa opasna te da može izazvati val ksenofobije, pogotovu s obzirom na sve težu gospodarsku situaciju u zemlji, izazvanu gospodarskim sankcijama zbog krize u Ukrajini. "Rublja je pala za 20 posto prema dolaru, i po prvi put, nakon dugo vremena, došlo je do pada Putinove popularnosti", kaže Tenzer i dodaje kako se boji da bi sve to moglo dovesti do sve izraženije mržnje prema onima koji nisu Rusi.

Na popisu nacionalnosti najbogatijih u Rusiji nalaze se čak 22 etničke pripadnosti, a Židovi čine najveću pojedinačnu etničku skupinu te, s obzirom na brojnost zajednice, čine gospodarski najuspješniju skupinu u Rusiji.

Židovi su na tom popisu podijeljeni u dvije grupe: u prvoj su Aškenazi, koji potječu iz središnje i istočne Europe, a u drugoj Kavkazi, potomci perzijskih Židova. Od 48 Židova koji se nalaze na popisu, njih 42 su Aškenazi i ukupno posjeduju 122,3 milijarde dolara.

Najbogatiji Aškenaz je Mihail Fridman, čije se bogatstvo procjenjuje na 17,6 milijarde dolara. On je drugi najboga-

Mihael Fridman

tiji čovjek u Rusiji. Na popisu najbogatijih Aškenaza nalaze se i Viktor Vekselberg (17.2 milijarde dolara), Leonid Michelson (15.6 milijarde dolara), German Khan (11.3 milijarde dolara), Mihail Prokhorov (10.9 milijarde dolara) i Roman Abramovič (9.1 milijarde dolara).

Na popisu se nalazi i šest kavkaskih Židova, koji zajedno imaju imovinu vrijednu 10.6 milijardi dolara.

Prema Ruskom uredu za statistiku, 762 ruska državljana su kavkaski Židovi i oni čine 0.00035 posto riskog stanovništva. Uspoređeni sa sveukupnom ruskom populacijom, kavkaski Židovi su najbogatija etnička skupina u zemlji.

Objavljivanje ovog popisa, na kojem ima i Ukrajinaca, Tatar, Armenaca i drugih, izazvalo je bijes u Rusiji i kritike boraca za ljudska prava koji tvrde da je cilj ovog popisa pokazati da se većina bogatstva zemlje nalazi u rukama "stranaca".

Novinar Nikolai Svanidze, koji je ujedno i savjetnik u uredu ruskog predsjednika Vladimira Putina, rekao je da se radi o "nacističkom izvještaju te da etničke pripadnosti najbogatijih Rusa ne bi trebale biti objavljivane". ✨

T.R.

TEL AVIV

ŽIDOVİ U SVIJETU VRHUNSKÉ MODE

NA IZLOŽBI O ŽIDOVIMA U SVIJETU MODE, OTVORENOJ U MUZEJU ŽIDOVSKOG NARODA U TEL AVIVU, PREDSTAVLJENE SU ŽIVOTNE PRIČE I KREACIJE MNOGIH UGLEDNIH SVJETSKIH MODNIH STVARALACA

Muzej židovskog naroda u Tel Avivu

Što je zajedničko Marcu Jacobsu, Sonii Rykiel i Ralphu Laurenu? Svi su se oni probili do samog vrha modne industrije, svi su Židovi i svi su predstavljeni na novoj izložbi u muzeju Beit Hatfutsot - Muzeju židovskoga naroda u Tel Avivu.

Kako se tradicionalni židovski krojač probio u glamurnom carstvu u kojem se vrte milijuni dolara? Izložba "Dream Weavers" predstavlja desetke predmeta vrhunske mode i na taj način priča priču o židovskome svijetu mode.

"20. stoljeće je nesumnjivo bilo židovsko stoljeće", smatra dr. Orit Shaham Gover, glavna kuratorica izraelskog muzeja Beit Hatfutsot. "Drugi svjetski rat i Holokaust su naravno bili ključni, stvorili su strašnu traumu, ali ipak to je bilo stoljeće u kojem su se Židovi mogli popeti sa samog dna do samoga vrha i to u mnogim područjima", dodaje.

Na izložbi su predstavljene kreacije i priče mnogih uglednih svjetskih modnih kreatora, poput Ralpa Laurena, Donne Karan, Albera Elbaza, Sonie Rykiel, Michaela Korsaa, Marca Jacobsa, Diane von Fuerstenberg i drugih. Neke kreacije napravljene su za ovu izložbu, koja nameće i mnoga pitanja: što odjeća govori o nama, do koje mjere se mogu otkriti židovski korijeni u dizajnerskim kreacijama?

"Povijesni razvoj židovskog krojača je posebno fascinantno. Židovski i izraelski modni kreatori stvaraju

kulturu, brend, sliku i životni stil. Tijekom našeg istraživanja otkrili smo mnogo poznatih imena koja su imala židovske korijene", priča kuratorica izložbe Shelly Werthime.

Ralph Lauren je rekao: „Ljudi se pitaju kako je židovski klinac iz Bronxa došao do toga da stvara modu za visoku klasu? Treba li to imati veze s klasom i novcem? Radi se o snovima. Ja ne stvaram odjeću, ja stvaram snove“.

Izložba je podijeljena u tri dijela. U prvom se opisuje židovska krojačka povijest, a počinje s kipom židovskog krojača koji se nalazi na Manhattanu, kao počast svim židovskim

krojačima iz istočne Europe koji su stvorili svijet mode koji danas poznajemo. "Ta priča nije počela u SAD-u. U Poljskoj je uoči Drugog svjetskog rata 45 posto tekstilne industrije bilo u židovskim rukama, a to se nastavilo i nakon Drugog svjetskog rata, na primjer, u Parizu, ali i na drugim mjestima", objašnjava Shaham Gover.

Avi Tenzer, jedan od vodećih izraelskih modnih kreatora u inozemstvu, kaže: "Aharon Castro (osnivač izraelske modne kuće Castro) naučio me da razumijem ono što je važno u modi. Rekao mi je: ne možeš kreirati ako ne znaš pričati priče. Haljina koju sam napravio za ovu izložbu je čista fantazija, haljina koju u mojim sjećanjima predstavlja moju majku, koja je bila rođena u Egiptu. Moja majka je uvijek nosila crno. Crno poput noći, poput bijega ili sna, i to je moja priča. U snu se možete pretvoriti u nekog drugog", objašnjava Tenzer koji već

desetljećima živi u Kanadi, ali je srcem povezan s Izraelom i židovstvom. “Uvijek kažem da sam Izraelac i osjećam se vrlo židovski. Sve što ja radim je izraelski dizajn, jer to sam ja”, naglašava.

Levi Strauss, rođen kao Loeb Strauss, bio je njemačko-američki poslovni čovjek, osnivač prve tvrtke za izradu traperica. Njegova tvrtka Levi Strauss & Co. započela je radom 1853. u San Franciscu, proizvodeći povijesne “levisice”.

Levi Strauss umro je 1902. u dobi od 73 godine. Budući da se nikada nije ženio, tvrtku je ostavio svojim nećakima, sinovima njegove sestre Fanny. Bogatstvo mu je tada bilo procijenjeno na šest milijuna dolara.

Diane Simone Michelle Halfin rođena je u Bruxellesu u židovskoj obitelji. Njezina majka Liliane Nahmias preživjela je strahote koncentracijskog logora Auschwitz. Svoju kćer je naučila da “strah nije opcija”. Diane von Furstenberg krenula je u svijet mode 1970. godine, a najpoznatija je po kreaciji haljine na preklop - “wrap dress”. Ta je haljina zadobila kulturni status i nije utjecala samo na modnu industriju već i na živote žena koje su je nosile.

Donna Karan rođena je 1948. u New Yorku, u židovskoj obitelji koja se bavila modom. Zajedno s kćeri Gaby stvorila je modnu marku DKNY, koja nudi muš-

ku i žensku odjeću, razne modne dodatke, jeans, parfeme i kozmetiku, a namijenjena je mlađoj populaciji. Ono što mnogi ne znaju o Donni Karan jest da je ona izumila “body”, odjevni komad koji mnogi smatraju najboljim proizvodom ‘80-ih.

Marc Jacobs rođen je 1963. godine u židovskoj obitelji u New Yorku. Otac mu je preminuo kada je imao samo sedam godina, a zbog mentalne bolesti majke odrastao je s bakom i djedom. Glavni je kreator tvrtke “Marc Jacobs”, a njegove se kreacije prodaju u više od 80 zemalja. Bio je kreativni direktor francuske modne marke “Louis Vuitton”. “Time magazine” stavio ga je na popis sto najutjecajnijih ljudi na svijetu.

Ralph Lauren rođen je 1939. u židovskoj obitelji u New Yorku. Živio je u Bronxu, a još u školi bio je poznat po tome što je svojim kolegama prodavao kravate. Uz financijsku pomoć proizvođača odjeće s Manhattan Normana Hiltona, Lauren je otvorio dućan s kravata u kojem je između ostalog prodavao i kravate koje je sam dizajnirao pod brendom “Polo”. S vremenom kreće u dizajn muške odjeće, a onda i ženske. Godine 1972. pušta u prodaju svoju poznatu polo majicu s Polo logom na njoj. Majica je lansirana u 24 boje i uskoro je postala klasik. Lauren je poznat kao veliki kolekcionar automobila i općenito kao netko tko živi vrlo luksuzno. Osim nekoliko domova, posjeduje kolekciju od 70-ak automobila. Forbes je 2011. ocijenio Laurena kao 173. najbogatiju osobu na svijetu. ✨

TEL AVIV

IZLOŽBA O AMY WINEHOUSE

SILNO USPJEŠNA I POPULARNA BRITANSKA PJEVAČICA AMY WINEHOUSE, KOJA JE TRAGIČNO PREMINULA 2011. GODINE, IMALA JE DUBOK I SNAŽAN OSJEĆAJ POVEZANOSTI SA SVOJIM ŽIDOVSKIM KORIJENIMA, ŠTO SE OČITUJE I NA IZLOŽBI NJEZINIH OSOBNIH PREDMETA, KOJA JE, NAKON LONDONA I BEČA, PRIREĐENA U TEL AVIVU

Na izložbi “Obiteljski portret”, otvorenoj u Muzeju židovskog naroda Beit-Hatfutsot u Tel Avivu, izloženi su osobni predmeti tragično preminule pjevačice Amy Winehouse. Obitelj Amy Winehouse je odmah nakon njezine smrti, 2011. godine, osnovala Zakladu i pokrenula niz inicijativa kako bi osigurala da svijet ne zaboravi omiljenu pjevačicu. Nedavno je otkriven i brončani spomenik Amy Winehouse na kojem ona nosi lančić s Davidovom zvijezdom.

Brat Amy Winehouse, Alex, pomogao je u postavljanju ove izložbe, koja je svoju premijeru imala prošle godine u Židovskom muzeju u Londonu, a prvu reprizu odmah nakon toga u Beču.

Amy je bila vrlo bliska sa svojom obitelji i imala je dubok i jak osjećaj povezanosti sa svojim židovskim korijenima i nasljeđem. Među brojnim izloženim predmetima mogu se vidjeti i do sada neviđene fotografije iz njezina obiteljskog života – obiteljske večeri petkom, bar micva njezina brata Alexa i vrlo stare fotografije njezine voljene bake Cyntije.

Debitantski album britanske pjevačice Amy Winehouse, “Frank”, bio je vrlo uspješan i nominiran za Mercury Prize. Njezin sljedeći album, “Back to Black”, nominiran je u čak šest kategorija prestižne nagrade Grammy, a osvojio je njih pet, čime je izjednačen rekord najviše osvojenih Grammyja jedne pjevačice u jednoj noći. Tim uspjehom Winehouse je postala prva britanska pjevačica koja je osvojila pet Grammyja, uključujući čak tri od četiri “najvažnija”:

Amy Winehouse

najbolja nova pjevačica, najbolja snimka godine i najbolja pjesma godine. U veljači 2007. osvojila je BRIT nagradu za najbolju britansku pjevačicu, a također je bila nominirana i u kategoriji najboljeg britanskog albuma. Tri puta je osvojila nagradu Ivor Novello: prvu, 2004., za pjesmu “Stronger than me” drugu, 2007., za pjesmu “Rehab”, a treću, 2008., za pjesmu “Love is a losing game”.

Njezin buran život, pun alkohola i droge, punio je naslovne stranice svjetskih listova. Umrula je 23. srpnja 2011. od trovanja alkoholom. Njezin album “Back to Black” kasnije je postao najprodavaniji album u novom mileniju u Velikoj Britaniji. ✨

N.B.

IZRAEL

VELIKO ARHEOLOŠKO OTKRIĆE

PRILIKOM ISKAPANJA U JERUZALEMU OTKRIVEN JE KAMEN TEŽAK JEDNU TONU, S LATINIČNIM NATPISOM, KOJI JE DIO MONUMENTALNOG SLAVOLUKA POSVEĆENOG RIMSKOM CARU HADRIJANU PRILIKOM NJEGOVA POSJETA JERUZALEMU 130. GODINE

Natpis na latinici u kamenu koji je prije dvije tisuće godina bio posvećen rimskom caru Hadrijanu, a koji je otkriven prilikom iskapanja u Jeruzalemu, predstavljen je nedavno javnosti u Izraelu. Izraelski arheolozi ponosno su javnosti prikazali vapnenački kamen dugačak metar i pol i širok je-

dan metar, a težak tonu. Kamen je otkriven nedaleko od gradskih Vrata Damaska koja vode u jeruzalemski Stari grad.

Izraelski odjel za starine smatra da se radi o jednom od “najznačajnijih latinskih zapisa ikada otkrivenih u Svetom gra-

du”. Kamen s natpisom dio je monumentalnog slavluka posvećenog caru Hadrijanu prilikom njegova posjeta Jeruzalemu 130. godine.

Ovo značajno arheološko otkriće baca novo svjetlo na vremenski slijed obnove Jeruzalema nakon što ga je Rim uništio 70. godine, a pokazuje također da je Jeruzalem većim dijelom bio obnovljen samo 60 godina kasnije.

Arheologinja i voditeljica iskapanja Rina Avner objasnila je da zapis nudi točan datum izgradnje, odnosno obnove grada i da ukazuje da su u tijeku bili golemi građevinski projekti najmanje dvije godine prije poznatog ustanka Bar Kohbe (to je naziv za drugi veliki ustanak Židova protiv rimske vlasti u tadašnjoj pokrajini Judeji, a ime je dobio po svom pokretaču Simonu bar Kohbi). “Ovo je nevjerojatno otkriće od

iznimne važnosti, jedno od onih koje vam se posreći jednom u životu. Samo 60 godina nakon što je grad uništio car Tit, Jeruzalem je ponovno imao glavne ceste, trgove, hramove i spomenike”, istaknula je Avner.

Zapis u kamenu glasi: “Caru Cezaru Trajanu Hadrijanu Augustu, sinu božanskog Trajana Partskog, unuku božanskog Nerve, vrhovnom svećeniku, nositelju tribunske ovlasti 14. put za redom, konzulu treći put po redu, ocu domovine posvećuje X. Legija Fretensis Antoniniana”. Spomenuta legija, ulogorena u porušenom gradu Jeruzalemu nakon prvog ustanka, a poznata i po sudjelovanju u povijesnoj opsadi Masade, posvetila je spomenik na ulazu u grad caru Hadrijanu prije njegova povijesnog posjeta. Dvije godine nakon Hadrijanova posjeta i podizanja slavluka, izbio je drugi židovski ustanak protiv Rima, poznat kao Bar Kohbin ustanak. ✨

T.R.

NEW YORK

ODLAZAK MIKEA NICHOLSA

Poznati filmski redatelj i oskarovac Mike Nichols preminuo je u studenome u New Yorku, u 84. godini života, od posljedica srčanog udara.

“Mike Nichols bio je istinski vizionar, osvajao je najvažnije nagrade za svoj redateljski, scenaristički i producerski rad i bio je jedan od rijetkih dobitnika EGOT-a (Emmy, Grammy, Oscar i Tony). Nitko u svom poslu nije bio strastveniji od Mikea”, rekao je na vijest o njegovoj smrti predsjednik ABC Newsa James Goldston.

Mike Nichols rođen je u kao Mihail Igor Peschkowsky u Berlinu 1931. godine. Otac mu je bio liječnik, rođen u Beču u židovskoj obitelji koja se u Austriju doselila iz Rusije. Obitelj Nicholsova oca bila je bogata i živjela u Sibiru, koji su napustili nakon ruske revolucije i oko 1920. naselili se u Njemačkoj. Nicholsova majka bila je iz obitelji njemačkih Židova, a njezin djed i baka po majčinoj strani bili

su anarhist Gustav Landauer i spisateljica Hedwig Lachmann. Po svojoj majci Nichols je bio u rodu s Albertom Einsteinom. Kada je imao sedam godina, sa svojom obitelji preselio se u SAD, bježeći pred prijetnom nacizma.

Popularnost je prvi put stekao pedesetih godina, kada se priključio ekipi komičara i spojio se s Elaine May. Ta mu je suradnja osigurala popularnost u zemlji, ali i u svijetu.

U njegovu bogatom opusu nalaze se mnogi legendarni filmovi, poput “Kvake 22”, te kulturni film “Diplomac” s mladim Dustinom Hoffmannom, za koji je osvojio Oscara, ali i “Tko se boji Virginije Woolf?”, film koji je osvojio čak pet zlatnih kipića.

Posljednji film u karijeri snimio je 2007.; bila je to hvaljena biografska drama “Rat Charliza Wilsona” u kojoj su glavne uloge imali Tom Hanks i Julia Roberts. ✨

T.R.

IZ DOMAĆIH MEDIJA

Jutarnji list

7. prosinca 2014.

IZRAELSKA VELEPOSLANICA

„AKO PRIZNATE PALESTINU, TO ĆE NAŠKODITI VAŠIM ODNOSIMA S IZRAELOM“

„REKLA SAM TO I VAŠIM NAJVIŠIM PREDSTAVNICIMA. ONI ĆE SAMI ODLUČITI, ALI NEKA IMAJU NA UMU POSLJEDICE SVOJIH ODLUKA JER MI ĆEMO SIGURNO REAGIRATI“

ZINA KALAY KLEITMAN, VELEPOSLANICA DRŽAVE IZRAEL, U INTERVJUU NEDJELJNOM GOVORI O TOME KAKVE BI POSLJEDICE MOGLI PRETRPJETI HRVATSKO-IZRAELSKI ODNOSI AKO REPUBLIKA HRVATSKA DONESE ODLUKU O PRIZNANJU PALESTINSKE SAMOUPRAVE KAO DRŽAVE

Razgovara Bisera Fabrio

Veleposlanica Države Izrael Zina Kalay Kleitman u Hrvatskoj je oko pola godine. Upravo u vrijeme kad je došla na dužnost u našu zemlju počela je izraelska vojna intervencija na područje Gaze, koja je zbog opsega napada i civilnih žrtava izazvala mnogo kontroverza i polemika, među ostalim i kod nas. Ugledna diplomatkinja, koja je stručnjakinja za Rusiju, a bila je veleposlanica i u Ukrajini, za Nedjeljni Jutarnji govori o tome kakve bi mogle biti posljedice na hrvatsko-izraelske odnose ako Republika Hrvatska donese odluku o priznanju Palestinske samouprave kao države. Naime, o toj se mogućnosti u hrvatskim diplomatskim krugovima sve glasnije govori, jer je trend priznanja Palestine kao države prva pokrenula Švedska, zbog čega je izraelski veleposlanik

povučen iz Stockholma. I francuski je Parlament donio, simboličnim glasanjem, prijedlog za prepoznavanje palestinske državnosti. Prijedlog je prihvaćen sa 339 glasova za i 151 protiv. Izrael je brzo reagirao izjavom kako bi prijedlog mogao „štetiti mirovnom procesu“. Ako se Hrvatska odluči za priznanje, jasno je da će odnosi između Hrvatske i Države Izrael biti opasno narušeni.

Odlučno NE

- **Europske države počele su s priznavanjem Palestinske samouprave kao države; nedavno je to učinila Švedska, najavljuju to i druge članice EU. Kako država Izrael to doživljava?**

Naš je stav jasan: mi smo protiv toga, mislimo da takva odluka destruktivno djeluje i da se do rješenja sukoba treba doći pregovorima dviju strana, a ne na neki drugačiji način. Pritom, nikakvi ovakvi potezi ne pridonose pronalasku rješenja. Ovo djeluje destruktivno zato što druga strana, Palestinci, misle da mogu postići što god žele zahvaljujući široj međunarodnoj potpori, ali moraju znati da njima treba održiva država. Tu se ne radi o priznanjima ili izjavama, radi se o tome da moraju pregovarati s nama. Oni ovisе o nama i ne mogu postojati bez nas; ako žele održivu državu, moraju prvo s nama imati mir. Nikakve najave i potpora koju dobivaju iz međunarodne zajednice neće im pomoći da učine tu državu održivom.

- **Zašto odjednom ove odluke? Kako komentirate tajming? Zbog čega se prije, u nekim drugim vremenima, nije o tome raspravljalo?**

Oni tvrde da će to ojačati mirovne pregovore i natjerati izraelsku stranu da sjedne za stol, smatrajući da mi za to nismo sada spremni. Misle da će na taj način olakšati donošenje

Veleposlanica Zina Kalay Kleitman

mira i natjerati Izrael na pregovore. No, to je iluzija. Mi na to nećemo pristati. Mogu pokušavati koliko god žele.

Neželjena situacija

- **Što je s potencijalnom hrvatskom odlukom da prizna Palestinu?**

Da, čula sam da se o tome priča.

- **Što ako Hrvatska to odluči napraviti?**

Već ste čuli naš stav. Naravno da ćemo reagirati ako do toga dođe. Rekla sam svojim sugovornicima ovdje da bi to, sigurno, naškodilo našim bilateralnim odnosima. Ovo veleposlanstvo ovdje postoji da bi promoviralo naše međusobne odnose, a ne da bi im nanosilo štetu. Kao nezavisna država, Hrvatska treba imati svoju samostalnu politiku i promisliti što će učiniti i kako će se postaviti prema ovom pitanju, imajući na umu posljedice svojih odluka.

- **Jeste li hrvatsku ministricu vanjskih poslova i predsjednika Republike već upozorili na moguće posljedice priznanja palestinske samouprave?**

Naravno. Susrela sam se s vašim najvišim predstavnicima i oni znaju našu poziciju. Ne znam kako će to završiti, ali, da, bilo je problematično čuti o takvim namjerama. Rekla sam koji je naš stav. Oni će sami odlučiti. Ja bih voljela vjerovati da će razum i logika prevladati, a ne emocije ili neke druge stvari koje bi mogle utjecati na tu neželjenu situaciju u odnosima s Izraelom i koja bi mogla naškoditi našim bilateralnim odnosima.

Revizija povijesti

- **Što se tiče Hrvatske, smatrate li opasnom sve oštriju podjelu hrvatskog društva na ljevicu i desnicu, koje, obje, jačaju i u nekim ekstremnijim varijantama. Kad je riječ o desnici, to se uvijek odnosi i na reviziju tumačenja Drugoga svjetskog rata, odnosno na relativizaciju ratnih pobjednika i gubitnika.**

Ako govorimo o tom trendu općenito, poznato je da je Izrael protiv bilo kakvih revizija rezultata Drugog svjetskog rata. To je naš stav i to ću reći bilo gdje u Europi. Što se tiče situacije ovdje, da, postoji problem s dijelom ljudi koji imaju svoje stavove oko Drugog svjetskog rata. Vi ovdje imate svoje probleme i sve što dijeli ljude treba prevladati i pronaći zajedničko rješenje da svi živimo zajedno. Makar o povijesti razmišljali drugačije, jasno je koji je stav što ga Izrael zastupa i koji svagdje prevladava.

- **Glavna oporbena stranka HDZ kalkulira s radikalnom desnicom, među kojima ima i onih koji negiraju holokaust.**

Ne znam za te dijelove HDZ-a. One koje poznajem, oni su već bili na vlasti i oni govore upravo suprotno. Tko god dođe na vlast, morat ćemo s njima surađivati. Naravno, voljeli bi-

smo režim ili vlast koja promovira odnose s Izraelom, a ne obratno. Do parlamentarnih izbora ima još vremena. A čini mi se da su izbori kod vas više vezani uz ekonomiju, a manje uz politiku.

Obračun s Hamasom

- **Koji su scenariji za nastavak mirovnog procesa na Bliskom istoku?**

On zasad stoji. Kao što znate, mi razgovaramo samo s dijelom palestinske vlasti jer je drugi dio, u Gazi, zastupljen preko Hamasa, koji je teroristička organizacija. Ljetošnja vojna akcija bila je vezana za borbu protiv njih. Zapadna obala je nešto drugo i tu bi se mogli u obzir uzeti neki pregovarači, i to se prije i radilo. No, zasad nije došlo do rješenja. Nadamo se da, kada se stvari smire – a sada imamo probleme u Jeruzalemu – možemo nešto učiniti. Ali dok je sigurnosna situacija ovakva, to se ne može dogoditi.

- **Tijekom napada na Gazu i u hrvatskoj se javnosti i medijima govorilo da se radi o prekomjernom granatiranju, da stradaju civili...izraelskoj se strani zamjerala agresivnost i pretjerano korištenje vojne sile.**

Ja sam ovamo došla upravo na dan kada je počela vojna akcija. Ona je bila apsolutno nužna. Mi smo svaki dan bili raketirani sa oko 80 projektila i bilo je nužno to zaustaviti. Trebalo nam je vremena da reagiramo i, kad jesmo, da, učinili smo to vojnom silom, ali ne znam kako bismo drugačije to mogli učiniti. Ne mogu prihvatiti argument da se radi o prekomjernom granatiranju, disproporcionalnom ratu... Rat nikad nije proporcionalan ako želite ostvariti određeni cilj, a naš je cilj bio da se zaustave napadi na naš teritorij. Željeli smo prekinuti komunikaciju tunelima koja je postojala, a da biste to učinili, morate se boriti. Većinu smo ciljeva postigli, ali Hamas je i dalje tamo. Oni su postigli to da su uništili vlastitu infrastrukturu i, nažalost, civili su poginuli. Pokušali smo to zaustaviti koliko god smo mogli, čak i tako što smo najavljivali napade i govorili ljudima da bježe iz svojih kuća, ali Hamas im to nije dopustio. Mnogo je ljudi tako stradalo. Hamas je skrivao oružje u obiteljskim kućama, i to je, naravno, još jedan razlog što su ljudi stradali. No, pitanje je njihovih motiva zašto su to činili, zašto su na tim mjestima namjerno skrivali oružje.

Zatvoreni za biznis

- **Kakvi su odnosi između Hrvatske i Izraela?**

Dosta dobri. Imamo malu, ali efikasnu ambasadu. Prepoznatljivi smo kao centar kulture, puno radimo na kulturnim aktivnostima. No, moj je cilj više promovirati Izrael. Izrael nije samo rat i borba s teroristima. Nažalost, to je dio našeg života, ali je i mnogo više. Imamo puno toga pokazati i podijeliti.

- **Što je s ekonomskim odnosima?**

I prije nego što sam došla u Hrvatsku, a onda i kada sam stigla, upozorena sam da imate vrlo neprobojnu nastavak na sljedećoj strani

poslovnu zajednicu i pravila. Zbog toga poslovni ljudi nisu baš spremni doći ovamo jer vide zapreke. Takva je situacija sada. Rezultat je da nemamo izraelskih investicija ovdje, iako ja nastojim ohrabriti ljude da ulažu. Tek sam počela i naravno da ne ovisi o meni, biznis ne ovisi o diplomaciji, ali koliko mogu, promovirat ću međusobnu ekonomsku suradnju koja bi bila bolja da je manje zapreka. Onda bi i izraelski biznis već bio ovdje.

Iskustvo Ukrajine

- **Bili ste veleposlanica u Ukrajini i veliki ste ekspert za Rusiju. Jeste li tada u Kijevu mogli pretpostaviti što će se dogoditi u odnosima između Kijeva i Moskve?**

Nisam mislila da će doći do krvoprolića. Ukrajina nije bila stabilna država, to je bilo jasno, ali da će do ovoga doći, ne, nisam tada pretpostavljala. A iz Kijeva sam otišla prije tri godine. Vrlo mi je žao što se sve ovo dogodilo. ☆

IZ STRANIH MEDIJA

The New York Times

8. prosinca 2014.

IZRAEL SE MUČI S VLASTITIM IDENTITETOM

Piše Jodi Rudoren

JERUZALEM – Kad je Izrael utemeljen, prije gotovo sedam desetljeća, u Deklaraciji o neovisnosti ta je nova zemlja bila definirana kao židovska država.

No, u taj je dokument ugrađena i demokracija kao temeljno načelo, čime se jamčila „potpuna ravnopravnost svih stanovnika, kad je riječ o socijalnim i političkim pravima“.

Izraelci i Židovi u dijaspori sada se glože u raspravama o tome može li Izrael i dalje biti i domovina Židova i osamljena demokracija u dijelu svijeta razdiranom etničkim i vjerskim netrpeljivostima i sukobima.

Izraelski je Parlament raspušten 8. prosinca 2014., djelomice i zbog zakonskih akata – što ih je predložio premijer Benjamin Netanyahu, uz još neke ultranacionalističke političare – nad kojima dio Izraelaca strahuje da bi mogli židovski karakter države izdignuti iznad njezina demokratskog karaktera. Tim bi se zakonodavstvom, kažu neki kritičari, petina stanovništva trajno svela na status građana drugog reda, čime bi se javno očitovale unutarnje napetosti između temeljnih načela na kojima se zasniva država.

Nakon burne godine neuspješnih mirovnih pregovora s Palestincima, iscrpljujućeg rata s militantima u pojasu Gaze, nastavka terorističkih napada i sve učestalijih i raširenijih kritika u Europi i Sjedinjenim Državama, Izrael – i dalje još mlada država – prolazi kroz svojevrsnu krizu identiteta.

„Vjerujemo da srž svega što ova država znači – a to je: stvarna jednakost i postojanje Izraela kao države-nacije židovskog

naroda – kod sve više i više Izraelaca izaziva dvojbe da li je ta kombinacija zaista i opcija“, kaže Yohanan Plesner, predsjednik Izraelskog demokratskog instituta. „Imamo ustavna načela, ali nemamo ustava, tako da očuvanje i postojanje temeljnih značajki ove države nisu stvarno zajamčeni“.

Nacrti zakonskih akata o državljanstvu idu prema izbacivanju arapskog, kao, uz hebrejski, službenog jezika, prema povećanju utjecaja židovskog zakonika, prema smanjivanju moći Vrhovnog suda i prema neprikosnovenosti prava svih Židova diljem svijeta na automatsko stjecanje izraelskog državljanstva, kao i prema nedodirljivost židovskih državnih simbola. U tim se prijedlozima – a o njima se neće odlučivati sve dok ne budu poznati rezultati parlamentarnih izbora sljedeće godine - ne spominje riječ „ravnopravnost“, niti se govori o pravima nežidova, premda ostaje sačuvano glasačko pravo za sve građane.

Kao što se naglašava u novim zakonskim prijedlozima, Izrael će težiti da bude domovina ne Izraelaca već domovina svih Židova. Državljeni Palestinci to drže posebice uvredljivim. Malo bi ljudi dovelo u pitanje tvrdnju kako, primjerice, Francuska može biti i francuska domovina i demokracija uz građane ne-francuže, ali Izrael je slučaj druge vrste i to poglavito stoga što su njegovi Druzi i Arapi autohtono stanovništvo, odnosno autohtone manjine, a ne doseljenici.

Izraelci iz svih dijelova političkog spektra, kao i prvaci židovske dijasporne, osuđuju te zakonske prijedloge kao nepotrebne, suviše, sramne, opasne i kao poteze povučene u krivom

trenutku. Palestinci unutar Izraela i izvan granica židovske države žestoko im se protive, ističući da ti prijedlozi raskrinkavaju fasadu demokracije, koja je već dugo vremena diskriminirajuća.

„Oni imaju pravo na samoodređenje, ali to se samoodređenje mora riječima uobličiti na vrlo kreativan način,“ kaže Amal Said, politolog na Sveučilištu u Tel Avivu. „Ne može se sročiti tako da postizanje jednakopravnosti čini neostvarivim, pa u meni, u vlastitoj mi kući, budi čudan osjećaj - u vlastitoj me kući stavlja u izgnanstvo. To je vrlo, vrlo problematično, a takav se dojam stvara, takav osjećaj obuzima čovjeka.“

Dok su izgledi za postizanje rješenja izraelsko-palestinskog sukoba uspostavom dviju država na najnižoj točki, neki analitičari ističu da ponovno javljanje ideja o zakonima o državljanstvu potiču strahovanja o jedinstvenom entitetu od rijeke Jordan do Sredozemnog mora, u kojem Židovi neće činiti nespornu većinu.

U ozračju i okruženju u kojem narastaju neprijateljska raspoloženja, Avigdor Lieberman, izraelski ministar vanjskih poslova, opetovano poziva na prijenos gradića u kojima žive pretežito izraelski Arapi na neku buduću palestinsku državu. Premijer Netanyahu, međutim, počinje nagovještavati mogućnost poništavanja državljanstva ili prava na boravak rodbini osoba koje napadaju Židove ili izražavaju potporu takvim napadačima.

Stotine lijevo orijentiranih izraelskih Židova prosvjedovalo je početkom prosinca pred premijerovim domom protiv predloženih zakonskih akata. Tisuće Palestinaca je preko svojih fotografija na Facebook profilima udarilo žig „građanin drugog reda“, a te je natpise jedan od organizatora kampanje poistovjetio sa žutim zvijezdama što su ih europski Židovi morali nositi tijekom Holokausta.

Među te kritičare svrstao se i novi predsjednik Izraela Ruvven Rivlin, koji se inače protivi uspostavi palestinske države, ali se postavlja i kao zaštitnik arapskog življa u Državi Izrael. „Zar ovaj zakonski prijedlog ne tjera zapravo vodu na mlin onih koji nas kleveću i blate?“, zapitao se predsjednik Rivlin u nedavnom javnom istupu.

Zgražanje je provalilo i iz redova američkih Židova, odražavajući udaljavanje i ograđivanje od političkog i vjerskog pomaka udesno u Izraelu.

„Ima nešto u tom zakonu što je doista uznemirilo ljude“, kaže Deborah Lipstadt, povjesničarka sa Sveučilišta Emory i specijalistica za Holokaust, koja je početkom prosinca u kolumni objavljenoj u „The Wall Street Journalu“ prvi put javno kritizirala Izrael.

„Mislim da to ide kap-po-kap; mislim da se tu javlja kumulativni učinak“, kaže spomenuta povjesničarka. „Da to ima neku stratejsku vrijednost, rekla bih ‘ma neka, nema veze’, ali čini se da je posrijedi posve političko pitanje, koje nema

nikakvu drugu svrhu osim one koju najbolje odražava dijete na igralištu koje, nakon što nešto učini, kaže: ‘Ha ha ha ha, takvi smo mi’.“

Zagovornici tih zakonskih prijedloga tvrde da je riječ o nužnoj protuteži postojećim zakona kojima se promiče jednakopravnost. Tijekom pregovora u proljeće 2014. godine, u kojima su se Amerikanci javljali kao posrednici, premijer Netanyahu također je ustrajavao na palestinskom priznanju Izraela kao države-nacije židovskog naroda, a ovih je dana ponavljao da je to priznanje presudno za svaku moguću mirovnu nagodbu.

Benjamin Netanyahu i ostali političari o sebi uobičajaju govoriti kao o prvacima i vođama židovskog naroda, a ne vođama mase što nastaje stapanjem u izraelskom etničkom loncu. Na zastavi se nalazi Davidova zvijezda, a u nacionalnoj se himni pjeva o „žudnji židovske duše“ za „slobodnom nacijom na našoj zemlji“, što je pomalo šaljiva zagonetka za palestinske građane koja je izbila na površinu kad je jedini Arap u Vrhovnom sudu – koji je mnogima služio kao simbol zrelosti izraelske demokracije – odbio otpjevati himnu na jednoj javnoj svečanosti.

Ispitivanja i ankete Demokratskog instituta pokazuju opadanje potpore izraelskih Arapa državi koja se definira i kao židovska i kao demokratska: dok je 2003. godine dvije trećine izraelskih Arapa podržavalo izraelsku državu, danas to čini manje od polovice ispitanika.

Mohammed Zeidan, ravnatelj Arapske udruge za unapređenje ljudskih prava, kao i neki drugi zagovornici politike ljudskih prava, taj fenomen pripisuju sve prisutnijoj diskriminaciji. Upozoravaju na zakone koji dopuštaju i omogućuju malim povjerenstvima da provjeravaju i ispituju moguće stanovnike malih naselja i gradića te potom zabranjuju financiranje skupina koje obilježavaju „nakbom“ ili nesrećom, kako Palestinci govore o svom progonstvu i iseljavanju nakon uspostave izraelske države.

Stoga što su općenito izuzeti iz službe u izraelskim vojnim snagama, Arapi nemaju ni prava kojima se favoriziraju ratni veterani kada je riječ o stanovanju, zapošljavanju, bankovnim kreditima i stipendijama; Druzi, koji inače služe u vojnim formacijama, pa su ginuli i u nedavnim sukobima, također osuđuju te nove zakonske prijedloge.

Said Abu Shakra, voditelj umjetničke galerije u gradiću Umm al-Fahm, tvrdi da kulturne ustanove izraelskih Arapa dobivaju samo dva posto od ukupnih sredstava u izraelskom proračunu namijenjenih kulturi. Profesor Jamal kaže da je arapski grad Nazaret brojem stanovnika dvaput veći, a površinom na kojoj se prostire dvadeset puta manji nego susjedni mu, uglavnom židovski, Gornji Nazaret, u kojem je daleko više javnih parkova i usluga.

Hanin Majadli, žena koja je pomogla pokretanje kampanje „Građanin drugog reda“ na Facebooku, ističe da joj je one-

mogućeno da se useli u jedan stan u Tel Avivu nakon što je je stanodavac ustanovio da nije Židovka.

Ayman Sikseck, romanopisac, zadržan je dva sata u zračnoj luci u Tel Avivu, odlazeći s grupom izraelskih pisaca u Njemačku na međunarodni sastanak književnika. „Možda sam samoga sebe zavaravao kad je riječ o ovom mjestu“, kaže 30-godišnji Sikseck, koji piše na hebrejskom, svom, kako kaže, „materinjem jeziku“. „Ovdje sam rođen, porodica mi se rađala ovdje u Jaffi, i to mnoga pokoljenja, a onda se odjednom premijer pojavi na televizijskom zaslonu i kaže mi ‘Ovo nije tvoja zemlja; ovo je zemlja židovskog naroda’“, kaže Ayman Sikseck. „Što to znači za mene? Ne pripadam židovskom narodu. Ne možete tvrditi da će ostati sačuvana

prava svakog građanina, ako istodobno govorite da nad tim pravima prvenstvo ima nacionalni identitet. Tu se krije neki logički propust.“

Ruth Gavison, profesorica prava na Hebrejskom sveučilištu, koja je – na poticaj ministra pravosuđa koga je sredinom prosinca Netanyahu smijenio zato što je pozvao na raspisivanje izvanrednih izbora – dvije godine proučavala taj problem, preporučila je da se ne usvajaju nikakvi novi zakoni. „Moć vizije na kojoj je utemeljen Izrael krije se u njezinoj neodređenosti“, stoji u tekstu što ga je profesorica Gavison objavila u studenom 2014. godine. „A zakon o židovskoj naciji-državi mogao bi poremetiti ravnotežu sastavnica presudnih za održanje te vizije kao cjeline.“ ☆

S engleskog preveo
Zoran Bošnjak

IZ STRANIH MEDIJA

THE JERUSALEM POST

12. studenoga 2014.

POKUŠAVA LI OBAMA POTAJNO SMIJENITI NETANYAHUA?

RAZBORIT I SMIREN POGLED NA SLIJED DOGAĐAJA POKAZUJE DA JE OBAMINA ADMINISTRACIJA IZAZVALA I STVORILA KRIZU BEZ PRESEDANA U AMERIČKO-IZRAELSKIM ODNOSIMA

Piše Aaron Klein

Odrastajući u sjeni nauka Saula Alinskog (čuvenog američkog radikala i osnivača urbanih pokreta), kao i ACRON-ove taktike organiziranja revolucije (posebice u urbanim sredinama sjevernoameričkog kontinenta) pod barjakom „društvene mijene“, Barack Obama, kao mladi organizator nižih i srednjih slojeva u Chicagu tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća, vrlo je rano shvatio da treba procijeniti važnost nastupajuće krize i iskoristiti plimni val izvanrednog stanja kako bi se dovelo do temeljne promjene u društvu.

Kao najviši američki dužnosnik, predsjednik Obama pokazao se posebice vještim u iskorištavanju i ponovnom raspirivanju kriza kako bi uspio progurati reforme što ih javnost možda i nije baš spremna prihvatiti, uključujući i njegovo krajnje nepopularno zakonodavstvo o općoj zdravstvenoj skrbi, reformi sustava useljavanja kao i paket zakonskih „poticaja“ iz njegova prvog mandata. Nikoga stoga ne smije iznenaditi praksa izvoza Obamina „sustava igre“ u kriznom stanju na međunarodnu scenu, kao i primjena tog predloška na izraelsko-palestinski sukob.

Razborit i smiren pogled na slijed događaja pokazuje da je Obamina administracija izazvala krizu bez presedana u američko-izraelskim odnosima, krizu koju su na svakom koraku i prekretnici koristili politički protivnici premijera Benjamina Netanyahua – posebice suparnici iz redova njegove vlastite vladajuće koalicije – nastojeći potresati rukovodstvo Izraela. U tom se javlja mnogo više od tek tračka sumnje o tome da u raspirivanju drame unutar koalicije sudjeluje i Bijela kuća, drame koja je naposljetku ipak navela Netanyahua da početkom studenoga raspusti Parlament i raspiše izvanredne izbore na kojima bi sadašnji premijer mogao izgubiti svoj položaj.

Prije nego počnemo nagađati o božanskom prstu Obamine administracije u zbivanjima što su dovela do Netanyahuovih nevolja, nameće se pitanje što izraelskog premijera čini tako problematičnim kad je riječ o ovoj Bijeloj kući. Odgovor na to pitanje bremenit je političkim implikacijama koje zadiru do same srži Obaminog opasnog, kratkovidnog, akademskog gledanja na svijet i mjesto Amerike među njenim prijateljima i neprijateljima.

Benjamin Netanyahu i Barack Obama

Američki predsjednik drži neoprostivim Bibijevo tvrdoglavo odbijanje da prihvati koncepciju široke, konačne nagodbe s Iranom koja bi, po mišljenju mnogih stručnjaka, neprestano ponavljala i obnavljala stanja u kojem bi mule trajno ostajale tek nekoliko mjeseci daleko od nuklearnog oružja. Pritom nitko ne mari što je Iran već tko zna koliko puta zaprijetio da će Izrael zbrisati s lica Zemlje i što se kao država javlja kao glavni pokrovitelj palestinskih terorističkih organizacija - Hamas i Islamskog Jihada.

Obama je više nego ljut zbog djelovanja Netanyahuja u američkom Kongresu i lobiranja za što strože sankcije protiv Teherana, i to upravo u trenutku kad američka administracija, zajedno s europskim saveznicima, radi na tome da produlji djelomično ublažavanje sankcija barem do 30. lipnja sljedeće godine, jer je i krajnji rok za okončanje pregovore o iranskom nuklearnom programu još jednom pomaknut do tog datuma. Netanyahu je opetovano optuživao Iran da se koristi tim beskonačnim pregovorima kao paravanom iza kojeg nastavlja razvijati svoj tajni program gradnje nuklearne infrastrukture.

Za Bijelu je kuću problematičan bio i krah izraelsko-palestinskog „mirovnog“ procesa, što je pratila retorika Obamine administracije iz koje se dalo naslutiti da za neuspjeh pregovora Sjedinjene Države poglavito krive Netanyahuja. Kroz prizmu i povećalo kojima Obama gleda na Srednji istok, robusne noge pregovaračkog stola slomile su se zbog Netanyahuove odluke da se grade nove židovske kuće i domovi u dijelovima Jeruzalema koji bi najvjerojatnije u svakoj mirovnoj nagodbi ostali pod izraelskim suverenitetom. Poput svih ostalih premijera koji su se prije njega upuštali u ovakve vrste pregovora, Netanyahu je jednako tako ustrajavao na zahtjevu da Palestinci priznaju Izrael kao židovsku državu, a to je uvjet i stanje koje Izraelci doživljavaju kao stožernu sastavnicu miroljubive koegzistencije.

Nitko nije mario za korak bez presedana koji je doveo do zamrzavanja gradnje židovskih naselja na Zapadnoj obali i u pojedinih dijelovima Jeruzalema, pa čak i do oslobađanja palestinskih terorista „u znak dobre volje“ kako bi se i takvim dramatičnim potezima nepopustljivo palestinsko vodstvo priključilo na pregovore.

Gledajući drukčijom lećom na palestinsko samozadovoljstvo i samodopadnost, Bijela je kuća ostala slijepa za kršenja i povrede pregovaračkog procesa, poput Abbasove odluke o napuštanju pregovora i umjesto toga pokušaja da se ishodi jednostrano priznanje u sklopu Ujedinjenih naroda; za gotovo svakodnevno raspirivanj protuizraelskih i protužidovskih osjećanja u službenim palestinskim medijima; za ulogu Abbasova Al Fataha u poticanju i vođenju nereda što ovih dana potresa Jeruzalem; za pitanja, u svjetlu Hamasovih prodora i postignuća u Gazi i na Zapadnoj obali, predstavlja li Abbas uopće ili, pak, ne predstavlja palestinski narod; i, naravno, za dugu povijest i navade Palestinaca da naposljetku napuštaju sve značajnije međunarodne pregovore i pokušaje mirovnog posredovanja.

Bijela je kuća izdvojila Netanyahuja kao prepreku na putu ostvarenja Obamine utopijske vizije Srednjeg istoka i Perzijskog zaljeva. Ima li boljeg načina da se zaobiđe ta prepreka od svrgavanja Netanyahuja s položaja?

Promotrimo te znakove i tragove. Netanyahuova najnovija odluka o ukidanju koalicije uslijedila je nakon smjene njegovih ministra financija Yaira Lapida i ministrice pravosuđa Tzipi Livni. Oboje su pokazivali neskrivene ambicije da se popnu do najvišeg položaja u državi. Znakovito, oboje je iskoristilo neprekinuti niz američkih kritika na račun Netanyahuja i predvodilo sve snažniju javnu kampanju u kojoj su sadašnjeg premijera opetovano optuživali da izaziva opasan razdor u odnosima s najvažnijim saveznicom Izraela.

Za ilustraciju: u listopadu 2014. izraelski portal s vijestima Ynet izvijestio je da je Bijela kuća odbila zahtjev izraelskog ministra obrane Moshe Ya'alonu da se tijekom boravka u Washingtonu susretne s američkim potpredsjednikom Joeom Bidenom, državnim tajnikom Johnom Kerryjem i predsjedničkom savjetnicom za nacionalnu sigurnost Susan Rice. Taj obznanjeni potez iznimno je neuobičajen, te znači prijekor i poniženje bez presedana za Netanyahuovu vladu. To je pridonijelo pokretanju golema plimnog vala kritika u Izraelu, usmjerenih na Netanyahuja, posebice iz političkog centra i s lijevice, pri čemu su Livni i Lapid predvodili te napade.

nastavak na sljedećoj strani

U nečem što se može protumačiti i sagledati jedino kao dio orkestrirane kampanje, Sjedinjene su se Države tijekom listopada, neuobičajeno grubim i oštrim jezikom usprotivile izraelskom planu o podizanju novih 2610 domova na praznim građevinskim parcelama u Givat Hamatosu, četvrti u istočnom dijelu Jeruzalema u kojoj Palestinci žele izgraditi dio svoje buduće države,

Neposredno nakon susreta Netanyahuja i predsjednika Obame u listopadu 2014. glasnogovornica State Departmenta Jen Paski i glasnogovornik Bijele kuće Josh Earnest iznenadili su izaslanstvo premijera Netanyahuja obznanjivanjem gotovo istovjetnih izjava u kojima su se obrušili na gradnju kuća u spomenutoj četvrti Jeruzalema. Upozorili su Izrael da bi planovi o izgradnji mogli izazvati udaljavanje „najbližih mu saveznika,“ što je nedvojben eufemizam za Sjedinjene Države, te doveli u pitanje Netanyahuovu zainteresiranost za mir. Sa svoje strane, Netanyahu je u tom trenutku odgovorio da ga „zbunjuju“ američke kritike te ustvrdio da američko stajalište „nije stvaran odraz američkog sustava vrijednosti“.

Kao na očekivani znak, Lapid i Livni požurili su podržati osudu koju su izrekli predstavnici američke administracije, te ponovo optužili Netanyahuja za nanošenje štete američko-izraelskim odnosima. Tijekom tog mjeseca Lapid je proširio i produbio kritike na račun Netanyahuova plana o gradnji još 400 domova u Har Homi i još 600 u Ramat Shlalomu. „Taj će plan izazvati ozbiljnu krizu u izraelsko-američkim odnosima i naštetiti položaju Izraela u svijetu,“ izjavio je Lapid.

Nadalje, u tom očito orkestriranom slijedu zbivanja, u listopadu je Jeffrey Goldberg u uglednom magazinu „The Atlantic“ odnose Sjedinjenih Država i Izraela opisao kao „opću krizu“ i izvijestio da visoki dužnosnici Obamine administracije, kada je riječ o pitanjima vezanim uz mirovni proces, nazivaju Netanyahuja „govnarom i kokošarom“. Goldberg je to nadopunio ocjenom da je Bibi „kukavica“ kada je riječ o iranskoj nuklearnoj prijetnji.

Takva razina govora u diplomatskom suočavanju navodnih saveznika gotovo nema presedana. „The Atlantic“ je objavljivao i grublje razmjene u diplomatskom dijalogu, ali to je bio dijalog neprijatelja.

Oglasivši se jedva nijansiranim kritikama na račun Netanyahuja, Lapid je ponovno posegnuo za djetinjastim i vulgarnim opaskama: „Prije samo nekoliko dana rekao sam da je prisutna stvarna kriza u odnosima i da je treba odgovorno riješiti i otkloniti,“ kazao je Lapid, dok je naoko držao lekciju američkim i izraelskim dužnosnicima o „potrebi da se cijela kriza rješava iza scene“.

Dolijevajući još benzina na požar kritika protiv Bibija, dnevnik „Ha'aretz“ objavio je početkom prosinca da je Obamina administracija nekoliko tjedana prije toga održala raspravu iza čvrsto zatvorenih vrata o poduzimanju još proaktivnijih mjera i koraka protiv „naseobina“, što je uključivalo i razmišljanja o mogućim sankcijama i kažnjavanju Izraela u Ujedinjenim

narodima. Dok je State Department odbacio takve tvrdnje kao „neutemeljene i posve neumjesne“, članak objavljen u „Ha'aretzu“ samo je dodao još streljiva za paljbu po Bibiju.

Evo ključa: u ožujku prošle godine dobro obaviješteni diplomatski izvori kazali su mi da su se predstavnici Obamine administracije sastajali s Lapidom kako bi provjerili njegova politička stajališta i razmišljanja te u raspravama sagledali kakav bi bio kao predsjednik vlade u slučaju pobjede na budućim izborima. Diplomatski izvori tvrde da je Obamina administracija zaključila da je Lapid umjerenjak spreman podržati izraelsko-palestinske pregovore. Premda se spomenuti sastanak mogao zadržati u okvirima nevinog iscrpnijeg upoznavanja s moćnim ministrom financija, ova tvrdnja samo raspiruje i pojačava dojam o tome da Obamina administracija neprestano širi svoje krake, nastojeći promijeniti politički ustroj židovske države.

I, naposljetku, ovo bi političko upletanje moglo izazvati golem i nezapamćen povratni udar. Potpora Obami u izraelskoj javnosti je otužna. Sredinom prosinca „The Jerusalem Post“ izvijestio je o rezultatima jedne ankete koja pokazuje kako je naglo opao broj Izraelaca koji drže da Obama ima ili „pozitivna“ ili pak „neutralna“ stajališta i odnos prema Izraelu. Izraelci najvećeg pojedinačnog neprijatelja ponajviše vide u Iranu i ostavljaju dojam da pozitivno reagiraju na Netanyahuovo odlučno odbijanje da podrži pregovore pod vodstvom Sjedinjenih Država. I, valja itekako imati na umu, da Netanyahu uživa tihu potporu egipatske i saudijske vlade za svoju regionalnu politiku. Ostaje da se vidi jesu li, suočeni s narastajućim prijetnjama koje bi sa svih strana mogle naići na židovsku državu, Izraelci spremni svoju sigurnost povjeriti u biti političkoj novopridošlici poput Lapida ili, pak, političarki koja neprestano i uvijek iznova nasrće na političku scenu. ✨

DOBROVOLJNI PRILOZI

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Zdenka Novotni **600,00 kn**
u povodu godišnjice mamine smrti

Paul Schreiner **1.332,47 kn**
u spomen na žrtve Holokausta
iz porodice Schreiner

ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

Božena Vranješ Šoljan **500,00 kn**

TJEDAN IZRAELA U ZAGREBU

Atraktivni finale ovogodišnjeg Tjedna Izraela bio je 6. prosinca u Akademji dramskih umjetnosti, gdje su Jelisaveta Sablić i Bane Vidaković nastupili u komediji „Ljubav, ah ljubav“

Izraelski fotograf Gilad Benari u Gliptoteci, na izložbi svojih fotografija pod nazivom „Drugačiji pogled na Izrael“

Na svom koncertu u velikoj dvorani Gliptoteke, Trio Matije Dedića izveo je i nekoliko obrađenih židovskih melodija

Završivši svoj repertoar, gudački kvartet Rucner, odsvirao je, kao dodatak, svima prepoznatljivu melodiju iz „Guslača na krovu“

